

HISTORIJA I DRUŠTVO

5

HISTORIJA I DRUŠTVO ZA V RAZRED
DEVETOGODIŠNJEG OSNOVNOG
OBRAZOVANJA
MATERIJALI ZA UČENJE

ETIČKE VRIJEDNOSTI

- Laganje i klevetanje
- Ucjenjivanje i podmićivanje
- Nepravda
- Poštenje, istinoljubivost i pravednost
- Nanešena nepravda

SOCIJALIZACIJA

- Socijalizacija
- Društvene/socijalne norme
- Ličnost
- Faktori socijalizacije

PRIPADNOST RAZLIČITIM GRUPAMA

- Društvena/socijalna grupa i identitet
- Nacionalna/državna pripadnost, etnička pripadnost
- Građani

LJUDSKA PRAVA

- Osnovna ljudska prava
- Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima,
- Osnovni principi ljudskih prava (univerzalnost, neotuđivost, jednakost i nediskriminacija)
- Diskriminacija bazirana na razlike među ljudima
- Prava žene (Roza Luksemburg)
- Jednakost i nediskriminacija (Martin Luter King)

PRAVA DJETETA

- Konvencija o pravima djeteta (prava preživljavanja, prava razvoja, zaštitna prava, prava učešća)
- Prava djeteta u odnosu na ljudska prava
- Prava sa odgovornostima
- Povreda dječijih i ljudskih prava

**Učenjem i istraživanjem sadržaja
prve teme osposobit ćeš se:**

- Da razlikuješ loše postupke, nepravde i laži nasuprot moralnog/dobrog ponašanja;
- Da identifikuješ faktore socijalizacije i da objašnjavaš kako oni utiču na formiranje ličnosti;
- Da razlikuješ međuetničku i državnu/nacionalnu pripadnost i objašnjavaš kako pripadnost ovih i drugih društvenih grupa određuje identitet svakog pojedinca;
- Objašnjavaš osnovne principe ljudskih prava;
- Povezuješ prava sa odgovornostima i prepoznaješ situacije povrede prava djeteta u svakodnevnom životu.

Učenjem i istraživanjem ovih sadržaja razvijat ćeš:

- pozitivan odnos ka nacionalnoj/državnoj pripadnosti;
- kritički odnos ka nejednakosti, diskriminaciji i rasizmu;
- svjesnost o potrebi poštovanja prava djeteta.

Aktiviraj svoje predznanje

Koliko dobrih djela si uradio danas i koja su to?
Kakve korisne aktivnosti planiraš u budućnosti?

Davat ćeš primjere o etičkim vrijednostima i o neetičkom ponašanju.

vrijednosti stižu se tokom individualnog razvoja svakog čovjeka sa iskustvom u porodičnom, socijalnom i školskom okruženju, pa čak i putem medija. Postoje mnoge etičke vrijednosti, kao što su: poštenje, istinitost, pravda, odgovornost, iskrenost, lojalnost, pravda, sloboda, poštovanje i druge. Za osobu se kaže da se ponaša **etički** kada primjenjuje ove vrste etičkih vrijednosti u svom svakodnevnom ponašanju.

Ako osoba laže, ucjenjuje, podmićuje, kleveta i nepravedna je, onda se ponaša neetički. Neetičko ponašanje je laganje, ucjena, podmićivanje, kleveta i nepravda.

Svaki čovjek treba formirati svoju procjenu o tome šta je pravilno ili pogrešno, šta je društveno prihvatljivo i šta nije i kako to može naškoditi ličnosti.

Budi pravedan, čini dobra djela!

Rad u malim grupama

Prema ovom tekstu kreirajte dramsku igru i diskutirajte o **poštenju ili ne**. Koji učenici su poštjeni, a koji nisu prema njihovim postupcima? Dovršite kraj teksta prema vašoj zamisli.

Učenici su se pripremali za veliki odmor. Lana je ostavila novac za doručak na klupi. Viktor je vidio novac i uzeo ga bez oklijevanja. Savo je to vidio i rekao Viktoru da je novac Lanin i da će ga ona tražiti. Viktor nije ništa odgovorio i istrčao je iz učionice. U međuvremenu, Lana se vratila u učionicu tražeći svoj novac, ali novac je bio kod Viktora. Lana je bila uznemirena i plakala te je učiteljici objasnila cijelu situaciju, a onda je Viktor odjednom viknuo: „Vidio sam Sava kako uzima novac“. Savo je prijekorno pogledao Viktora, ali nije progovorio ni riječi

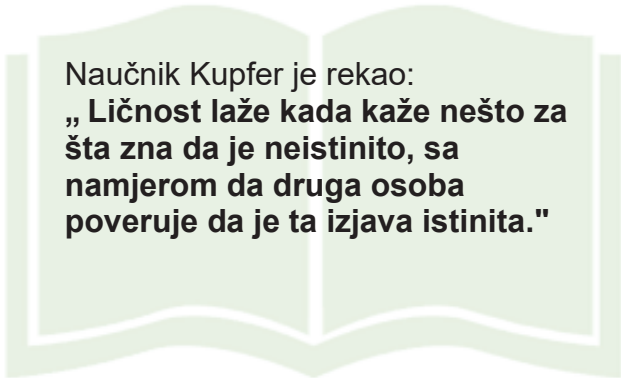
Laganje, klevetanje

Aktiviraj svoje predznanje

Davat ćeš primjere za neetičko ponašanje kao laganje i klevetanje.

Kako se osjećaš kada otkriješ da te drug laže?
Kako razumiješ narodnu poslovicu: „**Lažima su kratke noge**“?

Naučnik Kupfer je rekao:
„**Ličnost laže kada kaže nešto za šta zna da je neistinito, sa namjerom da druga osoba poveruje da je ta izjava istinita.**“

Ovo što sam pročitao u porukama, ne vjeruje mi se da je istinito. Da li Vesna **laže** ili ne?

Mislim da ona **kleveta** Meritu. Proverit ću koja je istina?

Najveći razlog zašto ljudi gube **povjerenje** je **laganje**.

Koji su razlozi za laž među ljudima?

- Najčešće je želja da se izbjegne svađa.
- Kada žele da izgledaju interesantno.
- Nisko samopouzdanje.
- **Navedi i druge razloge za laž iz tvog iskustva.**

Laž može uništiti prijateljstvo. Ona **uvijek** nalazi načine da izađe, da se vrati in a kraju se uvijek otkrije. Najgore laži su one koje kažemo sami sebi. **Klevetanje** je jedna vrsta laži. Kada neko nabedi nekoga za nešto što nije istina znači da ga kleveta.

- **Ispričaj jedan tvoj događaj kada si bio klevetan.** (naprimjer: jedno dijete govori o drugom djetetu da je ukralo nešto iz samoposluge i pored toga što to nije uradio sa ciljem da mu naštetu ugledu).

Kada neko laže, njegovo lice sadrži dvije poruke – onu koju želi da predstavi i onu koju želi da sakrije. Posebno danas, tehnologija i socijalne mreže otvaraju nova vrata tom starom konfliktu između **laži** i **istine**. U tom smislu, važno je da svjesno i pažljivo izaberemo kome i šta vjerujemo.

Razmisli i odgovori

1. Nabroj nekoliko primjera o laži iz tvog svakodnevnog života?
2. Kako si se osjećao/osjećala ako te je neko nekada naklevetao?

Aktiviraj svoje predznanje

Ako ti neko prijeti, kako ćeš reagovati?

Šta ćeš uraditi ako te drug podmićuje nečim, da bi mu pomogao u rješavanju testa sa zadacima?

Davat ćeš primjere za neetičko ponašanje kao ucjenjivanje i podmićivanje.

Nije lijepo da ucjenjuješ!

Trudi se da ne podmićuješ!

Nikada i nikoga ne ucjenjuj!

Razmisli zašto????

Ucjenjivanje, podmićivanje

Podmićivanje je kada želiš da postigneš neki cilj bez truda i vlastitih kvaliteta.

Primjer: jedno dijete ne **daje** novac drugome kako bi sakrio da mu je uništio udžbenik. **Ucjenjivanje** je najčešće iznuđivanje nečeg uz pomoć prijetnje.

Primjer: jedno dijete **traži** novac drugome kako ne bi kazao svojim saučenicima da mu je uništio udžbenik.

Podmićivanje i ucjenjivanje su negativne etičke vrijednosti.

Razmisli i odgovori

1. Odredi ko je od učenika pokazao negativne etičke vrijednosti podmićivanja ili ucjene? Šta bi uradio da se tebi to isto desilo?

a) Zerina i Suzana kreiraju zajedno projekat o drugarstvu. Ali dok su radile, Suzana se razboljela i nije ništa mogla da pomogne. Zerina je sama uradila, ali je rekla da su zajedno radile. Sljedeći projekat iz prirodnih nauka je trebalo da zajedno rade, ali Zerina nije mogla. Suzana ga je uradila i rekla joj da ako želi da kaže da su ga zajedno uradile, mora joj kupiti tri sladoleda.

b) Mile je video da je Savo ukrao dvadeset drvenih bojica od Jane. Savo se mnogo uplašio i odlučio da Miletu da pola ukradenih bojica i da ne govori ništa.

2. Opiši situaciju koja ti se desila ili si bio/bila prisutan/prisutna ucjenjivanju ili podmićivanju.

Aneta kaže da će mi dati dva sendviča, ako je ne kažem nastavnici da nema domaći zadatak iz matematike već cijelu nedjelju.

Šta da radi, da prihvatim **podmićivanje** od Anete? Ili je najbolje da kažem istinu nastavnici, a Aneta da napiše propuštene domaće zadatke. Drugari, šta vi mislite? Kakav savjet bi mi dali?

Nepravda

Aktiviraj svoje predznanje

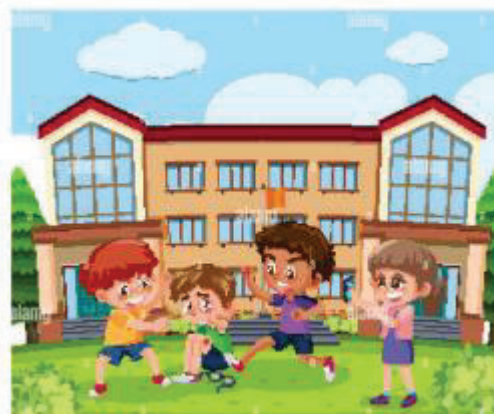
Kako bi postupio ako vidiš da je nekome nanešena nepravda?
Šta bi uradio ako je tebi nanešena nepravda?

Diskutujte o nepravdama koje si doživio u školi ili na drugom mjestu sa drugarima iz razreda.

Daješ primjere za neetičko ponašanje kao nepravda.

Razgledaj slike i objasni kojem djetetu je nanešena nepravda.

Navedi argumente kojima ćeš osuditi nanešenu nepravdu djeci.

Ukoliko se desi nepravda u školi treba napisati protestno pismo ili žalbu upućenu predsjedniku zajednice, do predsjednika učeničke zajednice, do učenika pravobranitelja, do razrednog nastavnika, do stručne službe ili do direktora.

Do predsjednika razredne zajednice i predsjednika školske zajednice

Žalba

od Mita Pavlovskog Va razred

1. Treba kratko, jasno i sa dokazima opisati situaciju u kojoj ti se nanijela nepravda.

2. Da daš argumente zašto je to nepravda.

3. Da potražiš preduzimanje mjera, kazni i sl.

Rad u malim grupama

Diskutirajte i donesite zaključke o:

1. Šta je nepravda?
2. Kod koga se treba obratiti kada se desi nepravda u školi?
3. Kako možeš biti zaštićen?

Aktivirajte svoje predznanje

Zašto svaki čovjek treba da bude pošten, istinoljubiv i pravedan?

Koje etičke vrijednosti su suprotne od poštenja, istinoljubivosti i pravednosti?

Objašnjavat ćeš potrebu za poštovanje etičke vrijednosti poštenje.

Poštenje, istinoljubivost i pravednost su najpoželjnije etičke vrijednosti, i prema sebi i prema drugima, i prema cijelom društvu.

Uvijek govori istinu, trudi se da budeš pošten u svemu.

**Razmisli
zašto???**

**Poštenje,
istinoljubivost,
pravednost**

Poštenje je kada se poštenu čovjeku brine da postupi dobro i da u svakom momentu pazi na svoje moralne obaveze, obavlja i ne izbjegava ih. Čovjek koji voli istinu i bori se za nju to je **istinoljubiv** čovjek. **Pravednost** je kada postupiš isto sa svima, nikoga ne podcjenjavaš, uvijek si fer sa drugima. Sve ove etičke vrijednosti se trebaju razvijati i primjenjivati u svakodnevnom životu za građenje odnosa međusobnog povjerenja kako kod djece tako i kod odraslih.

Projektni zadatak

Uz pomoć nastavnika pripremite upitnik s kojim ćete anketirati učenike svih petih razreda o prisustvu laganja, ucjenjivanja, podmićivanja, klevetanja i nepravde među učenicima.

Primjeri za pitanja: Da li si slagao/la saučenike više od 10 puta tokom prošle godine? Da li su te slagali saučenici više od 10 puta tokom prošle godine? Da li si tokom ove godine bio/la ucijenjen/a od saučenika o nečemu?

Dobijene rezultate predstavite u tabelu i odredite koliko učenika su bili pošteni, istinoljubivi i pravedni. Od ukupnog broja učenika iz petog razreda izvadite broj učenika sa neetičkim vrijednostima.

Tabelu sa zaključkom koja opisuje stanje u školi objavite na oglasnu tablu škole.

Nanešena nepravda

Navodit ćeš argumente s kojima se osuđuje nanešena nepravda.

Marko je predsjednik školske zajednice. On se stalno hvali da je pošten, istinoljubiv i pravedan.

Ali da li je to istina, ocijeni iz sljedećih argumenata.

U ponedjeljak je primio sendviče i sokove od predsjednika V b razreda kako ne bi kazao istinu da je tamo bilo svađe među učenicima.

Predsjednik VI v razreda objasnio mu je dešavanje u tom razredu da su djevojčice stalno vrijeđale Krsteta i da se treba nešto preduzeti. Marko je odgovorio da ga sigurno vrijeđaju jer zaslužuje, i pored toga što nije saslušao obe strane.

Prije nego je počeo sastanak školske zajednice, Kalina, predsjednica IX razreda donijela je bonbona kako bi počastila za njen razred. Naš predsjednik Marko, uzeo je bonbonijeru i ostavio u njegovom ormaru. Kalina nije mogla da časti za svoj rođendan, zato što je Marko nepošteno uzeo bonbonijeru i pravio se da ništa ne zna.

Razmisli i objasni

1. Poslije čitanja teksta, šta si se prvo upitao i začudio?
2. Kako je Marko uopšte bio izabran za predsjednika školske zajednice te škole?
3. Koja je najveća neetička vrijednost koju posjeduje Marko?
4. Koje druge neetičke vrijednosti posjeduje Marko?
5. Kome je Marko nanio nepravdu?

Rad u malim grupama

Diskutirajte u grupi o posljedicama takvog neetičkog ponašanja predsjednika Marka. Kako su se osjećali predsjednici V b, VI v i IX g razreda? Da ste vi jedan od predsjednika šta bi uradili? Kakav postupak ćete pokrenuti u školu? Gdje ćete prijaviti? Šta mislite, da li će Marko i dalje biti predsjednik? Kakvu kaznu treba da dobije? Zašto su važne etičke vrijednosti? Zapišite zaključke i prezentirajte pred razredom i izložite na razredno pano.

Aktivnosti

1. Pripremite se za „Proteste”. Svaka grupa smišlja kratke parole koje trebaju pomoći u borbi protiv laganja, ucjenjivanja, podmićivanja, klevetanja i nepravde. Svaku parolu zapišite na posebnom hameru. Zatim prošetajte učionicom, simulirajući protest – parole nosite visoko podignute i na glasu ih uzvikujte.

**Šta si naučio
za etičke
vrijednosti?**

**Budi fer
igrač!**

**Poštuj
druge!**

**Ko laže taj
i krade!**

**Ucjenjivači u
zatvor!**

**Prijavi
mito!**

**Klevetanje je
najveći
neprijatelj!**

Objašnjavat ćeš socijalizaciju kao proces kojim djeca uče kako da postanu članovi društva.

Aktivnosti

Šta si naučio za etičke vrijednosti?

2. Odredite etičke vrijednosti koje treba da posjeduje svaki čovjek i oboji ih zelenom bojom.

poštenje	pravda	laganje
podmićivanje	ucjenjivanje	klevetanje
lojalnost	sloboda	pravednost
odgovornost	iskrenost	poštovanje
saradnja	istinoljubivost	nepravda

Izaberi tri etičke vrijednosti, zapiši ih na papiru naljepnica one koje misliš da su najvažnije da čovjek posjeduje i okači ih na razrednom panou. Zatim neka svako argumentuje ispred razreda zašto je izabrao baš te tri.

Odredite koja se od izabranih etičkih vrijednosti najviše ponavlja i diskutujte zašto. Objasnite primjerima iz vaše svakodnevnice.

3. Odredi o kojoj etičkoj vrijednosti se radi u sljedećim iskazima:

 situacije iz svakodnevnice učenika	laganje	nepravda	podmićivanje	ucjenjivanje	klevetanje
Ako ti neko da sok i sendvič i kaže ti: „Nikome ne kazuj da ih nisam platio da ne kazuješ nikome da ih nisam platio.“					
Mimi je optužila Mirfetu da je vređala Mihaelu ružnim riječima. Nastavnik je upitao Mihaelu da li je neko vređao, a ona se čudila o čemu je riječ.					
Toni je bio mnogo tužan, kada je čuo da ima mali broj bodova na testu. Zatim je razgledao svoj test iz matematike i vidio da veći dio zadataka nisu pregledani.					
Panče je vidio kako Muamer kazuje neistinu o događaju sa Kikom. Zatim je rekao Muameru da će objasniti drugarima o neistinama koje je govorio o Kiki, ako mu ne da fudbalsku loptu.					
Simon se vratio kući i rekao da je u školi bio puno pohvaljen od nastavnika. Ali tog dana Simon nije uopšte bio u školu.					
Mile je svakog dana uzimao džeparac manjim učenicima. Oni nisu smjeli ništa kazati zato što će ih Mile istući.					

Aktivirajte svoje predznanje

Kako se ponašaš kada neko potraži pomoć od tebe?
Zašto neka djeca ne igraju zajedno sa svojim drugarima?
Kakvo je tvoje mišljenje o njima?

Socijalizacija

Šta je socijalizacija?

Socijalizacija je proces...

Proces kojim djeca uče da postanu članovi **društva**.

Socijalizacija je dugi proces koji se odvija cijelog života svakog čovjeka. Postoje nekoliko faza socijalizacije kroz koje prolazi svaki čovjek.

Djetinjstvo je period kada dijete uči da komunicira sa drugima. Porodica mu pomaže da nauči osnovna pravila ponašanja, stiče navike i zadovoljava potrebe. Na taj način cilja da postane član društva. Druge faze

socijalizacije čovjeka su **mladost, zrelost i starost**. Socijalizacija utiče na ponašanje čovjeka u grupi i društvu, poštovanju i primjenjivanju ili ne etičkih vrijednosti, pozitivnih ili negativnih osobina svakog čovjeka. Putem nje ljudi se suočavaju sa izazovima u životu da bi ih riješili na pozitivan način.

Šta je društvo?

Društvo je organizovana zajednica...

Organizovana **zajednica** ljudi koji žive prema određenim pravilima stvaraju materijalna i kulturna dobra.

Razmisli i odgovori

1. Objasni proces socijalizacije?
2. Kada počinje proces socijalizacije?
3. Nabroj faze socijalizacije.
4. Primjerima objasni o znacima nedovoljno socijaliziranog djeteta. Koji su razlozi za to?

Aktivnosti sa cijelim razredom

Napravite Venov dijagram i u jednom dijelu navedite osobine socijaliziranog djeteta, a u drugom dijelu nesocijaliziranog djeteta. Zašto u zajedničkom dijelu Venovog dijagrama ne pripada niti jedna osobina?

osobine socijaliziranog djeteta	osobine nesocijaliziranog djeteta
dobar drug, odgovoran prema zadacima, pravedan, uvijek spreman da pomogne, pošten, iskren,...	ne pomaže drugarima, ne poštuje želje drugih, misli samo na svoje potrebe i želje (egoističan, lažljivac,...)

**Društveno
socijalne
norme**

Aktiviraj tvoje predznanje

Šta će se desiti ako nisi tolerantan?
Kako se trebaš ponašati prema djeci koja su nemoćna i bolesna?

Objašnjavat ćeš ulogu društvenih (socijalnih) normi u životu ljudi.

**Šta su
društvene/soci-
jalne norme?**

Pravila koja propisuje društvo. Ona se mogu mijenjati u zavisnosti od vremena i uslova.

Odgovornost, školska pravila, poštovanje tuđeg mišljenja, adekvatno oblačenje, humani odnos prema slabijima i nemoćnima, tolerancija, solidarnost, higijena javnog prostora su samo dio društveno/socijalnih normi.

Aktivnost u malim grupama

Na šest papirića napisana je jedna riječ od sljedećih riječi:

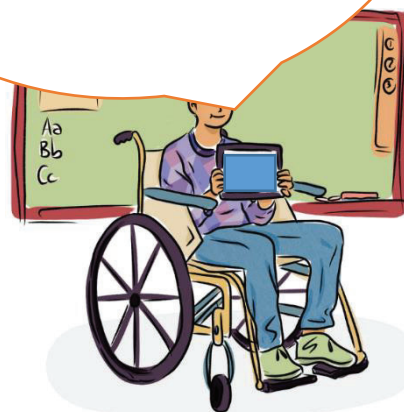
1) učenik, 2) roditelj, 3) susjed, 4), prijatelj, 5) doktor i 6) policajac. Svaka grupa izvlači po jedan papirić da odgovori na zadatku:

Kakvo ponašanje se očekuje od...? Odgovori se trebaju odnositi na ono što je napisano na izvučenom papiriću. Grupe zapisuju svoje odgovore i prezentuju pred svima.

Zatim dobiju novi zadatak – učenici, u okviru grupe, trebaju odgovoriti na pitanje odakle znaju kako se trebaju ponašati učenici, roditelji, susjedi, prijatelji, doktori i policajci.

Otvorena diskusija sa zaključcima da:

Učenici, roditelji, susjedi, prijatelji, doktori, policajci i drugi članovi društva znaju kako se treba ponašati prema propisanim društvenim illi socijalnim normama. Društveno/socijalne norme se uče tokom socijalizacije. To je proces kojim djeca uče kako da postanu članovi društva.

Objašnjavat ćeš ulogu socijalizacije u formiranju ličnosti.

Aktivirajte svoje predznanje

Ako tvoji drugovi treniraju tenis, da li ćeš i ti igrati tenis s njima?
Zašto?

Ukoliko često gledaš filmove sa neadekvatnim sadržajem, kako će to uticati na tvoje ponašanje i raspoloženje?

Šta je ličnost?

Ličnost je zbir svih osobina fizičkih, psihičkih, socijalnih koje prave čovjeka posebnog.

Formiranje ličnosti

Ja sam ličnost i razlikujem se od drugih prema mojim fizičkim, socijalnim i psihičkim osobinama.

Ja sam posebna i razlikujem se od drugih.

Imam svoje lične osobine, sposobnosti i karakteristike, kao i osobine koje bi želio da promijenim.

Na oblikovanje ličnosti utiču: porodica, škola, vršnjaci i mediji.

Ličnost se formira tokom socijalizacije i većinom osobine ličnosti koje se manifestuju u ponašanju prema drugima i prema poslu, uče se.

Konflikti u porodici, roditeljskoj strogoći ili velike slobode, agresivno ponašanje prema djeci, nedovoljna roditeljska ljubav prema djeci i drugo imaju negativan uticaj na ličnost. Pozitivni uticaj na djecu imaju roditeljska ljubav, harmonija u porodici, solidno finansijsko stanje, iskreni odnos između djece i roditelja, istinsko drugarstvo sa vršnjacima, poštovanje školskih pravila od učenika i drugo. Koji uticaji će prevladati takva će se ličnost razviti.

Zapiši tvoje osobine i osobine tvog druga kako se ponaša prema drugima i prema poslu.

TI

TVOJ DRUG ILI DRUGARICA

Razmisli i objasni

1. Koja je tvoja najbolja osobina koju su ti kazali tvoji saučelnici?
2. Šta je to što želiš poboljšati kod sebe?
3. Koje osobine ti se dopadaju kod tvog nastavnika/nastavnice?
4. Navedi pozitivne osobine ličnosti u odnosu na to kako se ponašaju prema drugim ljudima.
5. Navedi negativne osobine ličnosti u odnosu na to kako se ponaša prema poslu.
6. Zašto su neke osobe odgovornije prema poslu?
7. Zašto su neke ličnosti trudoljubivije od drugih?

Aktivnosti u malim grupama

Prvi zadatak

Svaka grupa dobija radni list u čijem centru je nacrtani krug u kojem piše LIČNOST. Zadatak grupe je da u praznim krugovima navedu različite osobine ličnosti kojima se manifestuju različiti načini ponašanja ličnosti **prema drugim ljudima i prema poslu.**

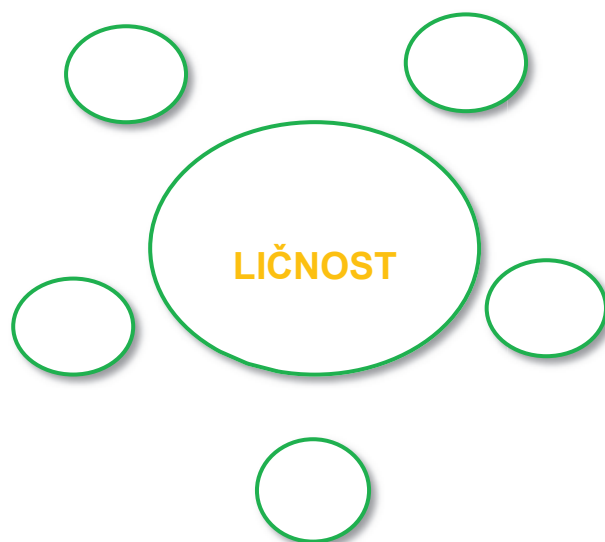
Drugi zadatak

Diskutuju zašto se ličnosti razlikuju prema njihovim osobinama i načinu kako se ponašaju prema drugima i prema poslu.

Treći zadatak

Otvorena diskusija sa cijelim razredom sa ciljom da donesu zaključke prema ovim pitanjima:

- Kojim procesom se formira ličnost?
- Pod kojim uticajem se formiraju većina osobina ličnosti u ponašanju prema drugima i ponašanju prema poslu?

Aktivirajte svoje predznanje

Kako utiču različiti sadržaji sa Interneta na tebe?
Kako ljubav u porodici utiče na tvoje ponašanje?

Objašnjavat ćeš ulogu porodice, vršnjaka/drugara i medija u procesu socijalizacije.

Šta su faktori socijalizacije?

Uticaji vlastitog okruženja.

PORODICA

Ima veliko značenje za izgrađivanje socijalizirane ličnosti. Ljubav i sigurnost koja postoji u porodici utiče na razvoj djece. Roditelji predstavljaju primjer djetetu i ono se identifikuje sa njima. Tu dijete stiče i ljubav prema umjetnosti, knjizi, muzici i sl.

DRUGOVI/VRŠNJACI

Značajni uticaj za ličnost imaju drugari/vršnjaci s kojima dijete druguje. Ponašanjem, postupcima, interesima, hobiem, sportovanjem i drugim, pridonosi se da li će dijete imati pozitivne ili negativne osobine.

Faktori socijalizacije

Faktori socijalizacije su:
porodica,
drugari/vršnjaci, škola
i mediji.

ŠKOLA

Tu se stiču znanja, navike, poštuju školska pravila, druženje sa saučenicima. Treba nastojavati da učenici grade pozitivan odnos prema društvu.

MEDIJI

Interaktivni sadržaji pored toga što informišu, mnogo moćno djeluju na mišljenja, stavove i poglede o svijetu i o životu. Ponekad toliko jako djeluju na razvoj ličnosti, tako da ako nije pozitivan uticaj, može napraviti veliku štetu za jednu ličnost. Zato informacije koje se dobijaju mogu biti lažne i treba paziti i provjeriti vjerodostojnost informacija.

Svaki faktor socijalizacije je podjednako važan i ima različiti uticaj u različitim periodima djetinjstva. U procesu socijalizacije djeca mogu naučiti da poštuju etičke vrijednosti, ali da ih i ne poštuju, u zavisnosti od toga šta su naučili pod uticajem vlastitog okruženja (faktora socijalizacije).

Aktivnost u malim grupama

1. Tehnika „KOCKA“ (radite na velikim kvadratima od hamera).

Sarađujte u grupi, dajte svoje ideje i mišljenja, diskutirajte, poštujuć tuđe mišljenje i argumentirajte.

Na svaku stranu kocke zapišite vaše zaključke, a možete dodati i fotografije ili da nacrtate. Presentujte kreiranu razrednu kocku.

Prva grupa opšto FAKTORI SOCIJALIZACIJE	Druga grupa uporedi PORODICA I ŠKOLA KAO FAKTORI SOCIJALIZACIJE	Treća grupa asociraj VRŠNJACI – DRUGARI – IGRE - POMAGANJE – SARADNJA - ...	Peta grupa primjeni ULOGA MEDIJA NA RAZVOJ POZITIVNIH ILI NEGATIVNIH OSOBI	Četvrta grupa analiziraj ZAŠTO SU SVI FAKTORI SOCIJALIZACIJE PODJEDNAKO VAŽNI?
				Šesta grupa diskutirajte ŠTA ĆE SE DESITI AKO NEDOSTAJE JEDAN FAKTOR SOCIJALIZACIJE?

2. DEBATA

Svaka grupa radi na jedan od faktora socijalizacije:

porodica, drugari (vršnjaci), škola i mediji.

Grupe daju što je moguće više argumenata, podržani primjerima iz realnosti, sa kojima treba drugima dokazati da je „njihov“ faktor najvažniji o tome šta će djeca naučiti da je dobro/loše da rade i kako će se ponašati.

- Zatim grupe naizmjenično kazuju po jedan argumenat sa primjerom, dok su svakog sljedećeg puta predstavljani od različitog člana grupe.
- Svako počinje svoju argumentaciju rečenicom:
- **Porodica/škola/drugari/mediji (u zavisnosti od grupe kojoj pripadaju) je najvažniji/su najvažniji za socijalizaciju zato što...** i navode jedan argumenat prosljeđen primjerom.
- Na kraju, u otvorenoj diskusiji, donose se zaključci:

- a) Koji su najvažniji faktori socijalizacije? Zašto?
- b) Od čega zavisi da li će ličnost poštovati ili ne etičke vrijednosti?

Aktivirajte svoje predznanje

U koji sportski klub članuješ?
Koliko učenika pripada tvom odjeljenju?
Koliko je djevojčica u svim petim razredima?

Objašnjavat ćeš (primjerima) kako pripadnost različitim društvenim grupama određuju identitet svakog pojedinca.

Šta je društveno socijalna grupa?

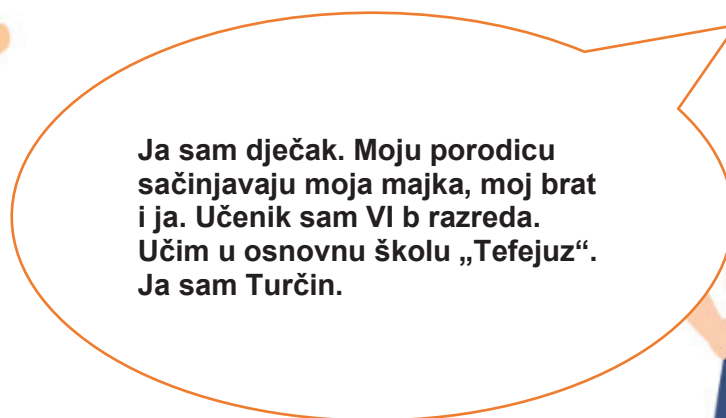
Pripadnost grupi prema sličnostima, istim interesima i ciljevima njenih članova.

Društveno socijalna grupa

Svaki čovjek ima potrebu da se druži, sarađuje, radi na istom zadatku i ostvari zajednički cilj u grupi kojoj pripada. Među ljudima postoje sličnosti i razlike u pripadnosti grupama. Pripadnost konkretnoj porodici dijele mali broj ljudi, pripadnost određenom odjeljenju više, određenoj školi još više, određenoj profesiji još više, određenoj etničkoj grupi još više, određenoj državi još više a određenom polu/rodu najviše.

Ja sam djevojčica. Moju porodicu sačinjavaju moja mama, otac i ja. Učenica sam V v razreda. Učim u osnovnu školu „Goce Delčev“. Ja sam Makedonka. Ja sam iz RS Makedonije.

Ja sam dječak. Moju porodicu sačinjavaju moja majka, moj brat i ja. Učenik sam VI b razreda. Učim u osnovnu školu „Tefejuz“. Ja sam Turčin.

Ja sam muškarac. Moju porodicu sačinjavaju moja majka, moja supruga i ja. Ja sam ljekar. Radim u bolnici „Prima“. Ja sam Talijan. Ja sam iz Italije. Ovo je moj **identitet**.
Odredi u koliko grupa pripadam?

Pripadnost grupama određuje njihov **identitet**. Naprimjer nije isto da li je neki učenik u trećem ili petom razredu, u osnovnu ili u srednju školu, da li neko radi kao nastavnik ili kao policajac. Pol, fizičke osobine, mjesto rođenja su faktori koji su dati od samog rođenja. Dok ostali faktori kao: kojoj grupi pripadamo, koja će biti naša profesija, mjesto življenja, fakultet, interes prema određenoj muzici ili sportu odlučujemo sami i uticaj našeg okruženja (porodica, vršnjaci). Svi ovi i drugi faktori utiču na formiranje identiteta.

Aktivnost

Dopunite rečenice i predstavite se.

Ja sam _____. (dječak ili djevojčica.)
Moju porodicu sačinjavaju _____. (članovi porodice)
Ja sam učenik u _____ razredu. (odjeljenje)
Učim u osnovnu školu _____. (ime škole)
Ja sam _____. (etnička grupa, primjer Makedonac/Makedonka, Srbin/
Srпкиnja, Albanac/Alбанка, itd)
Ja sam iz _____. (ime države)

Poslije predstavljanja učenici se grupiraju prema različitim elementima iz opisa i stanu u „svoju“ grupu na određenom mjestu učionice.
Grupe su:

- 1) dječaci i djevojčice;
- 2) učenici iz ... konkretni razred
- 3) učenici konkretne škole;
- 4) pripadnici svake zastupljene etničke
- 5) građanin R.S. Makedonije.

Ko sam ja, moje osobine koje me prave sličnu, posebnu i različitu od drugih je moj **identitet**. On se stvorio mojim rođenjem i razvija se kako rastem, odnosno tokom mog života.

Ličnost u grupi postiže bolji uspjeh. To je tako zbog zajedničkih napora članova grupe. U svakoj grupi postoje unaprijed formulisana pravila grupe. Svaki član ima svoju ulogu u grupi. Ljudi osjećaju veliku povezanost prema članovima grupa kojima pripadaju nego drugima.

Roditelji više štite svoju djecu nego tuđu. Žene se lakše solidariziraju kada su napadnute nego muškarci.

Grupa fudbalerki

Grupa djevojčica

Grupa vatrogasaca

Objašnjavat ćeš (primjerom) razliku između nacionalne/državne i etničke pripadnosti

Grupa plesača

Žitelji države

Razgledaj slike i odredi u kojim grupama sami odlučujemo da li ćemo pripadati, a u kojim je pripadnost određena samim rođenjem.

Razmisli i odgovori

1. Navedite primjere sličnosti i razlika u odnosu na pripadnost grupama.
2. Koja od sljedećih grupa ima najveći broj ljudi? (Zaokruži)
a) konkretna porodica b) razredna zajednica c) učenici konkretne škole č) vozači
ć) etnička grupa d) žitelji države dž) određenog pola/pola.
3. Primjerima objasnite kako pripadnost grupama određuje njihov identitet?
4. Šta ljudi osjećaju prema članovima grupe kojoj pripadaju?
5. Navedite nekoliko primjera u koliko i kojim grupama pripadate?

Nacionalna/držav-
na i etnička
pripadnost

Aktivirajte svoje predznanje

Kojem narodu pripadaš?
Nabroj narode svijeta koje znaš?
Šta je zajedničko jednom narodu?

Šta je
nacionalna/držav-
na pripadnost?

Pripadnost državi
kao zajednici
pripadnika koji
imaju zajedničko
državljanstvo.

Šta je etnička
pripadnost?

Pripadnost grupe
ljudi sa zajedničkim
jezikom, historijom,
kulturom i (obično)
geografskom
teritorijom.

Fotografija je preuzeta
[Sve nacionalnosti svijeta. Koliko nacionalnosti ima u svijetu? \(birmis.com\)](http://birmis.com)

Ljudi koji žive u jednoj državi mogu imati različitu **etničku pripadnost**, ali svi građani te države imaju istu **nacionalnu/državnu pripadnost**. Primjer u našoj državi žive Makedonci, Albanci, Turci, Srbi, Bošnjaci, Vlasi, Romi i drugi narodi. Oni imaju različitu **etničku pripadnost** ali istu **nacionalnu/državnu pripadnost**.

Aktivnosti

1. Istražuj

Istražuj na internetu ili u enciklopedijama i navedi primjere država gdje ljudi imaju različitu etničku pripadnost, ali žive u istoj državi.

2. Rad u paru

Nacrtaj zastavu naše države, a sa druge strane lista zapišite šta vas pravi ponosne što ste građani naše države.

Etnička pripadnost, etnos ili narod je grupa ljudi koji imaju zajedničko biološko porijeklo, zajedničku historiju, rasu, rodove veze, jezik, kulturu i izgled. Može imati i istu ili različitu vjeroispovjest.

Zatim prezentujte i diskutujte.

- Zašto naša država ima multietnički karakter?
- Koje su zajedničke osobine građana naše države?

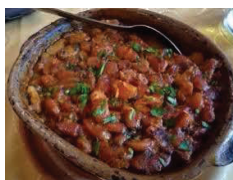
Naprimjer: (gostoprimljivost, solidarnost...)

3. Rad u malim grupama

U našoj državi osim Makedonaca žive i druge etničke zajednice, kao Albanci, Turci, Srbi, Romi, Vlasi, Bošnjaci. Svaka od njih ima svoju kulturu i tradiciju, kao religiju, narodne pjesme i kola, tradicionalna jela i jezik.

Zeljanik

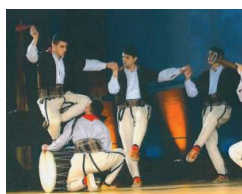
Tavče gravče

Sarma

Baklava

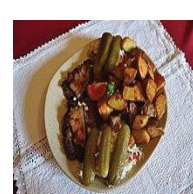
Makedonsko kolo

Albansko kolo

Pastrmajlija

Romsko jelo

Svaka grupa istražuje putem interneta, web stranica na koje nastavnik ukazuje, enciklopedija i knjiga iz razredne ili školske biblioteke.

- Prva grupa treba da istraži **jezike** različitih etničkih grupa koje žive u našoj državi.
- Druga grupa treba da istraži **tradicionalna jela/poslastice** različitih etničkih grupa koje žive u našoj državi.
- Treća grupa treba da istraži **narodne pjesme i kola** različitih etničkih grupa koje žive u našoj državi.
- Četvrta grupa treba da istraži dominantnu **religiju** različitih etničkih grupa koje žive u našoj državi.

Svaka grupa bilježi podatke u razrednu tabelu i raspravlja o sličnostima i razlikama u kulturama i tradicijama.

Etnikum	Jezik	Pismo na koje pišu	Tradicionalna jela	Tradicionalni deserti	Narodne pjesme ili narodna kola	Religija
Makedonci						
Albanci						
Turci						
Srbi						
Romi						
Bošnjaci						
Vlasi						

Ako želiš više da znaš...

U SAD žive ljudi velikog broja etničkih grupa, ali svi su građani SAD. Postoji ideja o „američkoj naciji“, ali je isključivo različita u etničkom sastavu. U Ruskoj Federaciji ima više od sto i osamdeset etničkih pripadnosti.

Nacionalna
/državna i
etnička
pripadnost

Aktivirajte svoje predznanje

Objašnjavat ćeš ulogu građana
kako pokazuju poštovanje prema
vlastitoj državi.

Kako se pokazuje poštovanje prema vlastitoj državi?
Ko ti obezbeđuje besplatno osnovno obrazovanje?

Svaka država obezbeđuje obrazovanje, liječenje, govor na maternjem jeziku, mogućnosti zapošljenja, struju i vodu. Na taj način pokazuje poštovanje prema svojim građanima. Dok građani poštuju državu ako poštuju državne simbole, zakone, pomažu sugrađanima.

Aktivnosti

1. Svaki učenik na žutom papiriću naljepnice napiše kako država poštuje svoje građane. Na plavom listu naljepnice ispisuju djela kojima građani poštuju vlastitu državu. Izložite naljepnice na razrednom panou u učionici. Zatim pročitajte sve zaključke i podsjećajte se često na njih.

Država poštuje građane
ako im obezbjeđi:

- Besplatno liječenje
- Obrazovanje
- Struju
- Vodu

Građani poštuju svoju državu
sa:

- Poštovanjem zakona
- Poštovanjem pravila ponašanja
- Himnom države
- Humanošću

PRIPADNOST
RAZLIČITIM
GRUPAMA

VRIJEME JE ZA KVIZ

Razmisli i zaokruži jedan ili više odgovora.

1. Kako građani pokazuju poštovanje prema vlastitoj državi?

- a) Poštuju zakone
- b) Brinu samo o sebi
- c) Ne znaju pravila ponašanja

2. Koji faktori utiču na formiranje identiteta na koje mi ne možemo uticati, niti okolina?

- a) pol
- b) razne socijalne grupe
- c) etičke vrijednosti
- č) porijeklo
- ć) porodica
- d) zdravlje
- dž) izgled
- đ) uzrast
- e) odluke
- h) interesi

Šta sam naučio o pripadnosti različitim grupama?

3. Koja je razlika između nacionalne/državne i etničke pripadnosti?

- a) Etnički identitet povezuje se s pripadnošću nekoliko etničkih grupa, a nacionalni identitet s pripadnošću mnogim državama.
- b) Etnički identitet osobe povezuje se za njegovu pripadnost etničkoj grupi, dok se nacionalni identitet povezuje za pripadnost određenoj državi.
- c) Etnički identitet osobe povezuje se za njegovu pripadnost određenoj državi, dok se nacionalni identitet povezuje za pripadnost etničkoj grupi.

4. Odredite identitet tvog drugara. Zatim obojite polje crvenom bojom ako je to određeno njegovim rođenjem, a ako je određeno njegovom vlastitom željom i uticajem okoline, obojite ga zelenom.

- ☐ Moj drug _____ (ime) je _____. (dječak ili djevojčica.)
- ☐ Njegovu porodicu sačinjavaju _____. (članovi porodice)
- ☐ On je učenik _____ razreda. (odjeljenja.)
- ☐ Uči u osnovnu školu _____. (ime škole)
- ☐ On je _____. (etnička grupa, primjer Makedonac/Makedonka, Srbin/ Srpkinja, Albanac/Alбанка, itd)
- ☐ On je iz _____. (ime države)
- ☐ On pripada _____ (kojoj sportskoj grupi)
- ☐ On članuje u _____ (školska sekcija).
- ☐ On je žitelj opštine _____. (u koju opštinu živi)

Aktivirajte svoje predznanje

Objašnjavat ćeš, primjerom, da osnovna ljudska prava proizlaze od potrebe ljudi za opstanak, razvoj i napredak u društvu.

Ljudska
prava

Koje su tvoje želje bez kojih ne možeš opstati da živiš?
Koja je tvoja najveća želja? Koliko je neophodna i da li se odmah mora ostvariti?

Ljudska prava su univerzalna i pripadaju svim ljudima svijeta.

Potrebe su obično stvari koje su neophodne i iz njih proizlaze ljudska prava.

Razgledaj dijaloge djece i razmisli.

Koje dijete ne smije i ne može da opstane, razvija se i napreduje ako se njegove želje ne ostvare. Zašto?

Moje želje su: čisti vazduh, čista voda za piće, zdrava hrana, obrazovanje, zdravstvena zaštita, druženje, sloboda, bezbjednost, da imam svoj dom i porodicu,...

Moje želje za ovu godinu su da dobijem tablet, crveni bicikl, rolerke, skije za zimovanje, lijepe patike. Imam i druge želje ali njih mi roditelji mogu ispuniti kasnije.

Želje djevojčice mogu se ostvariti, a možda i ne. Ona može da živi bez njih. Ali dječakove želje su neophodne za život. Želje koje dječak ima su potrebe. **Potrebe** su obično stvari bez kojih nije moguć opstanak, razvoj i napredak društva i iz kojih proizilaze ljudska prava.

Rad u malim grupama

1. Svaka grupa dobija komplet sa dvadeset napisanih i ilustrovanih kartica i nekoliko praznih kartica. Svaka od napisanih kartica predstavlja jednu potrebu ili jednu želju.

ČISTI VAZDUH	VLASTITA SOBA	ČISTA VODA	ZDRAVA HRANA
ZDRAVSTVENA ZAŠTITA	 PATIKE	BEZBJEDNOST	VLASTITI BIKIKL
MOJA PORODICA	DŽEPARAC SVAKOG DANA	MOJ KOMPJUTER 	SLOBODA
VLASTITI DOM	VILA NA MORU	OBRAZOVANJE	

2. Prvi zadatak je da pogledaju kartice i ako misle da nedostaje nešto što im se sviđa i što im je jako važno, da to napišu (i nacrtaju) na prazne kartice.

3. Nakon što popune karte, od njih se traži da odvoje osam karata koje bi mogli odbaciti ako moraju.

4. Nakon što nastavnik prikupi karte od kojih su odustali, traži od grupa da odustanu još od drugih osam.

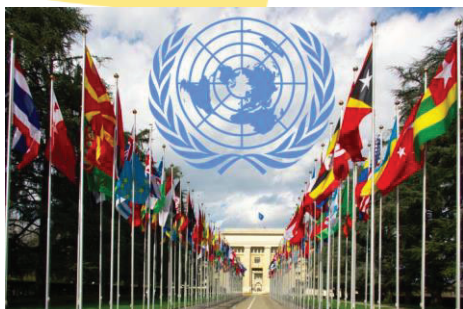
5. Svaka grupa zalijepi preostale kartice na papiru i prezentuje ih ostalima.

6. Utvrđuje se koje stvari se ponavljaju u svim grupama, a zatim se raspravlja od kojih stvari je bilo lakše odustati, a od kojih teže i zašto.

• Šta je prikazano na karticama? Zašto ste u prvom krugu odustali od nekih želja? Šta je prikazano na karticama koje ste zadržali? Da li su potrebe ili želje?

LJUDSKA PRAVA

Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima

Aktivirajte svoje predznanje

Koja ljudska prava poznaješ?
Kakva organizacija je Organizacija ujedinjenih nacija (OON)?

Navodit ćeš kada i gdje je donešena Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima i objašnjavati zašto.

Ljudska prava su univerzalna i pripadaju svim ljudima svijeta.

(OON) Organizacija Ujedinjenih nacija je međunarodna organizacija sa ciljem održavanja svjetskog mira, sprovođenja ljudskih prava i drugih ciljeva zemalja iz cijelog svijeta.

U prošlosti ljudi nisu imali jednaka prava i postojale su velike razlike među njima u pogledu boje kože, u pogledu materijalnog bogatstva, razlika između muškaraca i žena itd. Ljudi su **diskriminisani** (omalovažavani, vrijeđani, ponižavani) po raznim osnovama. U Americi su ljudi crne rase već duže vrijeme diskriminirani. Organizirana su masovna ubistva i za to niko nije odgovarao pred zakonom. Podstaknuti aktivistima za ljudska prava, po prvi put u ljudskoj istoriji, ljudi iz cijelog svijeta složili su se oko ljudskih prava na međunarodnom nivou, kao **sistemu pravila**, koja su univerzalna i nedjeljiva i važe za sve ljude na svijetu, bez obzira na uzrast, pol, rasu, religiju, socijalnu pripadnost.

Ko je donio ljudska prava?

Ovo veoma važan dokumenat i zove se **Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima**, a izglasala ga je **Generalna skupština Organizacije ujedinjenih nacija (organ OON)** kao preporuka svim zemljama svijeta.

Zašto su donešena?

Nesreće, veliki broj žrtava i stradanja ljudi za vrijeme **Drugog svjetskog rata** su dio razloga zašto su donešena.

Gdje i kada su donešena?

Univerzalna deklaracija je izglasana 10 decembra 1948 godine u Parizu i sadrži 30 članova, odnosno preporuka koje se odnose na ljudska prava i slobode, protiv svake vrste diskriminacije.

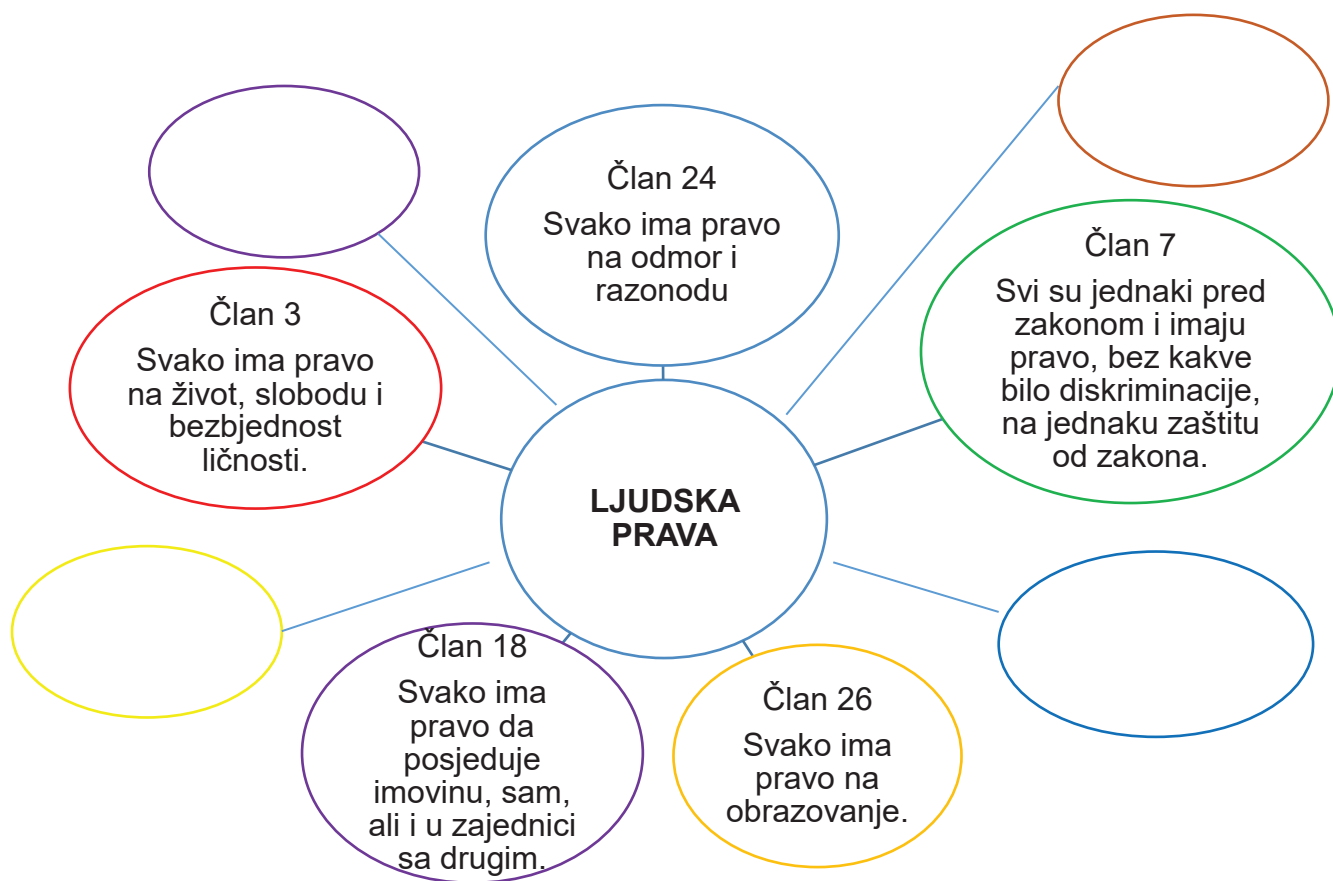
Zato je **10 Decembar Međunarodni dan Ljudskih prava**.

Aktivnosti:

1. Istraži i upoznaj se sa svim 30 članicama Univerzalne deklaracije ljudskih prava na sljedećem linku: [Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima - Manual for Human Rights Education with Young people \(coe.int\)](https://www.unhcr.org/refugees/education/young-people/2016/12/16/universal-declaration-human-rights-manual-young-people.html)

2. Napravite ovaj grafički organizator razreda sa ljudskim pravima koja su dio Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima. Neka svako zapiše jedno ljudsko pravo na papiru u obliku sfere i doda ga. Zatim navedite primjer tog ljudskog prava koje proizlazi iz potreba ljudi za opstankom, razvojem i napretkom u društvu.

Primjer. Svako ima pravo na život, slobodu i bezbjednost. Ovo pravo proizilazi iz ljudske potrebe da bude slobodan, potrebe da živi i bude bezbjedan u svakom pogledu.

Ako želiš da znaš više... Ujedinjene nacije obuhvataju 193 zemalja – članica i njeno glavno sjedište se nalazi u Njujorku.

Principi
ljudskih prava

Aktivirajte svoje predznanje

Objašnjavat ćeš, primjerima, osnovne principe ljudskih prava (univerzalnost, neotuđivost, jednakost i nediskriminaciju)

Šta podrazumijevaš pod jednakost?
Opiši primjer diskriminacije.

Kada se uvijek jednima dozvoljava nešto što se drugima zabranjuje, bez pravog razloga za to, krši se **princip jednakosti** i pravi se diskriminacija. Princip **univerzalnosti** znači da su ljudska prava sveobuhvatna za sve ljude svijeta. Princip **neotuđivosti** podrazumijeva da ljudska prava ne smiju biti oduzeta bilo kojem čovjeku

Koji su osnovni
principi ljudskih
prava?

univerzalnost,
neotuđivost,
jednakost i
nediskriminacija

u svijetu bez razlike na rasu, boju kože, pol, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno i društveno porijeklo, imovinsko stanje, rođenje ili bilo koj uslovi. Kada nema ograničenja i

prisposobljavanje ljudskih prava jednoj određenoj grupi, tada se poštuje princip **nediskriminacije**.

Aktivnosti

1. Odredi da li je data tvrdnja tačna (T) ili netačna (N). Tvrdnje se odnose na osnovne principe ljudskih prava: jednakost, nediskriminacija, univerzalnost i neotuđivost.

Univerzalnost i neotuđivost

- Ljudska prava važe samo za građane bogatih zemalja.
- Izbjeglice imaju ista ljudska prava kao i drugi građani.
- Ljudska prava pripadaju svakom ljudskom biću samim njegovim rođenjem.
- Ljudska prava se mogu oduzeti ljudima koji ih ne zaslužuju.

Jednakost i nediskriminacija

- Sva ljudska bića su rođena slobodna i sa jednakim pravima.
- Niko ne može biti diskriminisan na osnovu pola, rase, etničke pripadnosti, religijske pripadnosti, uzrasti, porijekla, smetnje ili statusa u društvu.
- Opravdano je da muškarci zarađuju više od žena.
- Ljudima koji imaju drugačije mišljenje treba zabraniti da govore na televiziji.
- Djevojčicama se ne smije zabraniti da igraju fudbal jer su djevojčice.

2. Prema ovim tvrdnjama, koji su primjeri, odredi koji osnovni principi ljudskih prava su zapaženi ili su povrijeđeni.

a) Igrajte najomiljeniju igru u svom razredu, ali u igri da učestvuju samo dječaci. Djevojčicama da bude zabranjeno da igraju.

- Kako su se djevojčice osjećale kada im je zabranjeno da igraju svoju omiljenu igru?
- Koje je ljudsko pravo povrijeđeno, a koji princip ljudskih prava nije ispoštovan?

b) Debata u razredu o uzrocima prljavog vazduha u Skoplju i posljedicama, ali šestorici učenika treba zabraniti da iznesu svoje mišljenje o tom problemu.

- Koje je ljudsko pravo povrijeđeno protiv ovih šest učenika, a koji princip ljudskih prava nije ispoštovan?

c) Nastavnik objašnjava da se napravi projekat o ekologiji, ali četiri učenika neće učestvovati jer su žute rase.

- Koje je ljudsko pravo povrijeđeno nad ova četiri učenika, a koji princip ljudskih prava nije ispoštovan?

č) Ljudi koji su iz određene zemlje i ljudi koji pripadaju bijeloj rasi ne smiju ući na koncert.

- Koje je ljudsko pravo povrijeđeno prema ovim ljudima, a koji princip ljudskih prava nije ispoštovan?

ć) Džordan je uzoran, odgovoran i redovan učenik u školi. Škola koju pohađa se plaća. Ali jednog dana mu je direktor rekao da ne može nastaviti jer nema novca da plati školarinu.

- Koje je ljudsko pravo povrijeđeno prema Jordanu, a koji princip ljudskih prava nije ispoštovan?

**Borci za
ljudska
prava**

**Aktivirajte svoje
predznanje**

Šta misliš, da li danas postoji
ravnopravnost između žena i
muškaraca?

Objašnjavat ćeš, ulogu Roze
Luksemburg u borbi za postizanja
prava žena i koristi za čovječanstvo
borbe Martina Luthera Kinga za
jednakost i nediskriminaciju.

**Roza
Luksemburg
borac za ženska
prava**

**Martin Luter King
borac za jednakost
i nediskriminaciju**

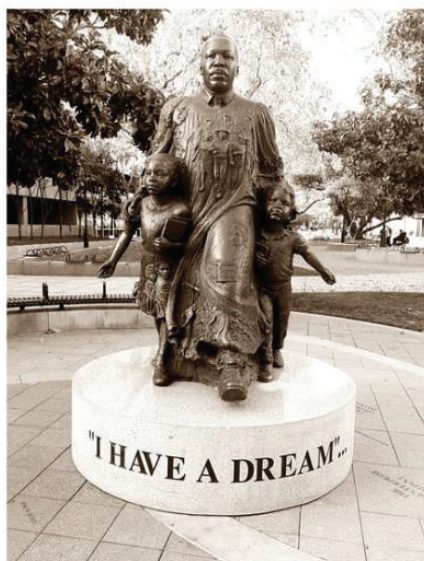
Kroz historiju mnoga
ljudska prava nisu
poštovana u svijetu.
Tako su Afroamerikanci
(ljudi crne rase koji su
stanovnici SAD) već
duže vrijeme
diskriminirani. Žene u
prošlosti nisu bile
jednake muškarcima.

Tako su žene za isti posao uvijek primale manju platu od muškaraca. Iz tih razloga, ljudi su se javili kao borci za ljudska prava.

Rosa Luksemburg je bila žena naprednih ideja, koja se žestoko borila za prava žena i prava radnika. Rođena 5. marta 1871. u jevrejskoj porodici u Poljskoj. Imala je značajnu ulogu u političkoj historiji, ali je imala i značajan pridones **ideji o ravnopravnosti muškaraca i žena**. Imala je hrabrosti da uđe u svijet politike koji je smatran muškom sferom i da se izbori za glas, da iznese svoje stavove i ideje i zauzme se za njih. Ona je bila osoba sa velikim samopouzdanjem. Nije prepoznala nikakva ograničenja zašto je neko samo žena. Svojim je radovima nastojala potaknuti druge žene da slijede njen primjer.

Žene, radničku klasu, nacionalne manjine i seljake smatrala je društvenim grupama koje država ne poštuje, niti im obezbjeđuje neophodne ljudske potrebe.

Martin Luter King

King je prvi put postao svjestan rasizma u dobi od šest godina, kada je roditelj odbio da dozvoli vlastitom sinu da se igra s njim.

Postao je poznat 1950-ih kada je, kao mladi propovjednik, predvodio napore da se okonča praksa diskriminacije crnih putnika u javnim autobusima u Montgomeriju u Alabami. Organizirao je proteste 1950-ih i 1960-ih godina protiv diskriminacije i borbe za jednakost i pravo glasa Afroamerikanaca. Zaključio je da za uspjeh pokreta za građanska prava treba koristiti nenasilne proteste umjesto oružane borbe. Nacionalnu kampanju za građanska prava započeo je čuvenim govorom „Imam san“.

Pokret za građanska prava postigao je uspjeh 1964. godine kada je predsjednik SAD, Lyndon B. Johnson potpisao Zakon o građanskim pravima koji zabranjuje rasnu diskriminaciju na javnim mjestima, a King je dobio Nobelovu nagradu za mir. Sljedeće godine, Zakon o glasačkim pravima omogućio je Afro-amerikancima da učestvuju na izborima.

Aktivnost u malim grupama

Prva grupa ima zadatak da istraži i napravi multimedijalnu prezentaciju o doprinosu Roze Luksemburg borbi za ostvarivanje prava žena. Multimedijalna prezentacija treba da sadrži nekoliko fotografija i pet rečenica o „vašoj“ borkinji za ljudska prava u kojima, pored osnovnih biografskih podataka, navode i njena ulaganja, odnosno doprinos.

<https://okno.mk/node/25122>

<https://akademik.mk/megjunaroden-den-na-zhenata-pravata-na-zhenite-se-nerazdeliv-del-od-univerzalnite-chovekovi-prava/>

Druga grupa bi trebala istražiti i napraviti multimedijalnu prezentaciju o doprinosu Martina Luthera Kinga borbi za jednakost i nediskriminaciju ljudi crne rase u SAD. Multimedijalna prezentacija treba da sadrži nekoliko fotografija o „vašem“ borcu za ljudska prava i pet rečenica u kojima, pored osnovnih biografskih podataka, navodi se i njegovo ulaganje, odnosno doprinos.

<https://mk.voanews.com/a/who-was-martin-luther-king/4752610.html>

Treća grupa treba da radi na doprinosu Roze Luksemburg i treba da pripremi pet slogana namijenjenih protestu protiv diskriminacije žena, sa kojima bi potom simulirali protest u učionici.

Četvrta grupa treba da radi na doprinosu Martina Luthera Kinga, pripremi govor od pet rečenica protiv nejednakosti i diskriminacije, koji se potom čita na „propovjedaonici“, uz odgovarajuću dikciju i neverbalnu komunikaciju.

Zabilješka:

Sve slike i fotografije su preuzete sa Canva za koju smo platili licencu i sa Pixabay gdje je preuzimanje besplatno. Ispod nekih fotografija je navedeno odakle su preuzete, a neke su lične fotografije.

Razlikovat ćeš grupe prava djece (preživljavanje, razvoj, zaštita i učešće).

Dječija prava

Aktiviraj svoje predznanje

- ☐ Nabroj nekoliko dječijih prava.
- ☐ Šta znači pravo na obrazovanje za svako dijete?

Prema **Konvenciji o pravima djeteta Član 1**, dijete je ljudsko biće koje nije napunilo 18 godina života.

Svako dijete treba da zna svoja prava, da ih poštuje, pravilno primjenjuje i da, razgovara o njima.

20. novembra 1959 godine, Generalna skupština UN usvojila je Deklaraciju o pravima djeteta, a **20 novembra 1989 usvojila je i Konvenciju o pravima djeteta**. Naglašava da sva djeca imaju prava koja proizlaze iz ove Konvencije, bez obzira ko su, gdje žive, čime se bave

njihovi roditelji, da li su siromašni ili bogati, koji jezik govore, kojoj religiji ili kulturi pripadaju, da li imaju neku smetnju ili invaliditet. Konvencija o pravima djeteta je **međunarodni ugovor** o ljudskim pravima i ima 54 člana.

Dječija prava se mogu podijeliti u četiri grupe.

OUN (Organizacija ujedinjenih nacija)

UNICEF (Fond za djecu u sastavu Ujedinjenih nacija)

U tabeli je navedeno nekoliko dječijih prava u svakoj grupi. Upišite još nekoliko dječijih prava prema zahtjevima u tabeli.

PRAVA NA PREŽIVLJAVANJE	PRAVA NA RAZVOJ	PRAVA NA ZAŠTITU	PRAVA NA UČEŠĆE
Član 6: Zaštita opstanka i razvoja Član 9: Princip nerazdvajanja od roditelja Član 18: Odgovornost roditelja i staratelja Član 24: Zdravstvena zaštita i medicinska njega	Član 28: Pravo na obrazovanje Član 10: Pomoć za spajanje porodice Član 8: Zaštita dječijeg identiteta Član 7: Zaštita imena i identiteta djeteta	Član 2: Načelo nediskriminacije Član 19: Zaštita od zlostavljanja i zanemarivanja Član 22: Zaštita djece izbjeglica Član 33: Zaštita od droga	Član 3: Prioritet dječijih potreba Član 12: Sloboda mišljenja i pravo glasa Član 13: Sloboda izražavanja Član 14: Sloboda misli, savjesti i vjeroispovijesti

Dječija prava na učešće znače da djeca trebaju imati slobodu udruživanja s drugima, slobodu izražavanja ličnog mišljenja i slobodu primanja informacija iz različitih izvora.

Dječija prava na razvoj podrazumijevaju da se djeci moraju dati određeni uslovi koji će omogućiti najbolji lični razvoj. U ovoj grupi su: obrazovanje, porodica, kultura i identitet, kao važni dijelovi života djece.

Dječija prava na preživljavanje uključuju sve osnovne potrebe djece: potrebu za ishranom i zaštitom, dobar životni standard i zdravlje.

Prava na zaštitu djece podrazumijevaju da djeca imaju pravo na zaštitu od zlostavljanja, zanemarivanja, ekonomske eksploatacije, torture, otmice itd.

Aktivnost

1. Pogledaj i pročitaj prava djeteta u dječijoj verziji [Македонска верзија :: МОИТЕ ПРАВА За деца од 9 до 12 години \(childrensembassy.org.mk\)](http://childrensembassy.org.mk).
2. Svi učenici pišu svoje ime na trakama papira u boji. Zatim kreiraju poster sa trakama imena. Diskusija je vođena sljedećim pitanjima: Kako je dobio ime? Zašto sva djeca imaju ime? Šta će se dogoditi ako svi ljudi imaju isto ime? Šta se dešava ako uopšte nema imena? O kojim pravima djece govorimo?
3. Kao razred, razgovarajte o tvrdnji zašto bi svi trebali imati ime.

- ☐ Imenom se postaje član zajednice.
- ☐ Izborom imena djeteta roditelji izražavaju svoje želje, misli i osjećanja.
- ☐ Uvijek se predstavljam u moje ime.
- ☐ Svako ko se rodi dobija svoje ime.

UNICEF ima za cilj da unaprijedi odbranu prava djece, ispuni njihove osnovne potrebe i doprinese njihovom razvoju.

Razmisli i odgovori

1. Kada je usvojena Konvencija o pravima djeteta?
2. Koliko članova ima Konvencija o pravima djeteta?
3. Kako su dječija prava grupisana?
4. Koja je razlika između prava djece na učešće i prava djece na razvoj?
5. Koja je razlika između prava djece na preživljavanje i prava djece na zaštitu?
6. Grupa djece iz susjedstva smatra da je grupa prava djece za preživljavanje najvažnija i bez tih prava nijedno dijete ne može preživjeti. Ovaj svoj zaključak napisali su kroz društvene grupe za djecu. Bila je velika debata mnogo djece.
Koja grupa dječijih prava je po vašem mišljenju najvažnija za djecu? Debatirajte u razredu i slobodno izražavajte svoje misli. Dajte argumente za i protiv.

Dječija i ljudska prava

Aktiviraj svoje predznanje

Objašnjavat ćeš zašto su prava djeteta posebna u odnosu na ljudska prava.

- Da li je pravo na zdravstvenu zaštitu uključeno u Konvenciju o pravima djeteta i u Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima? Zašto?

Dječija prava su ista kao i ljudska prava.

Međutim, prava djece su posebna u odnosu na ljudska prava.

Djeca imaju ista prava kao i odrasli, prema principu univerzalnosti Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima. Ali oni su ranjiviji od odraslih (izloženi rizicima). Zato je način ostvarivanja njihovih prava drugačiji. Konvencija o pravima djeteta iz 1989. godine reguliše specifičnosti prava djeteta.

([PREAMBULA \(unicef.org\)](https://www.unicef.org/preambula))

Aktivnost

Objasnite, kroz primjere iz svakodnevnog života, kako ostvarujete ta prava djece.

Svaki dan posle nastave igram se i družim sa drugarima, jer imam PRAVO NA IGRU I DRUŽENJE.

pravo na
privatnost

pravo na
odmor i
slobodno
vrijeme

pravo na
zaštitu od
nasilja

pravo na
kvalitetno
obrazovanje

pravo na
obrazovanje

pravo na
zdravstvenu
zaštitu

pravo na
sopstveno
mišljenje

pravo na
pristup
informacijama

Povezivat ćeš prava sa odgovornostima.

Aktiviraj tvoja predznanja

- Da li je pravo na zdravstvenu zaštitu uključeno u Konvenciju o pravima djeteta i u Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima? Zašto?

Dječija prava i odgovornosti

Svako dijete treba da ostvaruje dječija **prava**.

Svako dijete treba da poštuje i praktikuje dječije **odgovornosti**.

Djeca će ostvarivati dječija prava koliko su u mogućnosti. Ostvarivanje prava svakog djeteta znači pravilno ostvarivanje tog prava prema utvrđenim pravilima i zakonima u jednoj

zemlji. Pravo svakog djeteta povezano je sa djetetovom **odgovornošću**, koju ono također treba da poštuje i praktikuje.

Imam pravo da imam nastavnike koji će mi objasniti da mogu da naučim. Ali takođe imam **odgovornost** da ne ometam nastavnike u nastavi i druge učenike u učenju.

Imam pravo na slobodu, ali i **odgovornost** da se ponašam uzorno i po društvenim i moralnim pravilima ponašanja, a ne kao ovi moji prijatelji pored mene. Moja je odgovornost da ne vrijeđam, da se ne tučem sa drugarima i odraslima...

Aktivnost

1. Radite u parovima

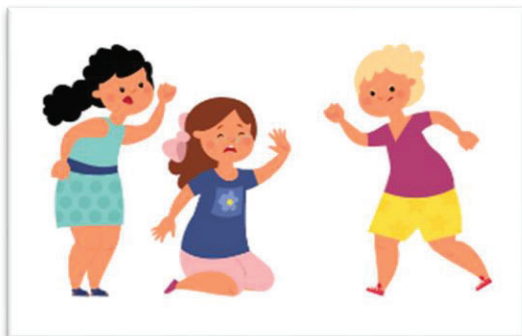
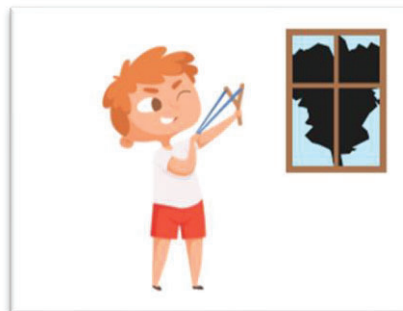
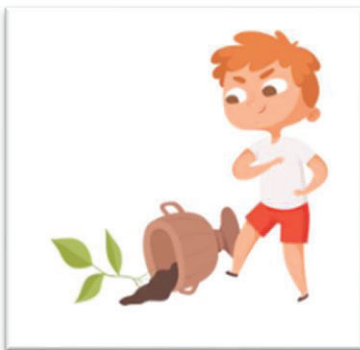
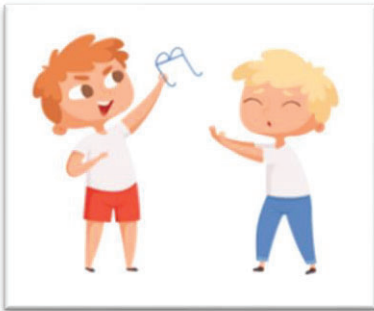
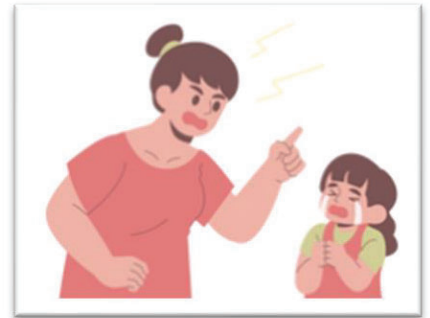
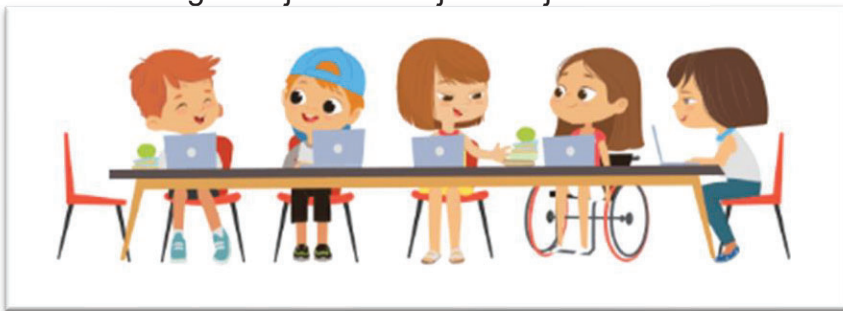
Napravite strip na osnovu ovog primjera. Odaberite pet dječijih prava i za svako napišite kako ćete praktikovati i odgovornost u vezi s tim pravom.

Prepoznat ćeš situacije povrede vlastitih i prava drugih.

Aktivnosti

1. Prema datim situacijama utvrditi gdje ima povreda prava djeteta, ali i povreda prava drugih. O kojem dječijem pravu je riječ? Koju odgovornost u vezi sa pravom tog djeteta djeca ne poštuju? Napišite zaključke na razrednom plakatu i izložite ga u učionici. Razgovarajte o svakoj situaciji u razredu.

TEMA 2: STANOVNIŠTVO I KONTINENTI

Istraživat ćeš i naučiti o:

ŠIRENJE NASELJENOSTI ZEMLJE

- ❑ Gdje i kada su se pojavili prvi ljudi?
- ❑ Kako se razvijalo i širilo stanovništvo na Zemlji?

VELIKA GEOGRAFSKA OTKRIĆA

- ❑ Kada i kako su otkriveni prvi kontinenti?

STANOVNIŠTVO U SVIJETU

- ❑ Površina, broj stanovništva, gustina stanovništva, natalitet, mortalitet, prirodni prirast, migracije, boja kože, religija.

NAJVEĆE DRŽAVE U SVIJETU

- ❑ Najveće države na kontinentima prema površini i broju stanovništva.
- ❑ Glavni gradovi i najveći gradovi najvećih država na svakom kontinentu.

STANOVNIŠTVO, POVRŠINA I MJESTOPOLOŽAJ RS MAKEDONIJE

TEMA 2: STANOVNIŠTVO I KONTINENTI

Učenjem i istraživanjem sadržaja druge teme osposobit ćeš se:

- ❑ Da objasniš kako su velika geografska otkrića doprinjela širenju stanovništva s jednog kontinenta na drugi.
- ❑ Da poređaš kontinente po veličini prema površini, broju stanovnika i gustini naseljenosti.
- ❑ Da napraviš razliku između najgušće naseljenog kontinenta i kontinenta sa najvećom populacijom.
- ❑ Da napraviš razliku između nataliteta, stopu mortaliteta i prirodnog priraštaja stanovništva.
- ❑ Da objasniš strukturu i kretanje stanovništva u svijetu.
- ❑ Da navedeš najveće zemlje na svakom kontinentu (po površini i broju stanovnika) i njihove glavne gradove i prikažeš ih na geografskoj karti.
- ❑ Opisuješ RS Makedoniju prema: mjestopoložaju u Evropi i na Balkanskom Poluostrovu, površini, broju stanovništva i gustina naseljenosti.

NOVE RIJEČI

Pračovjek – najstariji predak čovjeku.

Migracija stanovništva je trajna ili privremena promjena prebivališta sa strane pojedinca ili grupe.

Natalitet – rođeni (broj rođene djece u periodu od jedne godine) u odnosu na broj žitelja na jednom mjestu, kraju ili državi.

Mortalitet – smrtnost, broj smrtnih slučajeva u odnosu na sveukupni broj stanovništva jedne zemlje ili jednog područja za jednu godinu.

Prirodni priraštaj – razlika između nataliteta (rođeni) i mortaliteta (umrli) određenog stanovništva, u određenom vremenskom periodu.

Religija – vjera, vjerovanje u jednog ili više bogova. Religije su: hrišćanstvo, islam, hinduizam, budizam, judaizam i drugi.

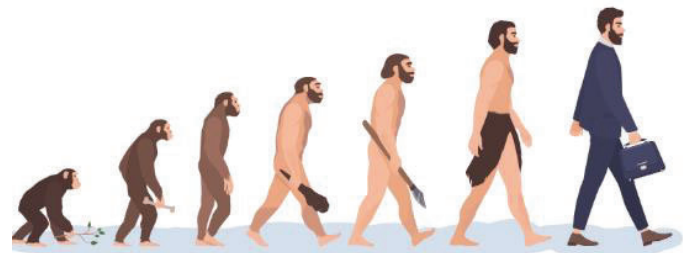
Navest ćeš gdje i kada su se pojavili prvi ljudi.

Aktiviraj tvoje predznanje

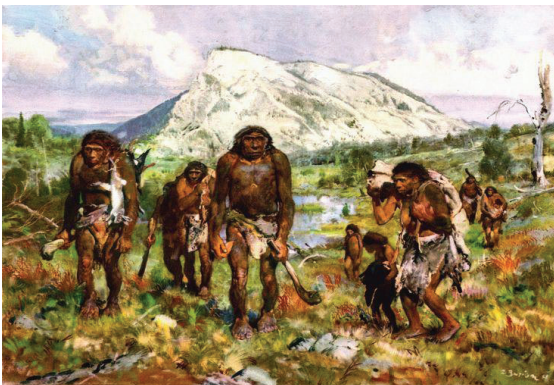
- ❑ Gdje i kada su se pojavili prvi ljudi?
- ❑ Kako su izgledali prvi ljudi?

Evolucija je dugi proces u kojem su se živa bića razvijala, mijenjala generacijama.

Prvi ljudi

U prošlosti su postojala različita tumačenja o porijeklu čovjeka. Oni su bili prema vjerskim predstavama. Nauka kaže da čovjek potiče od jedne vrste čovjekolikih razvijenih majmuna.

Preci čovjeka

Pračovjek je prvi predak čovjeka. Pojavio se u istočnoj Africi, prije više miliona godina. Naši ljudski preci živjeli su u toplijim krajevima bogati vodom i hranom. (Izvor: Encyclopedia Britannica.)

Kako je izgledao pračovjek?

Bio je pognut, cijelo tijelo mu je bilo dlakavo, a glava manja. U početku je prvobitni čovjek živio u pećinama. Jeo je životinje koje je lovio, kao i plodove i korijenje biljaka koje je pronasao u prirodi. Njegovo prvo oruđe i prvo oružje bio je kamen. Prvobitni čovjek je počeo da radi sa alatima koje je sam napravio od drveta, kamena i kostiju. Tako je postao mnogo jači i snalažljiviji. Sakupljajući plodove sa drveća, počeo se više uspravljati i kretati na zadnjim nogama.

Čovjekoliki majmuni

PRAČOVJEK

Prvi ljudi nisu znali da govore i razumjeli su se uzvicima, mimikama i gestovima. Tokom hiljada godina, čovjek je razvio govor. Govor je postao veoma važan za razumijevanje među ljudima i odigrao je veliku ulogu u daljem razvoju čovjeka. Na taj način se čovjek počeo sve više razlikovati od životinja.

Čovjekovi preci vodili su stalnu borbu za opstanak, a rad je imao najznačajniju ulogu u formiranju čovjeka. Da bi preživio, čovjek je morao razmišljati i tako se odvojio od životinja.

Razmisli i odgovori

1. Kako je izgledao naš prvi predak, prvi čovjek?
2. Na kom mjestu svijeta su se pojavili prvi ljudi?
3. Kako su se prvi ljudi razumjeli? Da li su znali da govore?
4. Kako je čovjek ustao i krenuo?
5. Gdje je prvobitni čovjek živio i šta je jeo?
6. Koja je razlika između primitivnog čovjeka i modernog čovjeka?

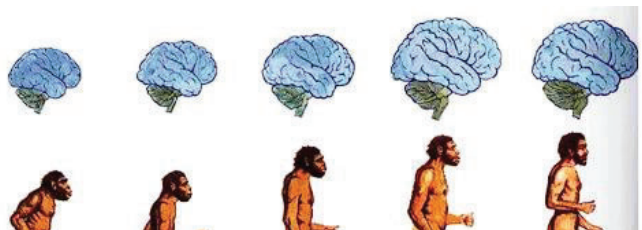
Kako se govor razvijao među prvim ljudima

Skupljajući plodove sa drveća, počeo je da se sve više ispravlja i kreće zadnjim nogama.

Rad u malim grupama

- Prva grupa će istraživati o izgledu pračovjeka u raznim dijelovima svijeta.
- Druga grupa će istraživati o razvoju govora kod prvih ljudi.

Evolucija mozga kod čovjeka

Ako želiš da više znaš, istražuj iz enciklopedija, interneta, historijskih knjiga...

□ Čovjekova evolucija je proces kojim su se ljudska bića razvijala na Zemlji od sada izumrlih primata. Gledajući zoološki, mi smo ljudi homo sapiens, vrsta ispravljenog hodanja koja donosi kulturu i živi na zemlji i velika je vjerovatnoća da je prvi put evoluirao u Africi prije oko 315 000 godina. (Preuzeto iz Enciklopedije Britanika.)

Aktiviraj tvoje predznanje

Razgledaj slike i objasni.

- Kako se širilo stanovništvo Zemlje?

Objašnjavat ćeš kako se razvijalo i širilo stanovništvo Zemlje.

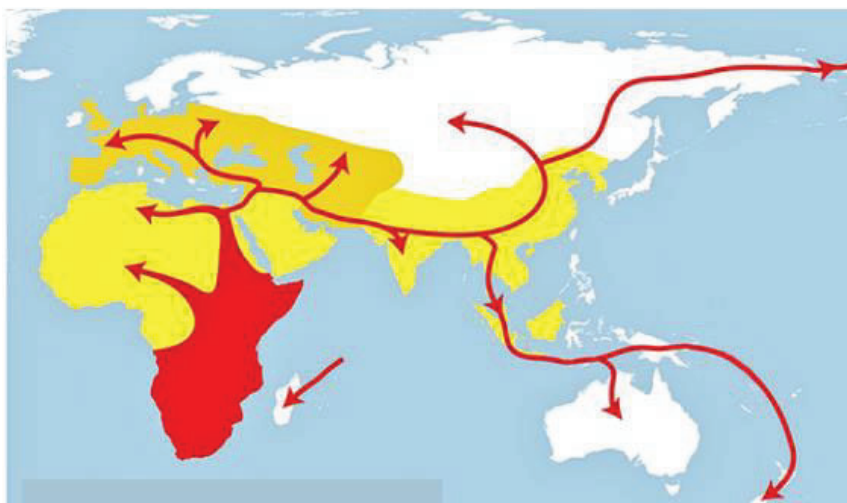
ŠIRENJE STANOVNIŠTVA

Prije hiljadu godina se desila prva migracija iz Afrike prema Aziji.

Širenje stanovništva svijetom

Širenje stanovništva iz jedne regije u drugu odvijalo se postepeno.

Prvo u bližim krajevima, a kasnije i u udaljenijim. Ljudi nisu mogli da obezbijede hranu, pa su morali da idu u nova područja u potrazi za hranom. Prvi ljudi su počeli prelaziti iz Afrike u Aziju i Evropu. U Evropu su stigli preko Azije do Balkanskog poluostrva. Migracija u Ameriku je iz sjeveroistočne Azije. Zbog činjenice da su živjeli u različitim prirodno-geografskim uvjetima, njihove fizičke karakteristike i izgled postepeno su se mijenjali hiljadama godina, a dobijali su tamnu ili svijetlu boju kože, tamnu ili svijetlu kosu i sl.

Širenje stanovništva

Postoje različite pretpostavke o tome koliko se davno to dogodilo.

Stoga neki naučnici smatraju da je širenje prvobitnih ljudi su prije 200.000 godina, drugi smatraju da je to bilo prije oko milion godina. Ovo su samo nagađanja i još su predmet pod istragom.

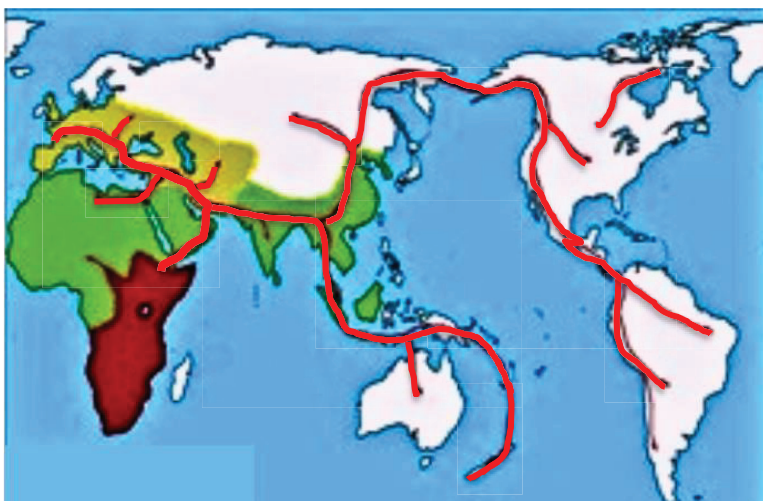
Podsjeti se

Prirodno-geografski faktori su: reljef, klima, hidrografija, prirodni resursi (minerali, izvori energije, biljni i životinjski svijet).

Rad u paru

Razmisli i odgovori

- ❑ Kako je počelo širenje stanovništva na Zemlji?
- ❑ Iz kojeg kontinenta su preci počeli raseljavanjem?
- ❑ Koje kontinente su naši preci počeli naseljavati?
- ❑ Kada se pretpostavlja da se desila prva migracija prvobitnih ljudi?
- ❑ Kako se razvijalo stanovništvo Zemlje?
- ❑ Zašto su se mijenjale fizičke karakteristike i fizički izgled ljudi?

Istraži i otkrij kako su se naseljavale teritorije u dalekoj prošlosti.

Na sljedećim linkovima pronađi i saznaj o širenju stanovništva:

[Human Prehistory 101 \(Part 1 of 3\): Out of \(Eastern\) Africa - YouTube](#)

[When And Why Did Our Early Ancestors Migrate Out Of Africa - YouTube](#)

Samoocjenjivanje

- ❑ Datum
- ❑ Koliko sam zadovoljan iz moje aktivnosti u paru?
- ❑ Koliko različitih izvora sam koristio u aktivnost?
- ❑ Da li je aktivnost probudila moju znatiželju da više istražujem o prvim migracijama pračovjeka?

Ako želiš da više znaš, istražuj iz enciklopedija, interneta, historijskih knjiga, medija.

¹ Prvi ljudi su bili lovci i skupljači koji su se postojano kretali u potrazi za hranu. Smatra se da su ljudi nastanili sve kontinente osim Antarktika u period oko 50 000 godina.

Aktiviraj tvoje predznanje

Objašnjavat ćeš razliku između stalno naseljena, privremeno naseljena i uopšte nenaseljena područja na Zemlji.

- ❑ Šta misliš, od čega zavisi da li će neko područje biti naseljeno ljudima ili ne?

Stanovništvo nekog područja čine ljudi koji žive na tom području.

Stanovništvo određenog područja zavisi od prirodno-geografskih faktora.

Stalno naseljena, privremeno naseljena i uopšte nenaseljena područja.

- ❑ Razaledai ova dva područja i objasni zašto je jedno naseljeno ljudima, a drugo ne?

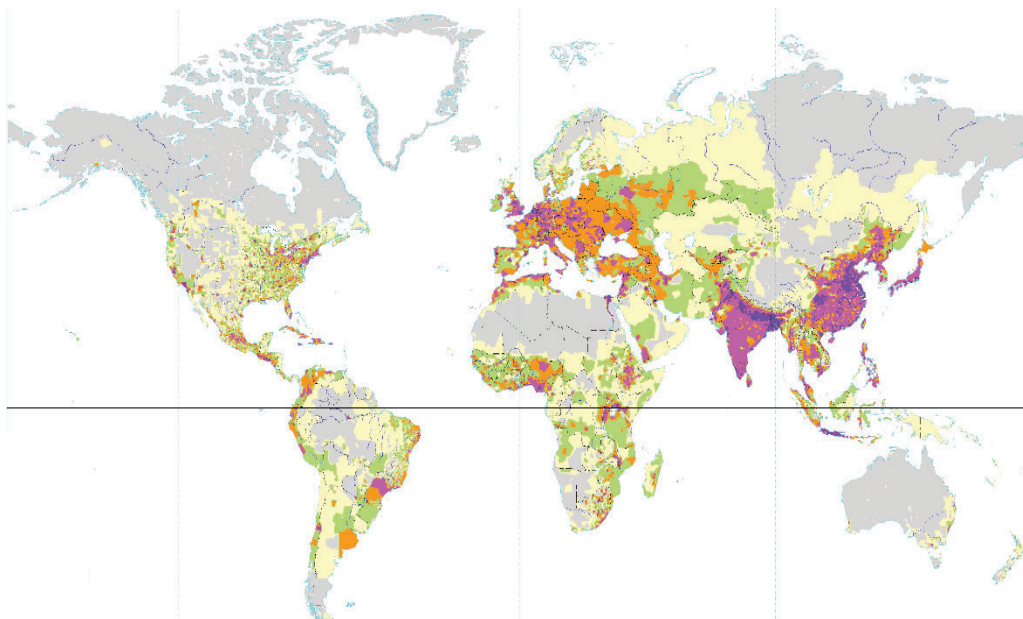

Sahara

Njujork

Dijelovi svijeta sive boje obično su pustinje, ledene pustinje i mjesta koja nisu pogodna za život.

Šta misliš, da li su ova mjesta bila naseljena u dalekoj prošlosti?

- ❑ Zbog čega naseljeni prostor nije bio ist u dalekoj prošlosti i danas?
- ❑ Razgledaj kartu i odredi koja područja iz kontinenata su stalno naseljena.

1. **Stalno naseljeno područje** je onaj dio Zemlje koji je stalno naseljen ljudima gdje postoje stalna ljudska naselja. Obično se sastoji od područja Zemljine površine u kojima postoje povoljni prirodno-geografski uslovi za život, tako da su pojedina područja kontinenata: Evropa, Azija, Australija, Afrika, Sjeverna Amerika i Južna Amerika stalno naseljena područja.

Tokio, najnaseljeniji grad

Ohrid

Selo

2. **Privremeno naseljeno područje** je dio Zemljine površine koji čovjek privremeno naseljava, odnosno samo u određenom periodu godine. Ljudi borave na ovim prostorima zbog zdravstvenih, rekreativnih ili ekonomskih potreba, u određenom periodu godine. Privremena naseljena područja mogu biti: turistička naselja na planini, jezeru, rijeci ili moru, planinske kuće, vikend naselja, rekreativni centri, naučno-istraživački centri, ribarska naselja uz vodna prostranstva na kojima je dozvoljen ribolov, izviđački kampovi na planini i slično.

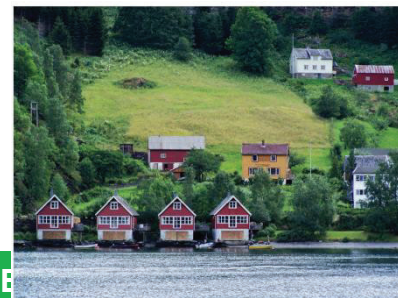
- ❑ Zašto su ribarska naselja privremeno naseljeni prostor?

Ribarske kuće

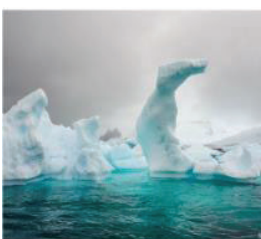
Planinski vikend - kuće

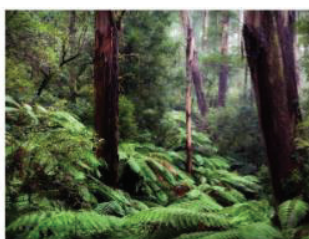
Turistička naselja pored rijeke

3. **Potpuno nenaseljeno područje** je dio Zemljine površine koji uopće nije naseljen. Polarne i peščane pustinje, nepristupačne močvare, guste i nepristupačne ekvatorijalne, tropske i druge šume, stenovita područja, snježna područja, polarna područja i visokoplaninska područja iznad snježne granice su područja u kojima nema stalnih ili privremenih ljudskih naselja.

- ❑ Šta je razlog nenaseljenosti ovih područja?

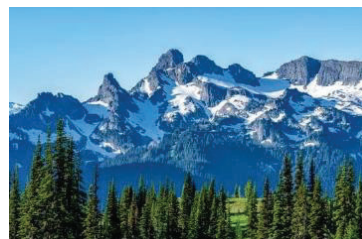
Polarni predel

Tropska šuma

Stenovito područje

Visoko planinsko područje

TEMA 2: STANOVNIŠTVO I KONTINENTI

1. Odredi i zaokruži prirodno-geografske faktore!

a) reljef b) klima c) stanovništvo č) bačila ć) hidrografija d) kolibe dž) naselja đ) minerali e) energetski izvori f) biljni g) životinjski svijet

2. Koje je od ovih područja privremeno naseljeno?

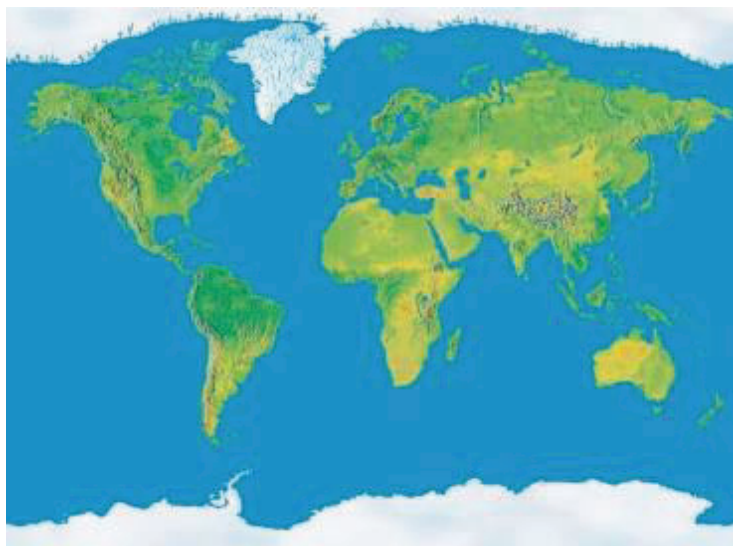

Razmisli i odgovori

a) Južni pol – Antarktik

b) Sjeverni pol – Arktik

1. Šta znači stalno naseljena područja? Navedite primjere stalno naseljenih područja.
2. Šta mislite, zar nema uslova za život u nenaseljenim područjima?
3. Zašto su Sjeverni i Južni pol i pustinje nenaseljeni prostori?
4. Objasnite kako stanovništvo zavisi od prirodno-geografskih faktora.
5. Koja je razlika između naseljenog i privremeno naseljenog područja? Objasnite primjerima.
6. Koja je razlika između nenaseljenog i privremeno naseljenog područja? Objasnite primjerima.
7. Pogledajte kartu svijeta i odredite koja su to stalno naseljena i uopšte nenaseljena područja?

Rad u malim grupama

Istražite, pronađite fotografije, slike ili karte i napravite plakate ili postere.

- ☐ Prva grupa da izradi plakat za stalno naseljena područja.
- ☐ Druga grupa da izradi plakat za privremeno naseljena područja.
- ☐ Treća grupa da izradi plakat za uopšte nenaseljena područja.
- ☐ Četvrta grupa da istražuje jedno privremeno naseljeno područje i da daje prijedloge o tome šta bi se moglo uraditi kako bi postalo stalno naseljeno područje.

Sve grupe na posteru, koristeći T-tabelu, zapisuju pozitivne i negativne aspekte područja koje istražuju.

Ako želiš da više znaš...

Postoji nekoliko vrsta pustinja. Antarktik spada u hladne, polarne pustinje. Sa površinom od oko 14 miliona kvadratnih kilometara, Antarktik je najveća pustinja na svijetu.

Aktiviraj tvoje predznanje

Navodit ćeš otkrića na kontinentima (kada i kako su otkriveni).

- ❑ Zašto su se domorodački stanovnici u Americi nazivali Indijanci?
- ❑ Kako se to desilo? Ko je otkrio kontinent Amerike?

Otkrivanje Amerike

Velika geografska otkrića predstavljaju period ljudske historije koji je počeo u XV vijeku i trajao do XVII vijeka. Postoji nekoliko razloga za velika geografska otkrića koja su potaknula Evropljane da otkriju nove trgovačke puteve i nove zemlje. Hiljade Evropljana u prenaseljenim delovima Evrope trebalo je da se presele na druge teritorije, a njihovi kraljevi su želeli da osvoje nove teritorije. Stoga su ovi motivi natjerali ljude Evrope u potragu za novim zemljama.

Ključni razlog za nove trgovačke puteve morem bili su zatvoreni trgovački putevi kopnom za evropske trgovce iz Osmanske Imperije. U Evropi je postojao stalni porast potražnje za orijentalnim proizvodima, kao što su: azijski začini, zlato, drago kamenje, svila i drugo.

Istovremeno, stvoreni su uslovi za velika geografska otkrića. Naučnici i pronalazači tog perioda obezbjedili su alate kao što su kompas, otkrili vatreno oružje i barut, usavršili geografske karte i poboljšali tehnike brodogradnje. Brodovi (karavela) su mogli ploviti preko okeana i prevozili su veliki broj mornara.

Španski i portugalski moreplovci prvi su otkrili morski put do Indije. Ali umjesto da stignu do Indije, otkrili su novi kontinent. Mислеći, u početku, da je to Indija, nazvali su domorodačko stanovništvo Indijancima.

Povezivat ćeš otkriće kontinenata sa širenjem stanovništva na Zemlji.

Kristofer Kolumbo otkrio Ameriku 1492. Istražio je to područje i počela je izgradnja evropskih naselja, a time i evropsku kulturu. Mislio je da je otkrio morski put do Indije, pa je tamošnje ljude nazvao Indijancima.

Kasnije, talijanski moreplovac **Amerigo Vespucci** dokazao da Kolumbo nije našao put do Indije, ali otkrio potpuno novi kontinent. Novootkriveni kontinent zvao se Amerika, po njegovom imenu. Prije Kolumba, Vikinzi su ranije otkrili Ameriku stotinama godina, ali je nisu naselili. Zato se otkriće Kolumba računa značajnije. Ovim načinom je počelo **širenje stanovništva** na novootkrivenom kontinentu Amerika.

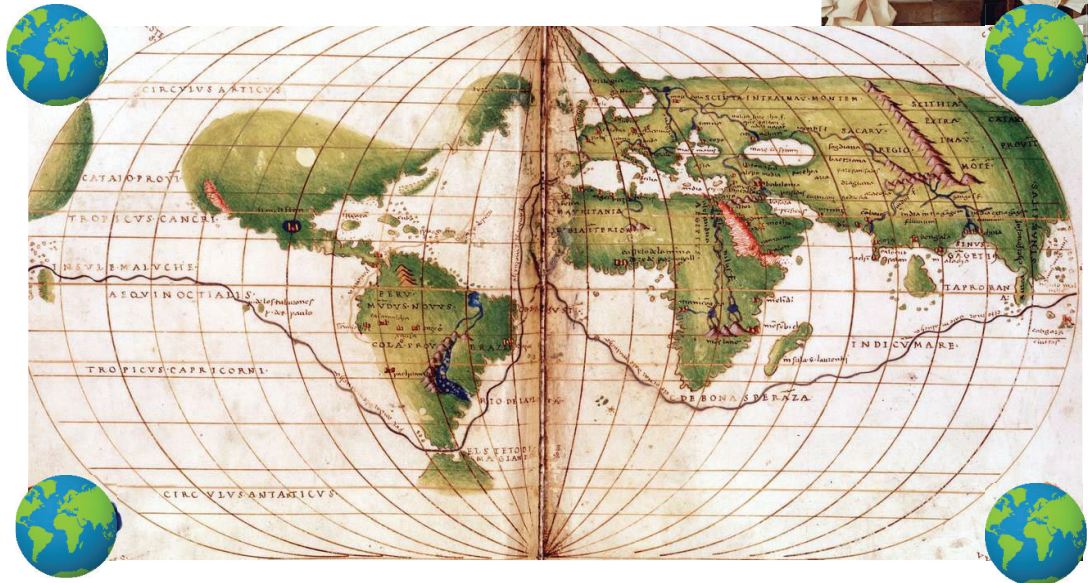

Portugalski moreplovac **Vasko de Gama** napravio je tri pomorska putovanja u Indiju između 1497. i 1524. godine. Njegova putovanja otvorila su pomorski put od Zapadne Evrope do Istoka i učinila Portugal svjetskom silom. Tako su se začini poput: bibera, cimeta, karanfilića, muškarnog oraščića uvozili iz Kine, Arabije i Indije, i bili su skuplji od zlata. Put do Indije doprinio je padu cijena začina u srednjem vijeku.

Povezat ćeš otkriće kontinenata sa širenjem stanovništva na Zemlji.

Fernando Magellan je istraživač iz Portugala. On i njegovi mornari bili su prvi Evropljani koji su prešli Tihi Okean. Godine 1519., jedan od njegovih brodova obavio je prvo putovanje oko svijeta, iako nije doživio da završi putovanje. Polazeći od Portugala i krećući se na istok prema Aziji, prešao je Tihi okean i stigao do Južne Amerike. Brod je nastavio u istom pravcu, prema istoku, i vratio se u Portugal. Time je dokazao da Zemlja nije ravna, već da ima okrugli oblik.

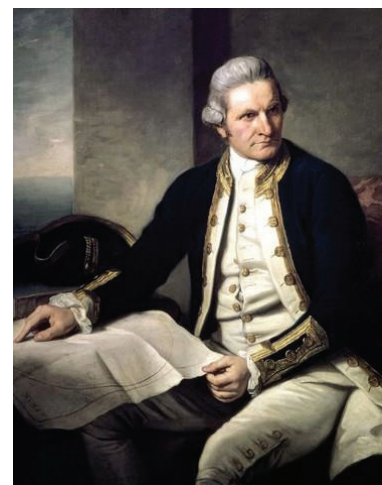

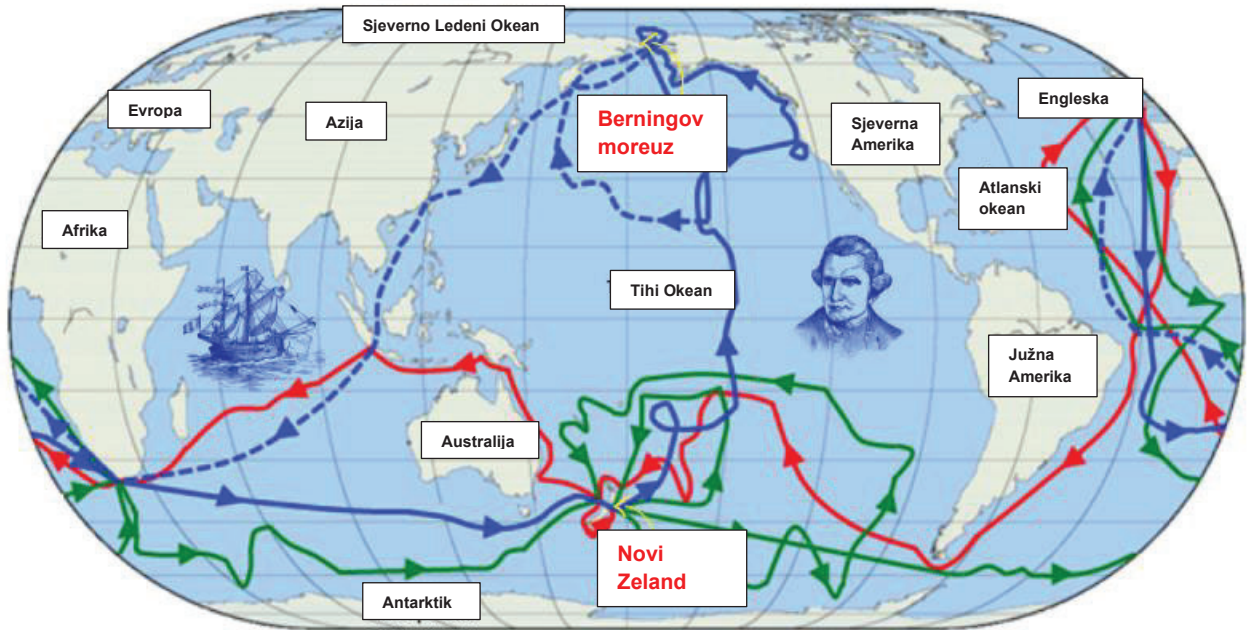
Prvo putovanje oko svijeta 1519 godine

Interesantni podaci

Fernando Magellan je prvi moreplovac koji je utvrdio povezanost Tihog i Atlantskog Okeana.

Britanski istraživač kapetan **Džems Kuk** vodio je tri putovanja do Tihog Okeana. Njegova putovanja odvela su ga čak na jug do Antarktika i na sjever do Beringovog moreuza. Na svojim putovanjima stigao je do istočne obale Australije. On je oplovio Antarktiku, otkrio Novi Zeland i Njufaunlend (ostrvo u Arktičkom okeanu koje pripada Kanadi).

Koje su posljedice velikih geografskih otkrića?

- ❑ Otkriće Amerike, pronalazak morskog puta za Indiju i prvo putovanje oko svijeta.
- ❑ Počelo naseljavanje američkih kontinenata, Australija, kao i ostrvo Novi Zeland.
- ❑ Pridonjeli su razvoju nauke.
- ❑ Stvorena su naselja na novim kontinentima. Sa novih teritorija u Evropu su donošeni razni začini.
- ❑ Uticali su na razvoj kartografije i brodogradnje.
- ❑ Nova ideja da je Zemlja okruglog oblika navela je mornare da plove na istok da bi se vratili na istu tačku sa zapada.

Moreuz je uzak dio, morsko područje koje razdvaja dva kopna i spaja dva mora, morski tjesnac.

Razmisli i odgovori

1. Koji su razlozi velikih geografskih otkrića?
2. Šta je otkriće Kristofora Kolumba?
3. Gdje su ga odvela putovanja kapetana Džejmsa Kuka?
4. Ko je napravio prvi put oko svijeta?
5. Objasnite otkrića Fernanda Magellana.
6. Koji je istraživač otkrio put do Indije?
7. Koje su pozitivne promjene donijela velika geografska otkrića?
8. Objasnite kako je počelo širenje stanovništva na novootkrivenim kontinentima.

Istraži gdje se nalaze: Novi Zeland, Njufaulend, Australija i Beringov moreuz na karti svijeta ili sa interneta.

Ako želiš da znaš više...

Vinova loza, pamuk, razne životinje i razne vrste voća donošeni su iz Evrope u Ameriku. Krompir, kukuruz, duhan, kakao i drugi, počeli su da se uzgajaju u Evropi, a donijeti su iz Amerike.

Odredi tačne tvrdnje (zaokruži).

□ Koji su razlozi za Velika geografska otkrića?

1. Izgradnja brodova u Portugalu koji bi mogli ploviti okeani.
2. Napredak i širenje Otomanske Imperije u Evropi bilo je ozbiljno prepreka trgovini između Evrope i Azije.
3. Otkriveno vatreno oružje i barut.
4. Nedostatak plemenitih metala i istovremena potraga za novom zemljom gdje će se naći zlato i srebro, začini i slonovača.
5. Želja hrišćana da šire hrišćanstvo na novoosvojenim teritorijama.
6. Želja da se nastane u Kini i Indiji.
7. Potraga za novim trgovačkim putevima iz Evrope u Indiju i Istočnu Aziju.
8. Novi izumi, kao što su: papir, satelit i kompjuter.
9. Izumi, kao što su pomorski kompas i nove geografske karte.
10. Podrška i pomoć od kraljeva u evropskim državama.

□ Koji su moreplovci iz Zapadne Evrope izveli prva putovanja?

1. Portugalski i njemački moreplovci.
2. Španski i francuski moreplovci.
3. Španski i portugalski moreplovci.

□ Šta su stvorili naučnici i pronalazači tog perioda?

1. Stvorili su pomagala, kao što je kompas.
2. Vatreno oružje i barut.
3. Računarski programi.
4. Poboljšali su vještinu izrade geografskih karata.
5. Bicikl na dva točka.
6. Brodovi (karavele) koji bi mogli ploviti preko okeana a sa kojima je mogao putovati veliki broj mornara.

□ Šta su velika geografska otkrića doprinijela daljem razvoju svijeta?

1. Počelo masovno naseljavanje na novootkrivenim kontinentima Amerike, Australija, kao i ostrvo Novi Zeland.
2. Paradajz, biber, banana, itd. su doneseni iz Evrope u Ameriku životinja i raznih vrsta voća.
3. U Evropi su počeli da se uzgajaju krompir, kukuruz, duvan, kakao i drugo, a donijeti su iz Amerike.
4. Na novim kontinentima nastali su gradovi i naselja.
5. Sa novootkrivenih teritorija kopalo se zlato i srebro i donosili razni začini u Evropi.

Aktiviraj tvoje predznanje

- ❑ Koliko kontinenata ima na Zemlji? Procijeni najveći kontinent po površini.

Upoređivat ćeš kontinente prema površini i nabrajat ćeš od najvećeg do najmanjeg prema površini.

Kontinent je ogromno kopneno prostranstvo na Zemlji.

Površina
kontinenata

Kontinenti po veličini prema površini

Zemlja ima sedam kontinenata: Aziju, Afriku, Sjevernu Ameriku, Južnu Ameriku, Antarktik, Evropu i Australiju. Najveći kontinent na svijetu je Azija sa 44,5 miliona kvadratnih kilometara. Zauzima oko 30% ukupne površine Zemlje. Afrika je drugi najveći kontinent na svijetu sa 30 miliona kvadratnih kilometara zemlje. Australija i Okeanija obuhvata: Australiju, Novi Zeland i mnoga ostrva u Tihom okeanu.

Ukupna površina kopna je oko 149 miliona km^2 .

KONTINENT	POVRŠINA U KVADRATNIM KILOMETRIMA
Azija	44,5 miliona km^2
Afrika	30 miliona km^2
Sjeverna Amerika	24 miliona km^2
Južna Amerika	18 miliona km^2
Antarktik	14 miliona km^2
Evropa	10 miliona km^2
Australija i Okeanija	9 miliona km^2

Aktivnost

Uporedite kontinente prema njihovoj površini i poredajte ih od najmanjeg do najvećeg. Interpretirajte podatke sa grafikona. (Koliko km^2 ima Azija i Evropa? Za koliko km^2 je površina Antarktika veća od površine Evropa?) Okeanija je zajedničko ime za mnogobrojna ostrva (oko 10 000) u jugozapadnom i središnjem dijelu Tihog okeana.

Aktiviraj tvoje predznanje

Razgledaj sliku i objasni.

- ❑ Šta misliš, da li je na najvećem kontinentu po površini i najviše stanovnika?
- ❑ Koliko žitelja ima najmanji kontinent po površini?

Upoređivat ćeš kontinente prema broju stanovništva i nabrajat ćeš ih od najvećeg do najmanjeg prema stanovništvu.

Broj stanovništva na kontinentima

2023. godine ukupna populacija Zemlje dostići će oko 8 milijardi ljudi. Najnaseljenije zemlje na svijetu su Kina i Indija, koje se nalaze na kontinentu Azija. Prema ovim podacima, Azija je najveći kontinent po broju stanovnika, sa oko 4,8 milijardi ljudi. Evropa ima oko 741 milion stanovnika i treća je po broju stanovnika u svijetu. U Australiji i Novom Zelandu živi oko 26 miliona ljudi. Stanovništvo Antarktika sastoji se uglavnom od naučno-istraživačkih timova. Broj stanovnika varira, od oko 1 100 u surovnoj antarktičkoj zimi do oko 4 400 u blažim ljetnim mjesecima. Tamo nema stalnih stanovnika.

Aktivnost u paru

- ❑ Podatke o broju stanovništvu kontinenata rasporedi u tabelu i rasporedi ih od najvećeg prema najmanjem. Napravi stubasti grafikon. Koristi alate programa za obradu podataka (Excel). Uporedi kontinente prema populaciji.
- ❑ Interpretiraj podatke sa grafikona. (Koliko ukupno stanovnika imaju Južna i Sjeverna Amerika? Koliko stanovnika ima na Antarktiku?)

Kontinent	Broj stanovništva
Azija	4,8 milijardi
Afrika	1,5 milijardi
Sjeverna Amerika	604 miliona
Južna Amerika	440 miliona
Antarktik	/
Evropa	741 milion
Australija i Okeanija	45 miliona

Podaci iz 2023 godine

Aktiviraj tvoje predznanje

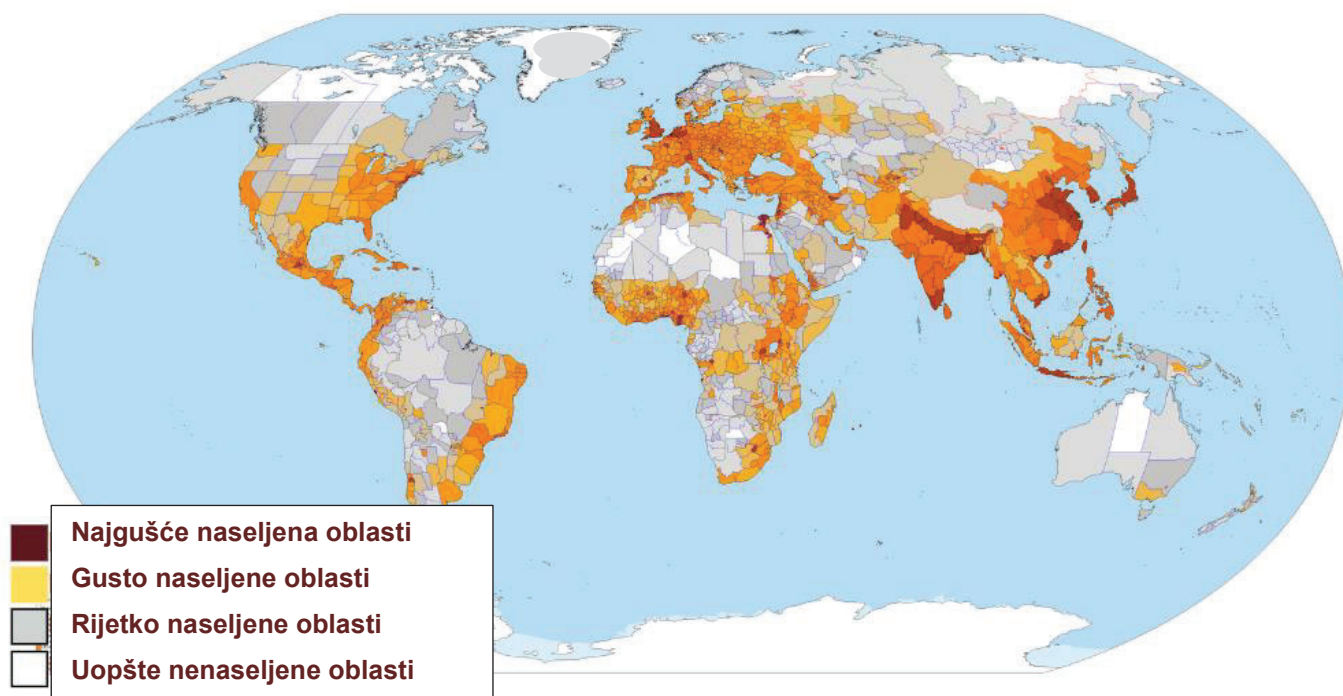
Pravit ćeš razliku između gustine naseljenosti i broj stanovništva na kontinentima.

- ❑ Razgledaj kartu svijeta i procijeni koji dijelovi Zemlje su najnaseljeniji.
- ❑ Koji dijelovi kontinenata su nenaseljeni? Kakvi su prirodno-geografski faktori u ovim područjima?
- ❑ Koji kontinent je najgušće naseljen?

Gustina naseljenosti

Gustina naseljenosti predstavlja broj žitelja na 1 km².

Gustina naseljenosti se određuje kada se ukupni broj stanovništva podijeli sa veličinom teritorije na kojoj živi.

Gustina naseljenosti se računa kada se broj stanovnika određene oblasti podijeli sa površinom iste te oblasti.

Prosječna gustina naseljenosti na svjetskom nivou je oko 54 stanovnika kvadratni kilometar. Najgušće naseljeni kontinent je **Azija**. Ali najgušće naseljena zemlja je Monako, sa oko 18.000 stanovnika po kvadratnom kilometru koji se nalazi u Evropi.

(Podaci iz 2022.) [World Population Projections - Worldometer \(worldometers.info\)](https://worldometers.info/world-population-projections/)

Razmisli i objasni

- ❑ Pogledajte kartu svijeta s podacima o broju populaciji i odredite najgušće naseljeni kontinent i kontinent sa najvećim brojem stanovnika. Je li to isti kontinent? Provjerite svoju procjenu podacima iz različitih izvora.
- ❑ Zašto kontinenti sa velikim brojem žitelja nisu svuda gusto naseljeni?

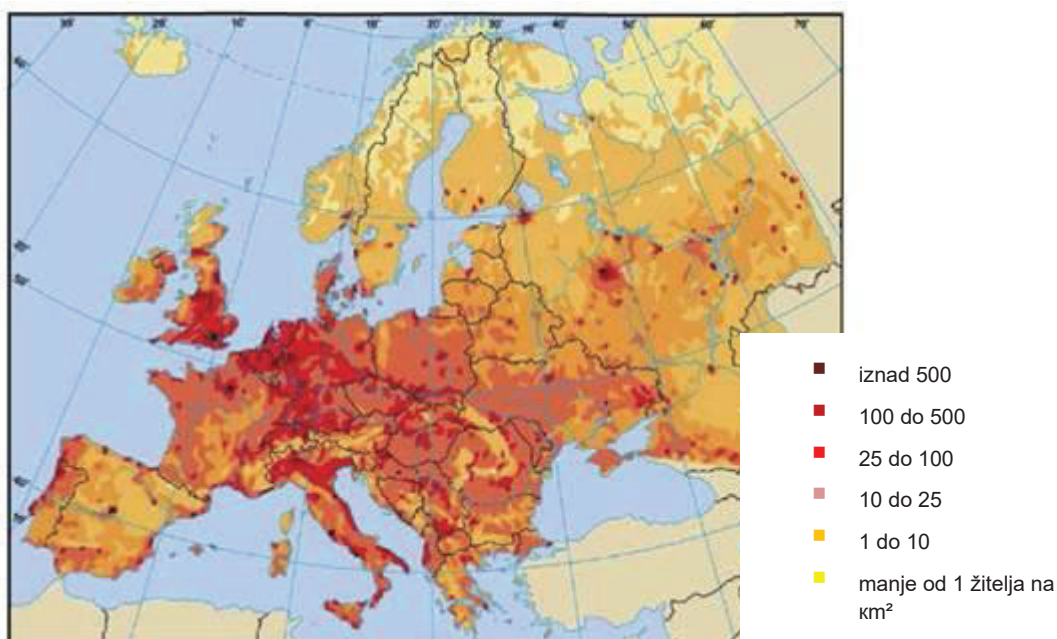
Rad u malim grupama

Precrtajte konture kontinenata (Prilog 1), izrežite ih i rasporedite po broju stanovništva počevši od kontinenta sa najvećom brojem žitelja. Zatim obojite kontinenti u dijelovima s nijansama smeđe boje (najgušće naseljeni - tamno smeđi) do bijele boje (nenaseljena područja kontinenata), odnosno prema karti ili iz drugih izvora. Razgovarajte o razlici između najgušće naseljenog kontinenta i kontinenta s najvećim brojem stanovništva. Zapišite zaključke i iznesite ih svojim saučenicima iz razreda.

Istražuj na internetu ili iz drugih izvora.

- ☐ Podredi prema gustini naseljenosti, od najgušće naseljenog kontinenta do najređe naseljenog kontinenta.
- ☐ Koji kontinent nije naseljen i zašto?
- ☐ Razgledaj kartu Evrope i odredi koji dijelovi ovog kontinenta su najnaseljeniji, a koji su najređe naseljeni.

Ako želiš da više znaš, istražuj iz enciklopedija, interneta ili iz medija.

Ujedinjene nacije predviđaju da će broj stanovništva na Zemlji dostići oko 10 milijardi žitelja 2058 godine.

Aktiviraj tvoje predznanje

- ❑ Šta misliš, da li se broj žitelja na kontinentima stalno mijenja?
- ❑ Od čega zavisi stalno mijenjanje broja žitelja?

Povezat ćeš gustinu naseljenosti sa prirodnim priraštajem i migracijskim kretanjima stanovništva.

Prirodni priraštaj, natalitet, mortalitet, migracije

Natalitet je odnos broja rođene djece u jednoj kalendarskoj godini u odnosu na broj žitelja na jednom mjestu, kraju ili državi. Natalitet se stalno mijenja.

Mortalitet je smrtnost, broj smrtnih slučajeva u jednom području. Stopa mortaliteta se vremenom mijenja i različita

je na odvojenim kontinentima.

Natalitet i mortalitet zavise od prirodnih uslova, društvenih, socijalnih i ekonomskih faktora. Gustina naseljenosti, s druge strane, direktno zavisi povećanja ili smanjenja stope nataliteta i mortaliteta. Kada je gustina naseljenosti niska, onda se nastoji povećati natalitet i stopa mortaliteta da bude niža, što će omogućiti povećanje broja stanovništva.

Rim 1950 g.

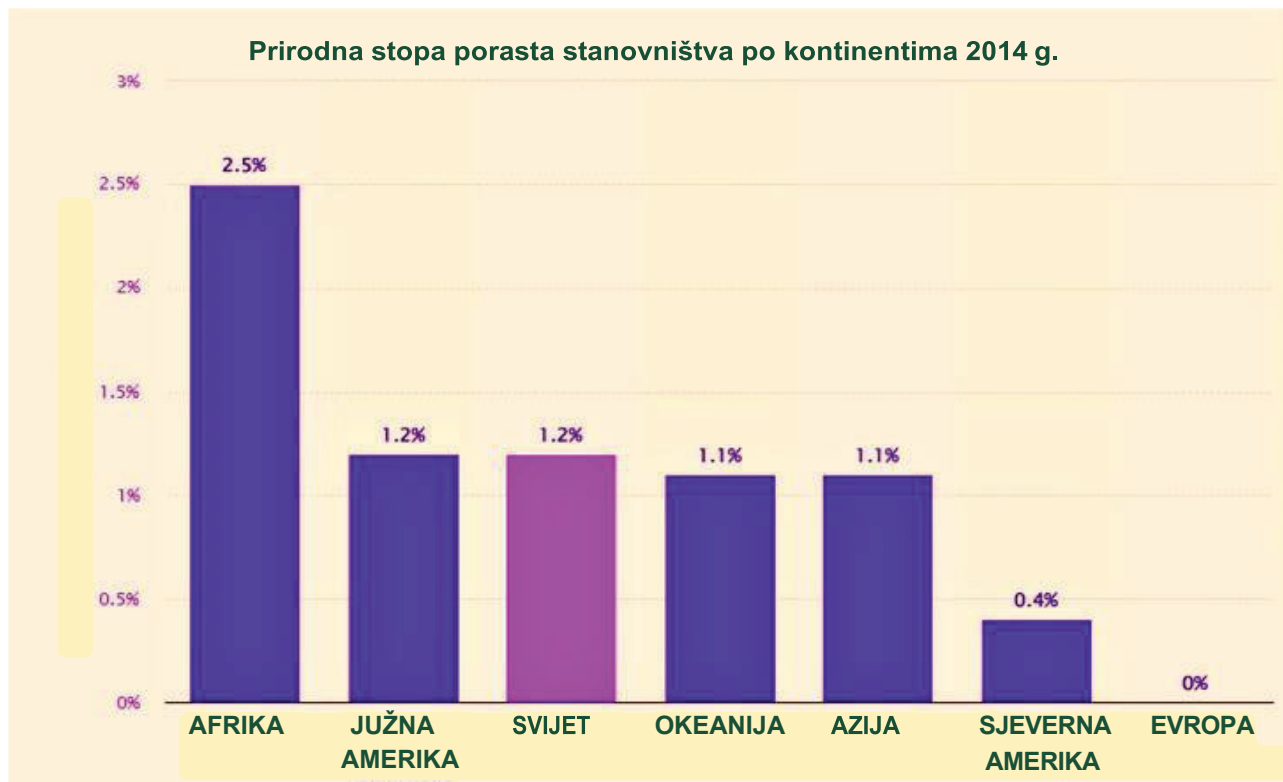
Rim 2023 g.

Grad Rim 1950 godine je imao oko 1,8 miliona žitelja. Ove, 2023 godine, ima oko 4,3 miliona žitelja. Tako, broj žitelja u ovom gradu se vidljivo povećao za 73 godina.

- ❑ Šta misliš, koji su razlozi za tako veliko povećanje broja žitelja u Rimu?

Prirodni priraštaj je razlika između nataliteta i mortaliteta određenog stanovništva, u određenom vremenskom period. To je prirodna promjena stanovništva i pokazuje porast ili opadanje broja stanovništva.

Izvor podatka: Natural rate of population growth by continent 2014 | Statista

Diskusija

Osim u Africi, prirodni priraštaj je u opadanju na svim kontinentima u zadnjim godinama. Tumačite podatke iz dijagrama.

- ☐ Koje su vaše pretpostavke o faktoru da je u Evropi prirodni priraštaj 0%?
- ☐ Na kojim kontinentima je prirodni priraštaj mali?
- ☐ Na kojem kontinentu je prirodni priraštaj najveći i zašto?
- ☐ Na koja dva kontinenta je prirodni priraštaj oko nule?
- ☐ Šta mislite, zašto je prirodni priraštaj u svijetu mali?
- ☐ Za koliko procenata je prirodni priraštaj manji u Sjevernoj Americi od Južne Amerike?
- ☐ Koje su vaše pretpostavke o prirodnom priraštaju u budućnosti?

Razmisli i odgovori

1. Od kojih faktora zavisi natalitet, a od kojih mortalitet?
2. Šta je prirodni priraštaj?
3. Kada je gustina naseljenosti mala, šta se nastojava uraditi?
4. Objasni kako prirodni priraštaj utiče na gustinu naseljenosti?

Veliki uticaj na preseljavanje stanovništva imaju politički, socijalni, ekonomski i društveni faktori.

ratovi

glad

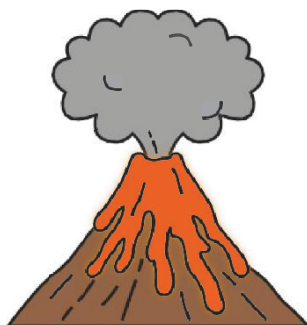
siromaštvo

Migracije

Preseljavanje i umanjivanje broja stanovništva je uslovljeno prirodnim i klimatskim katastrofama.

vulkan

poplava

pandemija

tornado

zemljotres

cunami

Siromaštvo, nizak životni standard, vojni sukobi, prirodne katastrofe razlozi su raseljavanja stanovništva.

Migracija je kretanje stanovništva s jednog mjesta na drugo.

Manifestuje se kao **iseljavanje** (emigracija) i doseljavanje (imigracija). Prema vremenskom periodu, to može biti stalna ili privremena (dnevna, sedmična, mjesečna itd.) promjena prebivališta od strane pojedinca ili grupe.

Prema tome **gdje se odvijaju, migracije** se dijele na unutrašnje i vanjske. **Unutrašnje** migracije se dešavaju unutar zemlje kada se stanovništvo seli s jednog mjesta na drugo unutar svoje zemlje (na primjer, osoba se seli iz sela u grad i obrnuto).

Vanjske migracije predstavljaju iseljavanje iz svoje zemlje u drugu državu iz različitih razloga i useljavanje u drugu državu na duži ili trajni boravak.

Razmisli i odgovori

1. Objasni šta je migracija.
2. Kakva vrste migracija postoje prema tome gdje se odvijaju?
3. Koji su razlozi za migraciju ljudi u drugim dijelovima svoje zemlje? O kakvoj migraciji je riječ?
4. Navedi primjere za vanjsku migraciju
5. Koji su razlozi za vanjsku migraciju?

Aktivnosti

Poplava u Makedoniji 6 avgust 2016 g.

Zemljotres 1963 g.

Podaci o prirodnim katastrofama

Erupcija planine Tambora ili Tomboro, aktivnog vulkana u Indoneziji.

Godine 1815. bilo je oko 71.000 žrtava.

https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_volcanic_eruptions_by_death_toll

Najsmrtonosniji zemljotres u historiji bio je u Shanksi, u Kini, 1556. godine.

Procjenjuje se da je umrlo 830.000 ljudi.

www.history.com/this-day-in-history/deadliest-earthquake-in-history-rocks-china

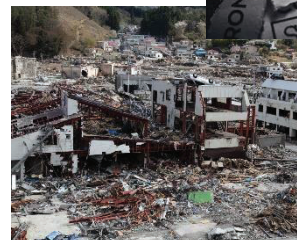
2004. godine, užasan cunami u Indijskom okeanu, na Sumatri, Indonezija.

Procjenjuje se da je umrlo 300.000 ljudi.

Rad u malim grupama

Istražite internet na stranicama koje je naveo nastavnik ili iz drugih izvora:

- ❑ O posljedicama cunamija u Indijskom Okeanu 2004 godine.
- ❑ O posljedicama uzrokovani zemljotresom u Skoplje 1963.
- ❑ O velikoj poplavi u Stajkovcima 2016 godine.
- ❑ O posljedicama koja je izazvala pandemija KOVID 19 u svjetskom okviru.
- ❑ Zapisujte zaključke i prezentujte pred razredom (Kako su ove prirodne katastrofe uticale na migracijska kretanja?).

Aktiviraj tvoje predznanje

- ❑ Koji su razlozi da ljudi mijenjaju prebivališta?
- ❑ Uradite dramatizaciju teksta.

Postoje tri rase u svijetu: crna, bijela i žuta rasa. Vjersku različitost u svijetu sačinjavaju: hrišćanstvo, hinduizam, budizam, judaizam i drugi.

Objašnjavat ćeš promjene u strukturi stanovništva na kontinentima pod uticajem migracijskih kretanja ljudi različite boje kože i religijske pripadnosti.

Moja majka i otac su porijeklom iz Liberije. Odatle su se iselili zbog vojnog sukoba. Rođena sam u **Americi**, pripadam crnoj rasi i muslimanskoj vjeri.

Ja sam **Makedonac**. Moji roditelji nisu radili, uslovi života su bili veoma teški. Moja majka je prvo otišla u Njemačku, a onda se cijela porodica iselila. Moja religija je pravoslavna i ja sam bijele rase.

Ja sam iz Kine. Živimo u Australiji. Kako se to dogodilo? Kada je pandemija počela, bili smo u posjeti Australiji i ostali ovdje. U mojoj domovini je mnogo ljudi umrlo od ove pandemije. Inače, ja sam žute rase i moja religija je budizam.

Diskutirajte u razredu

1. Koji su razlozi što su se ovi ljudi iselili iz svoje zemlje?
2. Šta će se desiti ako se mnogi ljudi različite etničke dosele u jednu državu?

Osnovne karakteristike **strukture stanovništva** su: starost, pol, etnička pripadnost i gustina. Jedan od načina mjerenja strukture stanovništva je popis stanovništva. Ljudi obično migriraju, iseljavaju se radi boljih uslova života. Migracije su takođe važan faktor koji treba uzeti u obzir kada se posmatra struktura stanovništva.

Preseljenje u drugu državu, ako je masovnije, doprinosi i promjeni strukture stanovništva u toj zemlji.

Primjer

U jednoj zemlji ima 500.000 stanovnika, ako se tamo presele 100 000 ljudi iz druge zemlje, zatim struktura stanovništva zemlje u koju su emigrirali će se promijeniti prema starosti, polu, etničkoj pripadnosti i gustini.

Razmisli i odgovori

1. Koje su karakteristike strukture stanovništva?
2. Kako se utvrđuje ili mjeri struktura stanovništva?
3. Šta će se promijeniti u strukturi stanovništva kontinenti pod uticajem migracijskih kretanja ljudi različite boje kože i vjere?
4. Šta će se dogoditi sa strukturom stanovništva ako se useli 300.000 ljudi? (Država ima oko milion građana.)
5. U zemlji koja ima 1 milion stanovnika pripada 90% jedna religija. Kako će se promijeniti njena etnička struktura države ako se doseli pola miliona stanovnika koji pripadaju drugoj religiji?

TEMA 2: STANOVNIŠTVO I KONTINENTI

Istraživački projekat

Budite mali novinari i istražujte o razlozima iseljavanja i doseljavanja ljudi u našoj državi.

Faze projekta

1. Podijelite se u malim grupama.
2. Odredite zadatke i vrijeme potrebno za projekat.
3. Izaberite materijale i informacije (tekstovi iz novina, enciklopedije, internet, medij, slike, fotografije, ankete ili intervjua sa doseljenicima iz drugih država ili sa ljudima koji se spremaju da se isele iz naše države).

4. Utiske i zaključke istraživanja lijepo obradite i pripremite se za prezentaciju.
5. Na kraju uradite procjenu vašeg rada zajedno sa nastavnikom.

Aktiviraj svoje predznanje

Navodit ćeš pozitivne efekte migracijskih kretanja.

- ❑ Kako ćeš se razumjeti sa ljudima koji su doselili u tvojoj državi, a još ne znaju makedonski jezik?
- ❑ Sa čime ćeš upoznati doseljenika o tvom gradu ili selu?

**Pozitivni
efekti
migracija**

Pozitivni efekti migracijskih kretanja:

1. **Migraciona** kretanja povećavaju ponudu radno sposobnog stanovništva. Sve to doprinosi ekonomskom razvoju zemlje.
2. Ljudi koji su se doselili u zemlju pripadaju različitim rasama, religijama, jezicima i svemu tome doprinosi stvaranju multietničkog društva. Ovo poboljšava razumijevanje i tolerancije između različitih grupa.
3. Veća komunikacija među ljudima koja doprinosi prihvatanju rasnih, vjerske i jezičke razlike među ljudima.
4. Imigracija doprinosi povećanju stanovništva u regionima gdje da je natalitet nizak.
5. Doseljenici upoznaju tradiciju i historiju zemlje u kojoj se nalaze emigrirali i koje bi trebali poštovati.

Razmisli i odgovori

- ❑ Koji su razlozi migracije?
- ❑ Navedite primjer unutrašnje migracije iz vašeg neposrednog okruženja.
- ❑ Koji su pozitivni efekti unutrašnjih, a koji eksternih migracija?
- ❑ Kako migracijska kretanja doprinose stvaranju multietničkog društva?

Istražujte na internetu i iz drugih izvora

Istražite migraciju stanovništva, na primjer: migracije uzrokovane vojnim željom za boljim životom, zbog prirodnih katastrofa ili nekog drugog razloga, sljedećim smjernicama:

- ❑ Posljedice migracija.
- ❑ Pozitivni efekti preseljenja za iseljenike u drugu državu.
- ❑ Prednosti države u kojoj postoji veliki broj imigranata u smislu tolerancije i razumijevanja među ljudima različitih rasa, religija i nacija.

Aktiviraj tvoje predznanje

Razgledaj kartu svijeta i procijeni:

Osposobit ćeš se da praviš razliku između veličine države prema površini i veličine države prema broju stanovnika.

- ☐ Koje države su najveće po površini na svakom kontinentu?
- ☐ Koja država je najveća prema površini u svijetu?

Podsjeti se

Koja područja zemlje su bila nenaseljena ili privremeno naseljena?

Procijeni

Šta misliš, da li je veličina površine zemlje bitna da zemlja ima najveću populaciju?

U svijetu postoji oko 195 zemalja. Postoje i teritorije kojima ne pripadaju neke zemlje. Neki su naseljeni, a neki nisu. Velike države prema površini imaju razna područja koja su gusto naseljena, ali i područja koja uopšte nisu naseljena. Tako da države mogu imati teritoriju po površini ali mali broj žitelja u odnosu na površinu.

Primjeri:

- ☐ Najveća zemlja po površini je Rusija, od oko 17 000 000 km² i zauzima 11 od ukupne svjetske kopnene mase. Ali, Rusija ima oko 146 miliona stanovništva što je malo u odnosu na površinu. Odnosno, gustina naseljenosti je oko 9 žitelja na kvadratnom kilometru. Kina je država sa najvećem brojem žitelja, sa oko 1,4 milijardi i sa gustinom naseljenosti od oko 151 žitelja na km². (Podatak iz 2022 g.)
- ☐ Najgušće naseljena država je Monako sa oko 18 000 žitelja na km² izračunato 2022 godine. Površina Monaka je 2 km².

Aktivnosti

Pogledaj tabelu i donesi zaključak o odnosu između veličine površine zemlje i broja stanovnika u toj zemlji.

Podaci su preuzeti sa sljedećeg linka:

<https://www.worldometers.info/geography/largest-countries-in-the-world/>

i imaju za cilj da vam pomognu tokom **istraživačkih** aktivnosti, a ne za **pamćenje** činjenica.

Broj	Ime države	Površina km ²	Broj stanovništva
1.	Rusija	17 098 246	146 122 520
2.	Kanada	9 984 670	37 742 154
3.	Kina	9 706 961	1 456 188 319
4.	SAD	9 372 610	336 925 270
5.	Brazil	8 515 767	217 186 052
6.	Australija	7 692 024	25 499 884
7.	Indija	3 287 590	1 421 869 561
8.	Argentina	2 780 400	45 195 774
9.	Kazahstan	2 724 900	18 776 707
10.	Alžir	2 381 741	43 851 044

- ☐ Koje su najveće države u svijetu po površini?
- ☐ Koja država ima najveći broj žitelja? Kolika je njena površina?
- ☐ Koja je najveća država u svijetu po površini?

a) Zašto ova država nema najveći broj žitelja?

b) Koji su razlozi što su neka njena područja nenaseljena?

Rad u paru

rang	država	broj žitelja	Zaokruženo na milion
1.	Brazil	217 186 052	217 miliona
2.	Meksiko	133 120 646	133 miliona
3.	Indija	1 421 869 561	1 422 miliona
4.	SAD	336 925 270	337 miliona
5.	Indonezija	282 467 169	282 miliona
6.	Pakistan	234 494 471	234 miliona
7.	Kina	1 456 188 319	1 456 miliona
8.	Nigerija	222 597 645	223 miliona
9.	Bangladeš	169 754 090	170 miliona
10.	Rusija	146 122 520	146 miliona

- ☐ Radi sa alatkama programa za obradu podataka (primjer: *Eksel*, *Kalk* i drugi).
- ☐ Podredi podatke (one koje su zaokružene na milione) u tabeli, od najvećeg broja žitelja do najmanjeg.
- ☐ Kreiraj stubasti dijagram prema podacima iz tabele i otkrij koja država ima najviše žitelja.
- ☐ Podredi prvih deset država počevši od države sa najmanjim brojem žitelja.
- ☐ Prezentuj i diskutirajte u razredu (Koja je po redu Rusija po broju žitelja? Koje dvije države imaju iznad milijardu žitelja?)

Broj stanovništva se mijenja svake sekunde u svakoj državi. Ovi podaci su preuzeti jula 2023 godine. Ukoliko sada pogledate link, podaci o broju stanovništva se razlikuju sa ovima u tabeli.

Istražuj sa interneta ili iz drugih izvora

Na sljedećem linku možeš saznati o rangiranju 195 država prema njihovoj površini u kvadratnim kilometrima:

<https://www.worldometers.info/geography/largest-countries-in-the-world/>

Na sljedećem linku možeš saznati kako se mijenja broj žitelja svake sekunde na planeti Zemlji:

<https://www.worldometers.info/world-population/>

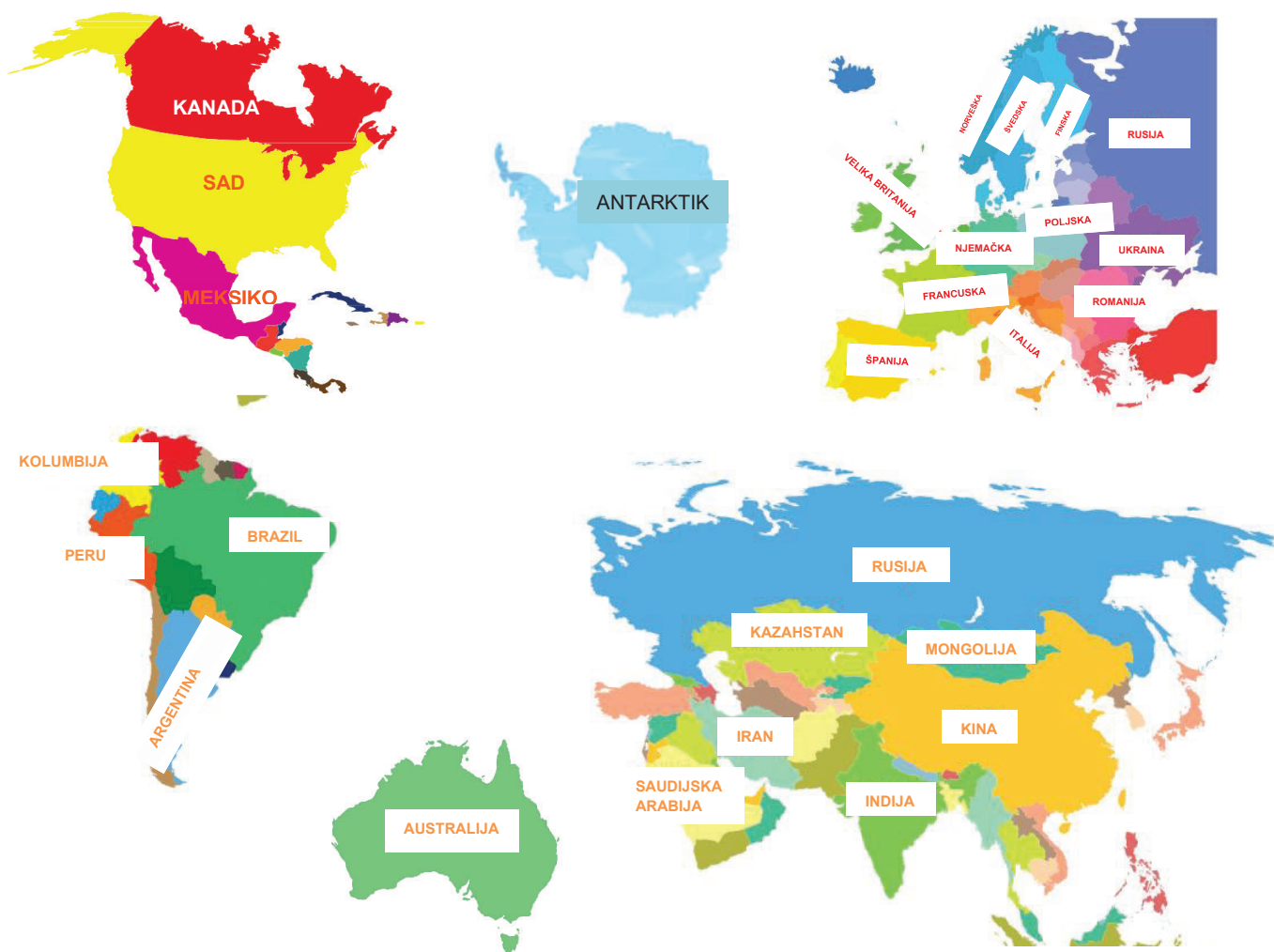
Aktiviraj tvoje predznanje

Razgledaj karte kontinenata, procijeni i otkrij:

- ☐ Koja je država najveća po površini na svakom kontinentu?
- ☐ Koja je država najveća po površini u svijetu?

Navodit ćeš najveće države na svakom kontinentu (prema površini i prema broju stanovnika) i locirati ćeš ih na političkoj karti.

Rad u malim grupama

Neka svaka grupa pogleda jedan kontinent i zapiše tri najveće zemlje po površini na kontinentu. Koristite internet ili druge podatke kako biste svoje tvrdnje učinili što vjerodostojnijima.

Neka jedna grupa objasni o kontinentima Australije i Antarktiku. (Koliko država ima na ovim kontinentima? Zašto nema država na Antarktiku?)

Prema najnovijim podacima (2023.) Worldometer-a, u Evropi postoje 44 država, a najveća po broju stanovnika je Rusija. Naša zemlja zauzima 32. mjesto u Evropi prema broju stanovnika.

Kina je najveća država na azijskom kontinentu po broju stanovnika. U Sjevernoj Americi najveća država po broju stanovnika su SAD, a u Južnoj Americi to je Brazil. U Africi Nigerija ima najveću populaciju. Australija je i kontinent i država sa oko 26 miliona stanovnika. Antarktik je samo teritorija.

Podaci za države sa najvećim brojem stanovnika po kontinentima imaju za cilj da vam pomogne u istraživačkim aktivnostima, a ne za pamćenje činjenica.

Rad u paru

Pregledajte podatke za najveće države prema broju stanovnika i locirajte ih na kartama. Zaokružite naziv države.

Azija

- ☐ Kina: 1 456 188 319 stanovništva.
- ☐ Indija: 1 421 869 561 stanovništva.

Afrika

- ❑ Nigerija: 206 139 589 stanovništva.
- ❑ Etiopija: 114 963 588 stanovništva.

Antarktik nema žitelja

Zvanično ih nema, ali postoje istraživačke stanice koje su stalno naseljene malim grupama naučnika. Tokom sezone 2011/2012, oko 417.000 turista posjetilo je kontinent.

Evropa

- ❑ Rusija: 146 122 520 stanovništva.
- ❑ Njemačka: 83 783 942 stanovništva.
- ❑ Velika Britanija: 67 886 011 stanovništva.

Sjeverna Amerika

- ❑ Sjedinjene Američke države: 336 925 270 stanovništva.
- ❑ Meksiko: 128 932 753 stanovništva.
- ❑ Kanada: 37 742 154 stanovništva.

Južna Amerika

- ❑ Brazil: 217 186 052 stanovništvo.
- ❑ Kolumbija: 50 882 891 stanovništvo.

Papua Nova Gvineja

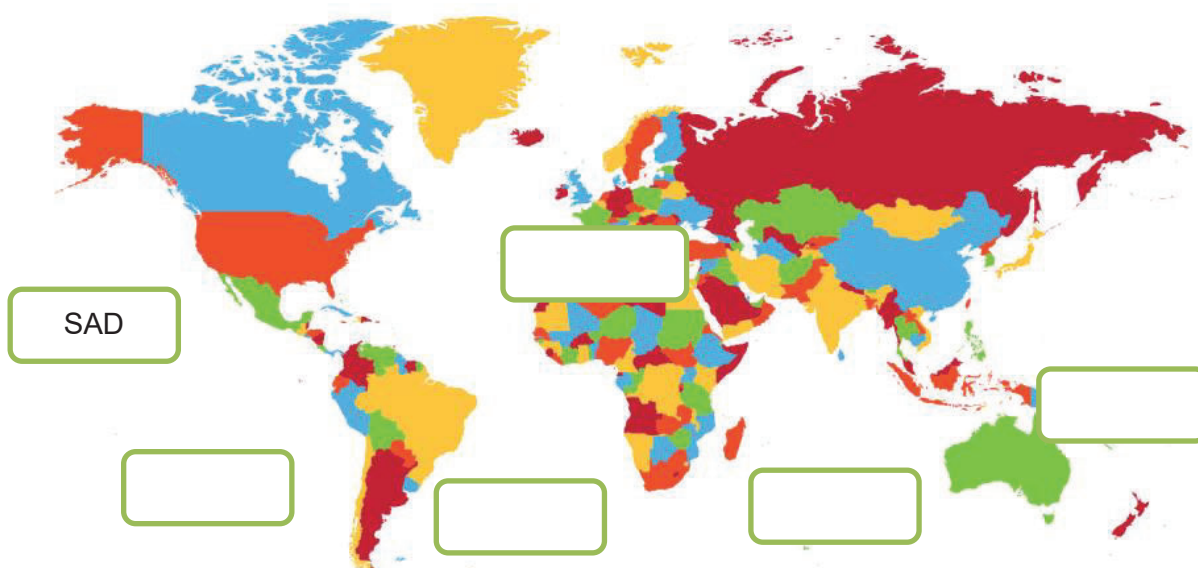

Australija sa Okeanijom

- ❑ Australija: 25 499 884 stanovništva.
- ❑ Papua Nova Gvineja: 8 947 024 stanovništva.
- ❑ Novi Zeland: 4 822 233 stanovništva.

Aktivnosti

1. Pokušaj ih locirati i na karti upisati samo naziv najveće zemlje po broju stanovnika na svakom kontinentu. Koristi podatke na stranicama 65 i 66 za veličinu stanovništva najvećih zemalja na svakom kontinentu.

2. U tabelama su prve tri najveće države po površini i stanovništvu u svijetu.

- ❑ Koja država se nalazi u obe tabele?

Ako želiš da znaš više...

- ❑ Broj žitelja se mijenja svake sekunde i ukoliko imaš želju da znaš koliko žitelja ima određena država pretraži na sljedećem linku:

<https://www.worldometers.info/population/>

Aktiviraj tvoje predznanje

- ❑ Koje su najveće države svakog kontinenta prema broju stanovništva, a koje po površini?
- ❑ Koje veće gradove si posjetio van tvoje države?

Imenovat ćeš glavne gradove i najveće gradove najvećih država na svakom kontinentu i locirat ćeš ih na političkoj karti.

Kina je država sa najvećim brojem žitelja na svijetu, sa oko 1,4 milijarde žitelja.

Ima najdužu kopnenu granicu na svijetu i graniči sa 14 zemalja.

Glavni grad Kine je **Peking**, sa oko 20 miliona stanovnika. Nalazi se u sjevernoj Kini.

Šangaj je najveći grad u Kini i drugi po veličini grad na svijetu. Nalazi se na ušću rijeke Jangcekjang.

Šta da posjetite u Kini?

- ❑ Kineski zid je najduži zid u svijetu. Istražuj kolika je njegova dužina.
[Great Wall of China | Definition, History, Length, Map, Location, & Facts | Britannica](#)
- ❑ Veliki Buda iz Lešana ili pećine Jungang i Nacionalni parkovi i polja s pirinčem.

Šangaj

Peking

broj	ime države	površina u km ²
1	Rusija	17 098 246
2	Kanada	9 984 670
3	Kina	9 706 961

broj	ime države	broj stanovništva
1	Kina	1 456 188 319
2	Indija	1 421 869 561
3	SAD	336 925 270

Rusija je najveća država prema površini u **Evropi** i u **svijetu**. Njena površina zahvata veći dio od dva kontinenta: Evrope i Azije. Željeznički saobraćaj je veoma koristan za žitelje. Najduža željeznička linija je od Moskve do Vladivostoka.

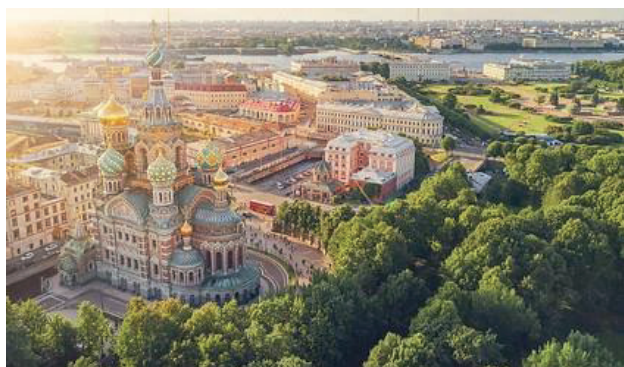
Najveći gradovi su: Moskva, Sankt Peterburg, Novosibirsk, Ekaterinburg i drugi milionski gradovi.

Moskva je glavni grad Rusije i najnaseljeniji grad u zemlji, sa oko 12,7 miliona stanovnika (podaci iz 2020.). Poznato je po svojoj bogatoj kulturi i živopisnoj istoriji. Moskva je najsjevniji milionski grad na svijetu.

Sankt Peterburg je bivši glavni grad Rusije, koji ima oko 5,4 miliona stanovnika. Drugi je grad po broju stanovnika u Rusiji, uglavnom zbog svoje lokacije na Baltičkom moru. Poznato je po svojim željezničkim vezama sa gradovima kao što su Moskva, Varšava i Helsinki.

Šta da posjetite u Rusiji?

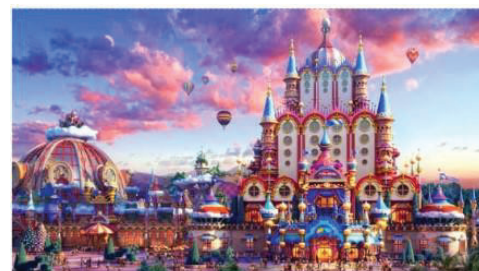
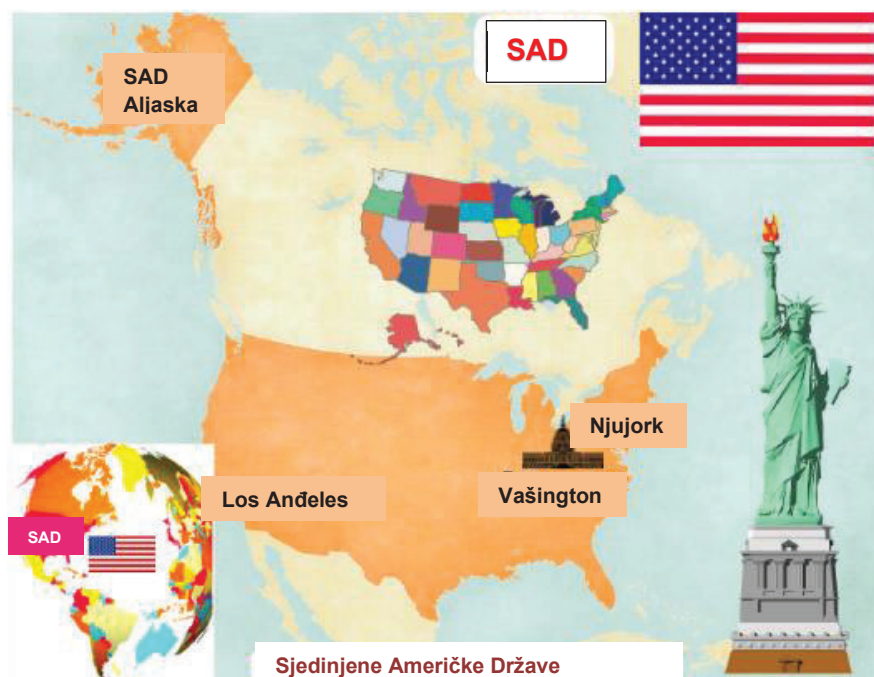
- ❑ Bajkalsko jezero je jedini slatkovodni bazen na svijetu u kojem žive foke.
- ❑ U Moskvi: Muzej Ermitaž, koji ima oko 570 umjetničkih djela vrhunskih svjetskih umjetnika, Crveni trg, Balšoj teatar, koji ima najbolje baletske predstave na svijetu.
- ❑ Palate u Sankt Peterburgu, jezero na reci Nevi.
- ❑ Palata Katarine Velike u Ekaterinburgu i mnoge druge palate, spomenici i zanimljivosti.

Moskva

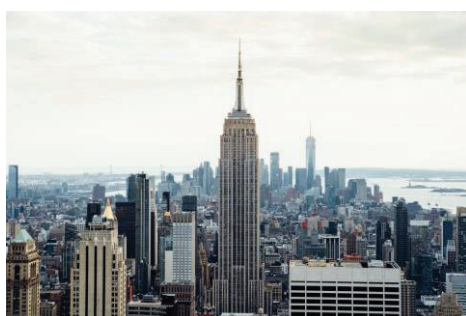
Sankt Peterburg

Diznilend

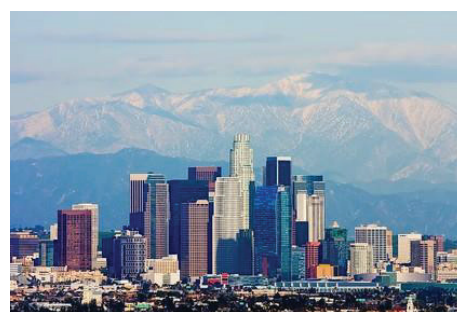

Sjedinjene Američke Države (SAD) sačinjavaju 50 saveznih država. Glavni grad je **Vašington** i nalazi se u saveznoj državi sa istim imenom – Vašington.

Vašington

Vašington je osnovan poslije Američke revolucije i imenovan je po ocu osnivaču i prvog predsjednika Sjedinjenih Američkih Država, general Džordž Vašington.

Los Anđeles

Los Anđeles ili Grad anđela, je u Kaliforniji i drugi je po redu po veličini. Holivud, Diznilend i Beverli Hills su najljepša mjesta koja vrijedi posjetiti.

Njujork

„Velika jabuka“, Njujork, je najnaseljeniji grad u zemlji. U njemu se nalazi jedan od najpoznatijih svjetskih spomenika – Statueta slobode.

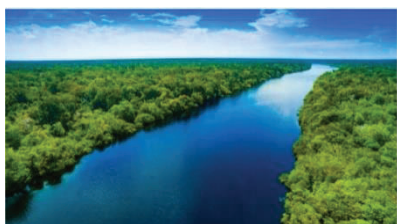

Brazil je najveća država po površini i broju stanovnika u Južnoj Americi. Glavni grad je Brazilija, koji se nalazi u centralno-zapadnom regionu Brazila. Ovaj grad se nalazi u brazilskim vosoravnima. Premještanje glavnog grada Brazila u Braziliju odražava želju da se prijestonica premjesti na centralniju lokaciju kako bi se povećao rast stanovništva u unutrašnjim regijama Brazila. Brazilija je grad poznat po velikom broju nebodera.

Brazilija

Sa stanovništvom od oko 20 miliona žitelja, Sao Paolo je najveći grad i u cijelu Južnu Ameriju.

Rijeka Amazon u Brazilu.

Rio de Žaneiro

Sao Paolo

Ako želiš da znaš više...

Brazil je jedan od najvećih proizvođača kahve na svijetu i tu se nalazi veliki dio amazonske prašume, takozvanih pluća planete.

Australija je kontinent i država, koja je sa svih strana okružena okeanima. Centralni dio zemlje je pustinjski ili polusušni. Zapravo, Australija je najsušnija i najravnija naseljena zemlja na svijetu i zemlja s najmanje plodnog tla. Jugoistočni i jugozapadni dijelovi imaju umjerenu klimu. Tu živi većina stanovništva. Glavni grad je **Kanbera**. Pored Kanbere veći gradovi su Sidnej i Melburn.

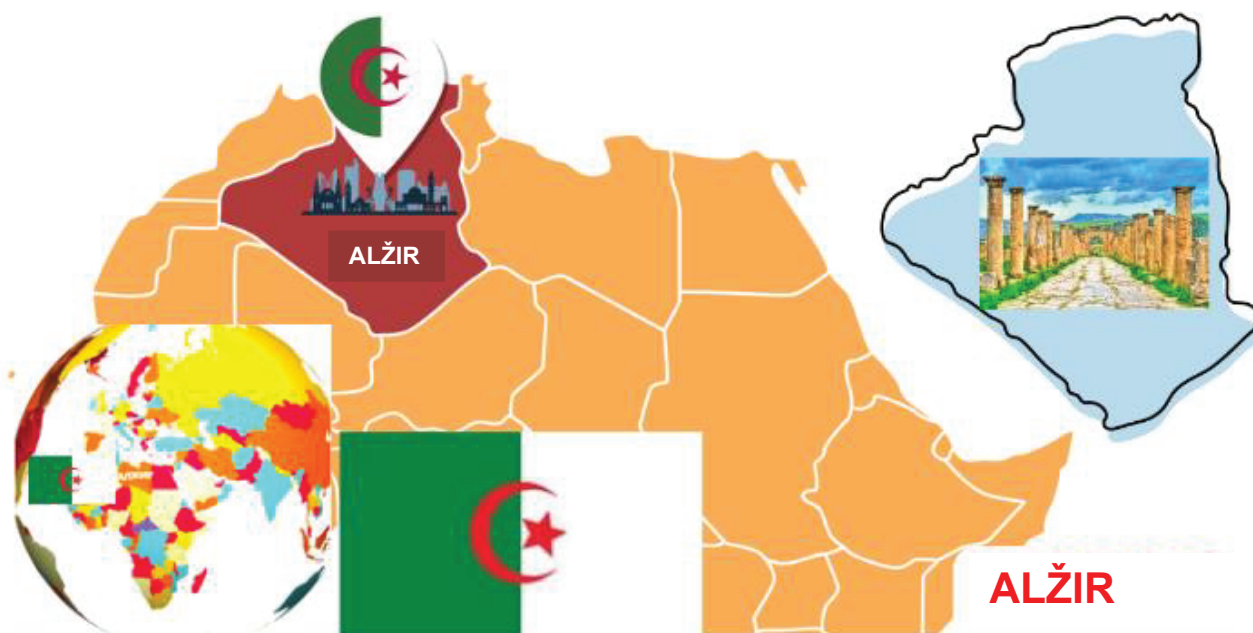
Kanbera je glavni grad Australije. Smatra se nacionalnim gradom obrazovanja i stalno se rangira kao jedan od najboljih gradova na svijetu za studente. Jezero *Burli Griffin* je u njegovom centru, okruženo velikim šumama i nacionalnim parkovima/prirodnim rezervatima.

Sidnej je drugi po veličini grad u Australiji, dom opere, grad sa mnogo plaža. Nalazi se na jugoistočnoj obali. Sidnej je jedna od najvažnijih morskih luka u južnom Pacifiku.

Melburn se nalazi na južnoj obali u istočnom dijelu zemlje i oko 900 kilometara jugozapadno od Sidneja. To je najjužniji grad na svijetu, sa preko milion stanovnika, grad poznat po svojoj arhitekturi.

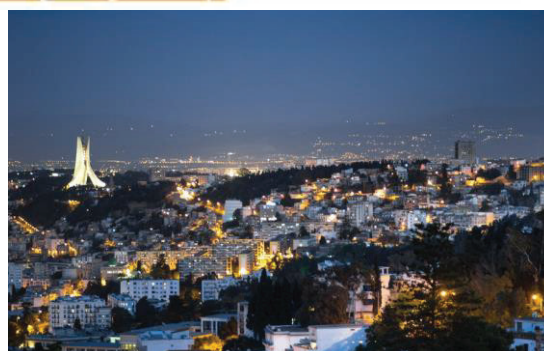

Alžir se nalazi u sjevernoj Africi i ima obalu na Sredozemnom moru na sjeveru. To je najveća država u Africi po površini, graniči sa sedam zemalja. Glavni grad je Alžir, a najveći gradovi su Oran i El Džefla.

Rad u malim grupama

Prva grupa je „turistička agencija“, a druge grupe su predstavnici „turista“ (turista iz raznih nacija). Turisti se obraćaju turističkoj agenciji kako bi organizirali putovanje na određeno mjesto na kontinentu. Turistička agencija planira njihovo putovanje, ističe glavne države i gradove, broj stanovnika i objašnjava zašto bi trebali posjetiti te države i gradove. Uz pomoć turističke karte svijeta, obe grupe određuju destinacije i mapiraju koje zemlje i gradove trebaju posjetiti.

TEMA 2: STANOVNIŠTVO I KONTINENTI

Razmisli i odgovori

- ☐ Koji je najveći grad po broju stanovnika u Južnoj Americi?
- ☐ Koji je najveći grad po broju stanovnika u Sjedinjenim Državama?
- ☐ Zašto se najveći gradovi Australije nalaze na jugu kontinenta?
- ☐ Koji gradovi i države imaju isto ime i na kom se kontinentu nalaze?
- ☐ Koje veće gradove biste željeli posjetiti i zašto?
- ☐ Ako želite da vidite Kineski zid, koju zemlju biste trebali posjetiti?

Istraži sljedeći link ako želite više informacija o većim gradovima u svijetu: [10 Largest Cities In The World - WorldAtlas](#)

Aktivnosti

- ☐ Popunite tabelu prema zahtjevima

Kontinent	Najveća država po površini	Glavni grad	Nešto karakteristično za državu
Azija			
Evropa			
Sjeverna Amerika			
Južna Amerika			
Afrika			
Australija			
Antarktik			

TEMA 2: STANOVNIŠTVO I KONTINENTI

- Zapiši imena najvećih država na svakom kontinentu i njihove glavne gradove.

Aktiviraj tvoje predznanje

Locirat ćeš RS Makedoniju na karti Evrope kao državu Balkanskog Poluostrova.

Razgledaj kartu Evrope, procijeni i otkrij:

- ☐ Na kojem kontinentu se nalazi naša država?
- ☐ Prema površini, koje mjesto zauzima Evropa među kontinentima?

	Istočna Evropa
	Sjeverna Evropa
	Srednja Evropa
	Zapadna Evropa
	Južna Evropa

Evropa je kontinent koji zauzima zapadni dio velikog evroazijskog kopna. RS Makedonija se nalazi u Južnoj Evropi, na Balkanskom Poluostrovu. Balkansko Polustrovo je dio Jugoistočne Evrope.

Razgledaj kartu Balkanskog Poluostrva i otkrij:

- ❑ Koji dio Evrope zauzima Balkansko Poluostrvo?
- ❑ Koje države sačinjavaju Balkansko Polustrvo?

Poluostrv je kopno okruženo vodom sa tri strane i jedna strana sa kopnom.

Balkanski Poluostrv je dio Južne Evrope. Naša država se nalazi na njemu zajedno sa: Grčkom, Albanijom, Srbijom, Kosovom, Crnom Gorom, Bosnom i Hercegovinom, Hrvatskom, Slovenijom, Rumunijom, Bugarskom i dijelom Turske. Mali dio Turske se nalazi na Balkanu. Naša država se nalazi na središnjem dijelu Balkana.

Razmisli i odgovori

- ❑ Na kojem poluostrvu se nalazi naša država?
- ❑ Koji dio Evrope zauzima RS Makedonija?
- ❑ Nabroj države koje se nalaze na Balkanskom Poluostrvu.
- ❑ Koliko država ima na Balkanskom Poluostrvu?

Istražuj na sljedećem linku ako želiš više informacija o Balkanskom Poluostrvu:

Aktiviraj tvoje predznanje

Opisivat ćeš RS Makedoniju prema površini i prema broju stanovništva.

Razgledaj kartu Balkanskog Poluostrva, procijeni i otkrij:

- ☐ Koj država je najveća po površini na Balkanu?
- ☐ Koja je tvoja procjena o broju žitelja u našoj državi?

Popis

stanovništva je utvrđivanje broja žitelja i drugih podataka u jednoj zemlji.

Površina jedne države izražava se u kvadratnim kilometrima (km²).

Ljudi koji žive na teritoriji jedne zemlje čine stanovništvo te zemlje. Popis stanovništva se obično organizuje svakih 10 godina kako bi se potvrdio broj stanovništva u toj zemlji. Broj stanovnika u RS Makedoniji se konstantno mijenja, ali prema posljednjem popisu stanovništva iz **2021.** godine u našoj zemlji živi **1.836.713 stanovnika**, odnosno oko dva miliona stanovnika. Njegova teritorija pokriva **25.436 kvadratnih kilometara**. Gustina naseljenosti je oko **72,2 stanovnika po kvadratnom kilometru**, prema podacima sa sajta Državnog zavoda za statistiku iz 2021.

Razmisli i odgovori

- ☐ Koliko žitelja ima naša država?
- ☐ Na koliko godina se uobičajeno organizuje popis stanovništva?
- ☐ Koliko km² ima RS Makedonija?

Istražuj na sljedećem linku ako želiš više informacija o površini, broju stanovništva i druge podatke o našoj državi:

[Државен завод за статистика - Соопштенија по области \(stat.gov.mk\) 03-Naselenie-Population.pdf](http://stat.gov.mk/03-Naselenie-Population.pdf)
[Broshura-mk-web.pdf \(stat.gov.mk\)](http://stat.gov.mk/Broshura-mk-web.pdf)

Godina	Površina u km	Broj stanovništva
1931	25 713	949 958
1948	25 713	1 152 986
1953	25 713	1 304 514
1961	25 713	1 406 003
1971	25 713	1 647 308
1981	25 713	1 909 136
1991	25 713	2 033 964 ⁽¹⁾
1994	25 436	1 945 932 ⁽¹⁾
2002	25 436	2 022 547
2021	25 436	1 836 713

Podaci u tabeli su preuzeti iz Statističkog godišnjaka 2022 g. Državnog zavoda za statistiku.

Nabrajat ćeš susjedne države RS Makedonije i njihove glavne gradove i locirat ćeš ih na karti.

Aktiviraj tvoje predznanje

Razgledaj karte kontinenata, procijeni i otkrij:

- ❑ Koji je glavni grad naše države?
- ❑ U kojem glavnom gradu susjedne države si bio ili znaš o njemu?

Susjedne države

Susjedne države su one koje imaju zajedničke granice.

Susjedne države naoj državi su: Republika Srbija, Republika Albanija, Republika Grčka, Republika Bugarska i Republika Kosovo.

RS Makedonija je država koja se nalazi na Balkanskom poluostrvu, u jugoistočnoj Evropi. Domovina je stekla nezavisnost 1991. godine, a 1993. Makedonija je postala članica Ujedinjenih nacija.

Glavni grad države je **Skoplje**, sa populacijom od 526.502 stanovnika ili oko pola miliona stanovnika (prema popisu stanovništva iz 2021. godine). Naš zavičaj krasi mnoge prirodne ljepote i mnogi kulturno-istorijski spomenici.

Geografski, zemlja se graniči sa Republikom Srbijom i Republikom Kosovo na **sjeveru**, Republikom Bugarskom na **istoku**, Republikom Grčkom na **jugu** i Republikom Albanijom na **zapadu**.

Ako želiš da više znaš...

Reljef države je pretežno planinski. To je zemlja koju krasi brojna jezera i niz planina viših od 2.000 metara. Ohridsko jezero je jedno od najljepših i najstarijih jezera na svijetu, a oko njegovih obala se nalazi oko 365 crkava i manastira, kao i džamija.

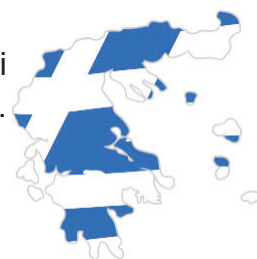
Glavni grad Republike Srbije je **Beograd**. Republika Srbija je naš sjeverni susjed.

Republika Albanija se nalazi na zapadnu stranu naše domovine. Glavni grad Albanije je **Tirana**.

Republika Grčka je naš južni susjed. Glavni grad je **Atina**. Atina je milionski grad sa mnogo spomenika iz antike.

Sjeverno od naše domovine nalazi se Republika Kosovo. **Priština** je glavni grad Kosova.

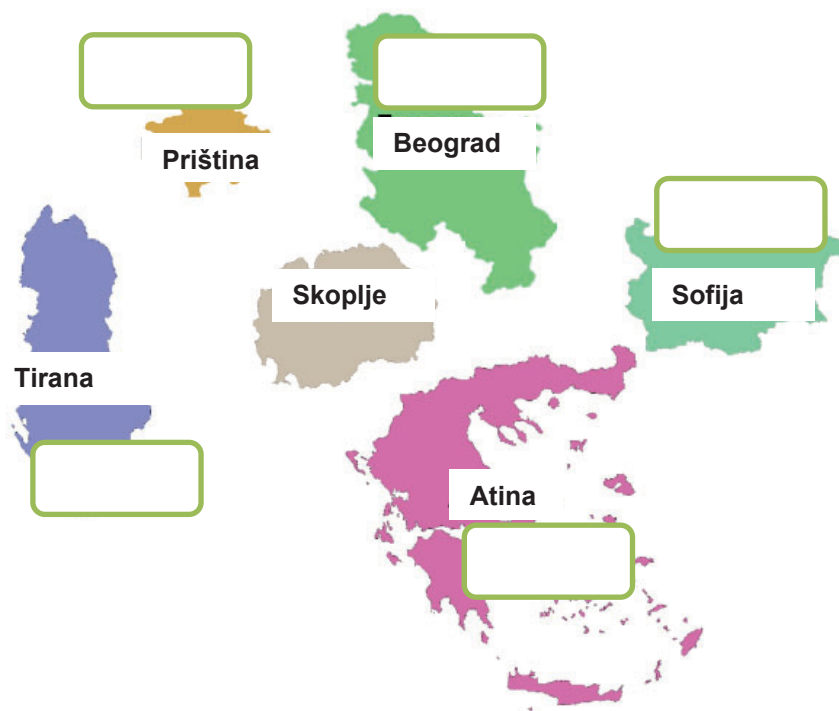

Istočno od naše domovine
nalazi se Republika Bugarska.
Glavni grad Bugarske je **Sofija**.

Aktivnosti

1. Prema glavnim gradovima susjednih država, odredi i zapiši o kojoj susjednoj državi je riječ.

2. Rad u paru

Istražuj na internetu o značajnijim karakteristikama svake susjedne države i njenog glavnog grada.

- ☐ Po čemu je prepoznatljiv glavni grad te susjedne države?

3. Rad u paru

Prema podacima u tabeli, upoređuj veličinu RS Makedonije sa veličinom susjedne države (prema površini i prema broju žitelja).

Red. broj	Ime države	Površina u km ²	Broj žitelja
1.	R Grčka	132 049	10 373 000
2.	R Bugarska	111 036	6 385 000
3.	R Srbija	77 589	6 707 000
4.	R Albanija	28 703	2 740 000
5.	RS Makedonija	25 436	1 820 000
6.	R Kosovo	10 905	1 768 000

Podaci su preuzeti sa [Facts | Britannica](#)

- ❑ Koja nam je po broju stanovnika najveća susjedna država, a koja najmanja?
- ❑ Odredi najmanju susjednu državu prema površini njene teritorije.
- ❑ Koja je naša država u odnosu na susjedne države po broju stanovnika i po površini?

Postavljajte slična pitanja i uporedite susjedne države po broju stanovnika i prema površini.

Razmisli i odgovori

Odgovorite na sljedeća pitanja ispred mape Balkanskog poluostrva:

- ❑ Koje su susjedne države RS Makedonije?
- ❑ Ko je južni susjed naše domovine?
- ❑ Sa kojim državama se naša domovina graniči na sjeveru?
- ❑ Koji je glavni grad Republike Srbije, a koji Republike Grčke?
- ❑ Koji glavni gradovi susjednih zemalja imaju preko milion stanovnika?
- ❑ Istražite na internetu i drugu literaturu o tome koje se glavne znamenitosti nalaze u glavnim gradovima susjednih država.

- ❑ Upišite na kartu susjedne države naše zemlje i njihove glavne gradove.
- ❑ Upišite na kojoj strani svijeta se nalazi susjedna država u odnosu na našu domovinu.

TEMA 2: STANOVNIŠTVO I KONTINENTI

Prilog 1

TEMA 3: PRAHISTORIJA I HISTORIJA

Istraživat ćeš i naučit ćeš o:

HISTORIJSKIM PERIODIMA

- ❑ Osnovne vremenske periode.
- ❑ Era – vremenski period.
- ❑ Prahistorija i historija.
- ❑ Glavna otkrića u prahistoriji.
- ❑ Kameno i metalno vrijeme.
- ❑ Stvaranje pisma.
- ❑ Poznata otkrivena pisma.
- ❑ Osnovni historijski periodi.

RAČUNANJE VREMENA KROZ HISTORIJU

- ❑ Računanje vremena kroz historiju.
- ❑ Različiti kalendari iz prošlosti.
- ❑ Vrijeme po gregorijanskom kalendaru.

HISTORIJSKI IZVORI

- ❑ Vrste historijskih izvora.
- ❑ Primjeri historijskih izvora.
- ❑ Arhiv, muzej, biblioteka.
- ❑ Arheološka nalazišta.

POZNATA ARHEOLOŠKA NALAZIŠTA U SVIJETU

- ❑ Poznata arheološka nalazišta u svijetu.
- ❑ Stounhedž, Kineski zid, piramide u Gizi, Maču Pikču, Čičen Ica, Akropolj, Rimski koloseum.
- ❑ Vremensko i prostorno lociranje poznatih arheoloških nalazišta.

ARHEOLOŠKA NALAZIŠTA NA TERITORIJI NAŠE DRŽAVE

- ❑ Vremensko i prostorno lociranje poznatih arheoloških lokaliteta u našoj državi.
- ❑ Kokino, Stobi, Herakleja, Samoilova tvrđava.
- ❑ Ostaci bliže i dalje prošlosti u okolini mjesta življenja.

TEMA 3: PRAHISTORIJA I HISTORIJA

HISTORIJA JE UČITELJICA ŽIVOTA – latinska izreka.

Proučavajući i istražujući sadržaje iz treće teme, osposobit ćeš se:

Samoilova tvrđava

- ☐ da razlikuješ osnovne vrste historijskih izvora i navedeš primjere za svaki od njih;
- ☐ da daješ primjere za poznata arheološka nalazišta u svijetu i na teritoriji naše države i da ih vremenski i prostorno lociraš.

Herakleja

Maču Pikču – grad Inki

Učeći i istražujući ove sadržaje, shvatit ćeš da su arheološka nalazišta značajna za osaznavanje historije svijeta.

Podaci i informacije u udžbeniku poslužit će ti za istraživačke aktivnosti u paru, u grupi ili samostalno.

Određivat ćeš osnovne vremenske periode: godinu, deceniju, vijek, milenijum.

Aktiviraj tvoje predznanje

- Koje godine si rođen/-a? Da li su iste godine rođeni i tvoji saučelnici?
- Ako ste rođeni iste godine, da li ste rođeni istog vijeka, decenije i milenijuma? Pokušaj da odrediš u kojem vijeku ste rođeni.

VREMENSKI PERIODI

Ja sam stara 1 deceniju. Koliko godina imam?

Vremenski period je vremenotrajanje u kojem se dešava neka aktivnost, neki događaj.

Osnovni vremenski periodi su: godina, decenija, vijek i milenijum.

VIJEK
10 DECENIJE = 100 GODINA

DECENIJA
10 GODINA

VREMENSKI PERIODI

GODINA

Ja imam 46 godina. Koliko decenija i godina su to?

MILENIJUM
10 VIJEKA = 100 DECENIJA = 1 000 GODINA

Kada se dešava neki značajni ili historijski događaj, zapisuje se datum. Na primjer, Ilindenski ustanak se desio **2 Avgusta 1903 godine**, u prvoj deceniji 20 vijeka i u drugom milenijumu. Tako dan kada se desio neki događaj označava **danom**, **mjesecom** i **godinom**, ali se može odrediti i **decenija**, **vijek** i **milenijum**. Znači, događaj se desio u određenom vremenskom periodu.

Razmisli i odgovori

1. U kojem milenijumu si bio prvi razred? Da li si i sada u istom milenijumu?
2. Koliko je decenija u jednom vijeku? Koliko vijeka je u jednom milenijumu?
3. Odredi vijek i milenijum prema godini kada se rodio Goce Delčev.
4. Zapiši datum oslobođenja Skoplja, i to: dan, mjesec, godina, decenija, vijek i milenijum.
5. Odredi vijek i milenijum drugih historijskih događaja, koji su sada državni praznici u našoj domovini. (**1 maj 1886 g.**, Dan truda; **24 maj 1860 g.**¹, Sv. Ćiril i Metodij, Dan sveslovenskih prosvjetitelja; **2 avgust 1903**, Dan Republike; **8 septembar 1991**, Dan nezavisnosti; **11.10.1941 g.**, Dan narodnog ustanka; **23 oktobar 1893**, Dan makedonske revolucionarne borbe; **8 decembar 883 g.**², Sv. Kliment Ohridski.)

Rad u malim grupama

Izradite tabelu u grupi i odredite milenijum, vijek i deceniju prema ovim godinama: 1014, 1903, 1945, 1642, 863, 1 g. Zatim istražujte na internetu koji historijski događaji su se desili u ovim godinama.

Godina	Vijek	Milenijum	Događaj
1014	11 vijek	drugi milenijum	Bitka na Bjelasici između Samoilovih vojnika i Vizantijaca.

¹ U XI vijeku, Crkva je proglasila 24 maj za Dan svetih prosvjetitelja Ćirila i Metodije. Datum je izabran jer je označavao datum kada je počela Moravska misija.

² Sveti Kliment Ohridski, rodonačalnik slovenske literature i crkvnog besjedništva, prvi originalni slovenski i makedonski poeta, govornik, prevodioc, zaštitnik Ohrida, naznačen je za prvog slovenskog episkopa Balkana.

Aktiviraj tvoje predznanje

Era –
vremenski
period

- ☐ Koji najduži vremenski period znaš?
- ☐ Aleksandar Makedonski se rodio 356 godine, a umro je 323 godine. Kako je to moguće?

Era je dugi vremenski period, koji se karakterizira važnim događajima i koji se koristi u historiji da bi se predstavili događaji na vremenskoj traci.

Isus Hristos,
osnivač hrišćanstva

1001 – 1100g
901 – 1000g.
801 – 900g.
701 – 800g.
501 – 600g.
601 – 700g.
401 – 500g.
301 – 400g.
201 – 300g.
101 – 200g.
1 – 100g.

100 – 1 g. p. n. e.
200 – 101 g. p. n. e.
300 – 201 g. p. n. e.
400 – 301 g. p. n. e.
500 – 401 g. p. n. e.
600 – 501 g. p. n. e.
700 – 601 g. p. n. e.
900 – 801 g. p. n. e.
1000 – 901 g. p. n.
1100 – 1001 g. p. n. e.
1200 – 1101 g. p. n. e.

Vremenska traka

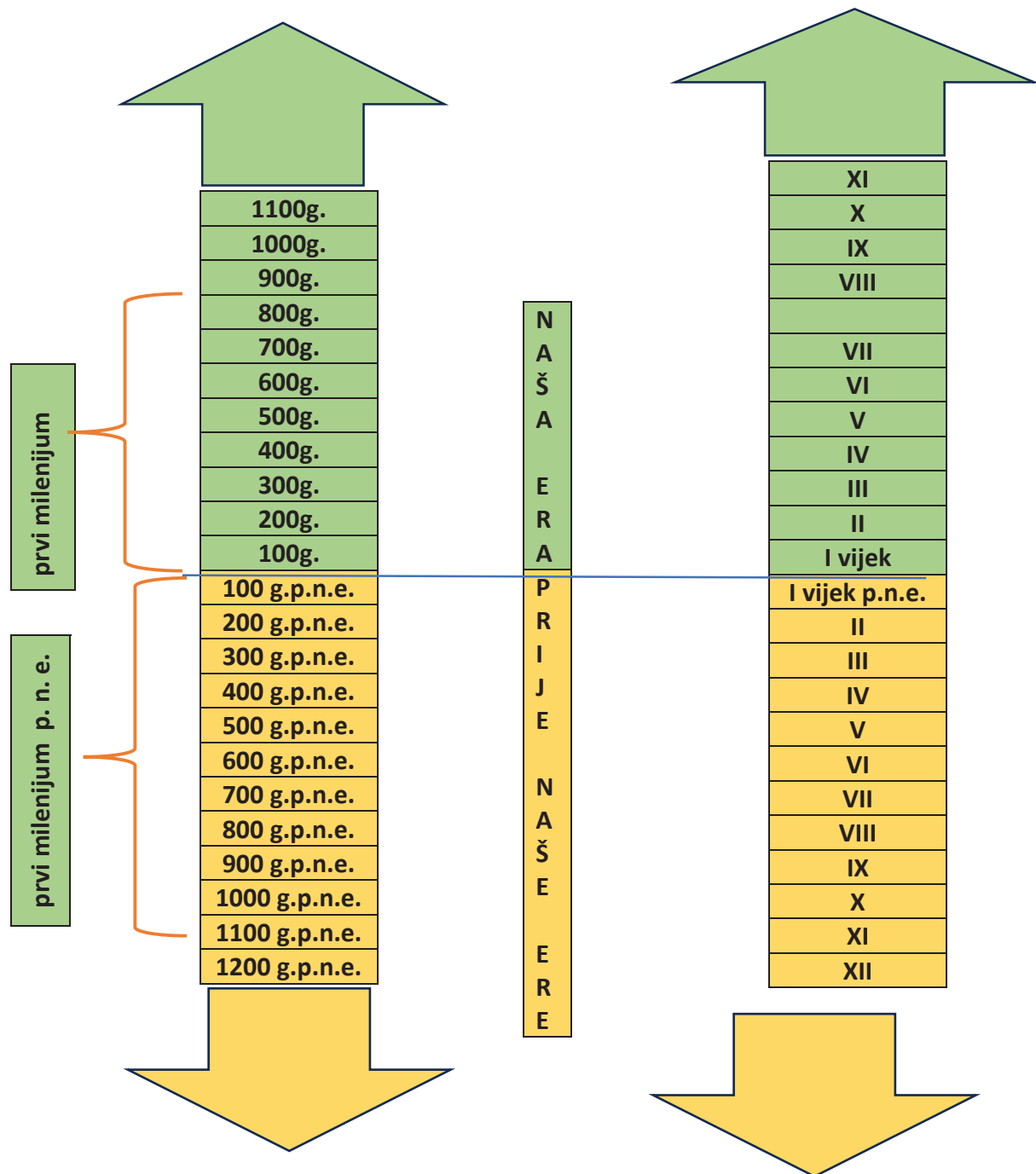
Danas se vrijeme računa prema rođenju osnivača hrišćanstva, Isusa Hrista. Ovo računanje vremena su prihvatile skoro sve zemlje svijeta.

Prije Isusovog rođenja **vrijeme prije naše ere (pr. n. e.)** i **poslije** njegovog rođenja **vrijeme naše ere (n. e.)**. Znači, računanje vremena sa historijskog aspekta je podijeljeno na dvije ere. Tako su događaji podijeljeni na događaje prije naše ere i događaji naše/nove ere.

Godine prije nove ere se računaju **unazad**, na primjer: 456 godina pr. n. e., pa sljedeća godina je 455 pr. n. e., pa 454 pr. n. e. itd. To je tako jer se ne zna od koje godine je započelo čovječanstvo, nego se samo pretpostavlja.

U našu eru, godine se broje **unaprijed**. Sada je 2023 godina, dogodine će biti 2024, pa 2025 itd. Ne postoji godina obilježena kao **nula godina**, pa tako prva godine iz n. e. je odmah poslije prve godine iz pr. n. e. Ovo računanje vremena je kreirano oko 525 godine, ali je bilo široko prihvaćeno u 14 vijeku.

TEMA 3: PRAHISTORIJA I HISTORIJA

Vremenske trake

Aktivnosti

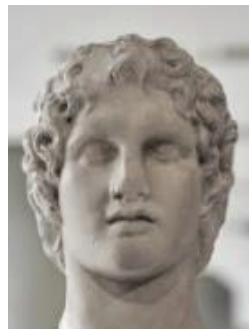
1. Prema vremenskoj traci, odredi u kojem vijeku su živjele sljedeće poznate ličnosti.
2. Otkrij koje su od ovih poznatih ličnosti živjele u istom milenijumu i u kojem milenijumu. (Koristi vremensku traku sa str. 92.)

Majka Tereza
(1910 – 1997)

Leonardo da Vinči
(1452 – 1519)

Aleksandar Makedonski
(356 pr. n. e. – 323 pr. n. e.)

Goce Delčev
(1872 – 1903)

Mocart
(1756 – 1791)

Kolumbo
(1451 – 1506)

Skenderbeg
(1405 – 1468)

Pitagora
(570 pr. n. e. – 500 ili 490 g. pr. n. e.)

3. Istražuj o godinama kada su se desili poznati događaji iz različitih perioda historije. Zatim odredi da li su se desile prije ili u našoj eri.

Žrtve vulkana u Pompeji

Historijski period	Godina	Prije naše ere	Iz naše ere
Izgradnja Via Ignacije			
Seoba Slovena			
Samoilovo carstvo			
Kruševska Republika			
Stvaranje albanske zabuke			
Uništavanje Pompeja			

Aktiviraj tvoje predznanje

Pravit ćeš razliku između prahistorije i historije.

Prahistorija i historija

Prahistorija je najduži period iz čovjekova života.

Historija je učiteljica život – stara latinska poslovice.

- ☐ Kako se zove vrijeme u kojem je živio pračovjek?
- ☐ U kojoj eri je otkriven kompjuter?

Riječ **HISTORIJA** potiče od grčke riječi „historija“, što znači ispitivanje. Historija proučava i prikazuje razvoj čovječanstva od prošlosti do danas. Njeno poznavanje će pomoći da se shvati vrijeme u kojem se živi i u budućnosti i pridonijet će da se više cijeni sloboda i mir u svijetu.

Vremenski period od pojave čovjeka do pojave prvog pisma naziva se **PRAHISTORIJA**. Period od pojave prvog pisma do danas naziva se **HISTORIJA**.

Prahistorija je trajala nekoliko miliona godina, a historija nekoliko hiljadu godina i traje do danas.

Najveći napredak u praistoriji bilo je otkriće vatre. Prije svega, pračovjek je koristio vatru koja je nastala kao posljedica prirodnih pojava. Kasnije je, trljajući dva tvrda kamena ili dvije suhe grane, sam je počeo stvarati vatru.

Stvaranje prvog pisma označava prelazak iz prahistorije u historiju. Prva pisma nastala su na nekoliko različitih mjesta u svijetu, neovisno jedno o drugom. Od tada je čovjek počeo ostavljati pisane dokumente koji su dokaz ljudske kulture i načina života kroz vijekove.

Ako želiš da znaš više...

Prvo pismo je stvoreno od Sumera u Mesopotamiji (teritorija gdje se danas nalazi Irak), oko 3100 g. pr. n. e.

PRAHISTORIJA

Kameno vrijeme
Metalno vrijeme

HISTORIJA**PRAHISTORIJA****HISTORIJA**

Stari vijek
Srednji vijek
Novi vijek
Najnovije vrijeme

Prahistorija se dijeli na **kameno** doba ili period divljaštva i **metalno** doba varvarstva, prema oruđu koje je čovjek koristio. Prahistorija je dio prošlosti čovječanstva i shvata se kao primitivni i pradjedovski period.

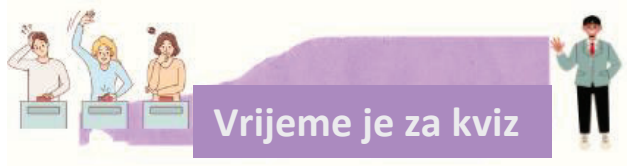
Historija se dijeli na **stari** vijek, **srednji** vijek, **novi** vijek i **najnovije** vrijeme, prema društvenim promjenama.

Poznavanje prahistorije i historije veoma je važno da vidimo kakav je bio život prije hiljadama, milionima godina, sa kakvim su se brigama, otkrićima i opasnostima suočavali oni koji su živjeli u svijetu drugačijem od našeg, jer bez njih ne bismo bili ono što smo.

Razmisli i odgovori

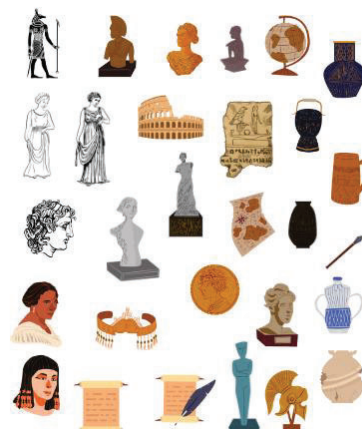
1. Zašto je historija učiteljica života?
2. Zašto je važno poznavati historiju?
3. Koja je razlika između prahistorije i historije?
4. Na koje historijske periode se dijeli prošlost čovječanstva?
5. Koliko je historijskih perioda u periodu historije?
6. Kako se još naziva period kamenog doba? Šta misliš, zašto se baš tako naziva?

1. Historija...

- a) proučava i prikazuje razvitak čovječanstva od prošlosti do danas.
- b) proučava i prikazuje razvitak čovječanstva danas.
- c) proučava i prikazuje razvitak čovječanstva tokom jednog vijeka.

2. Vremenski period od pojave čovjeka do pojave prvog pisma zove se

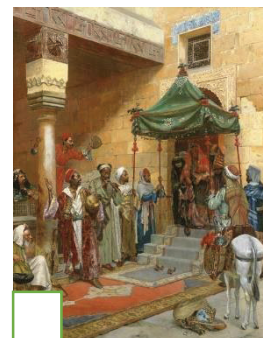
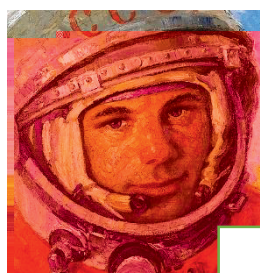
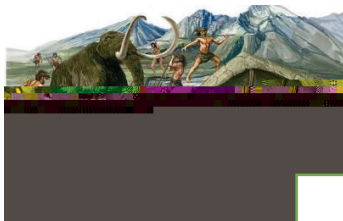
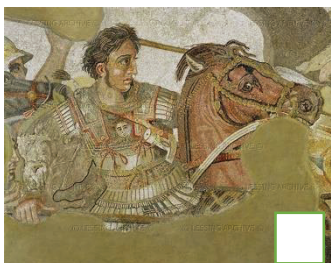
3. Period od pojave prvog pisma do danas zove se

4. Koji periodi su dio prahistorije:

- a) kameno doba b) stari vijek c) srednji vijek č) metalno doba ć) novi vijek

5. Historiju dijelimo na: vijek, vijek, vijek i vrijeme.

6. Razgledaj fotografije i odredi da li je prikazan dio prahistorije ili historije. Upiši P – prahistorija ili H – historija.

Kameno i metalno doba

Aktiviraj tvoje predznanje

- ☐ Na kojem kontinentu se pojavio pračovjek?
- ☐ Kakva su bila prebivališta najstarijih predaka ljudi?

Navodit ćeš odlike kamenog i metalnog doba i redoslijed njihovog pojavljivanja.

Prahistorija

Borba za opstanak natjerala je ljudske pretke da postupno počnu koristiti alate za lov i ribolov. Tako je počelo ljudsko ovladavanje prirodom. Ljudi su neprestano poboljšavali kameno oruđe. Tako su našli: vatru, govor, luk, strijelu, čamac, pismo... Stalno su unapređivali obradu zemlje, pripitomljavali razne životinje, gradili prebivališta, bavili se zanatima, trgovinom i izrađivali umjetničke predmete. Ljudi su živjeli u zajednicama. Prvo su živjeli u hordama, a potom u rodovima, bratstvima i plemenima po krvnom srodstvu. Vjerovali su u razne natprirodne moći i bogove.

Kameno doba ili vrijeme divljaštva.

Ljudi su u to vrijeme koristili grubo kameno oruđe. Skupljali su hranu i živjeli zajedno u zajednicama zvanim horde. Horde su bile grupe od tridesetak ljudi, među kojima nije bilo porodičnih ili bračnih veza. Imali su potrebu za dogovorom i tako se govor postepeno razvijao iz raznih mimika, pokreta i krikova. Lutali su u potrazi za hranom i nisu imali stalno prebivalište. Naišli su na pečene životinje i vidjeli da je pečeno meso ukusnije. Od tada su počeli koristiti vatru. Još nisu znali da zapale vatru, pa su je gledali danonoćno da se ne ugasi.

Primitivna oruđa

Kasnije su naučili da je dobiju udaranjem kamena od kamen ili trljanjem suhog drveća. Ljudi su počeli izrađivati oruđa od kostiju i rogova, drvenih sudova, koplja, luk i strijela za lov divljači. Pravili su i primitivne čamce od nagorenog drveta. Muškarci su išli u lov, a žene se bavile primitivnom zemljoradnjom.

TEMA 3: PRAHISTORIJA I HISTORIJA

Postupno, kako su godine prolazile, počeli su pripitomljivati divlje životinje, što je omogućilo razvijanje stočarstva. Tada su počeli imati i stalno mjesto življenja.

Gradili su zemljanice, kolibe, nakolna prebivališta nad vodom. Prvi poljoprivrednici i stočari su se počeli udruživati u rodovske zajednice. Briga o rodu je bio zadatak majki. Za rodove starješine birale su se najuglednije žene roda, koji je imao 100 članova. Ovaj period se nazivao **matrijarhat**.

Briga o rodu

Rodove zajednice

Izrada oruđa

Paljenje vatre

Nakolno prebivalište

Lov divljih životinja

Zemljanice

Otkrivanje točka za izradu glinenih sudova

Točak za izradu glinenih proizvoda

Ljudi su otkrili glinu u kameno doba. Oni su vidjeli da se ona razlikuje od ostalih vrsta tla. Počeli su praviti sudove od gline. Kasnije je pronađen točak za izradu glinenih proizvoda.

Metalno vrijeme ili vrijeme varvarstva.

U četvrtom milenijumu pr. n. e. otkrivanjem bakra, počelo je metalno vrijeme. Poslije bakra otkriven je kalaj, a kasnije i željezo. Otkrivanje metala je uslovalo pojavu zanatstva. Najznačajnija otkrića ovog vremena su: željezni plug, željezna sekira, mač i točak. Točak koji se koristio povezan sa oskom, počeo se primjenjivati u mnogim zanatima, ali najviše za transport stoke. Ovo se računa za jedno od najznačajnijih otkrića u razvoju čovječanstva.

Izrada oruđa od metala

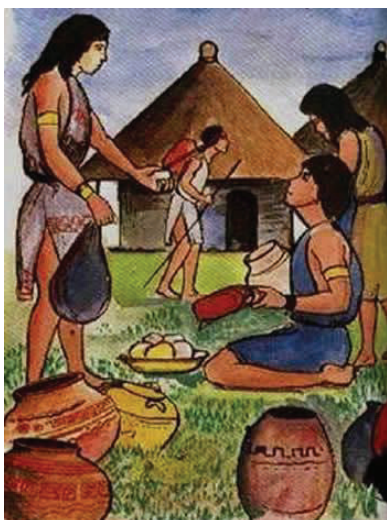
U tom vremenu na čelu rodove zajednice stajao je muž i taj se period naziva patrijarhat. Zanatlije, zemljoradnici i stočari počeli su imati i višak vlastitih proizvoda, tako da su počeli razmjenjivati proizvode. To su bili počeci trgovije. Poboljšanjem proizvodstva, rodova zajednica se raspadala i podijelila se na porodice. Tako se raspalo rodovo društvo sa pojavom prvih država.

Otkrivanje točka

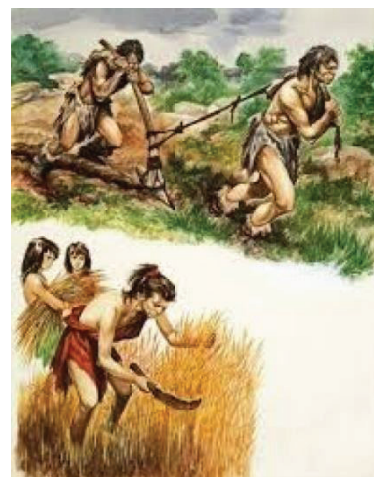
Istražuj na internetu o dobitima otkrivanja točka.

Razmjena proizvoda

Sekira i koplja od metala

Poljoprivreda

Razmisli i odgovori

1. Kojim redoslijedom su ljudi otkrili metale?
2. Od kakvog značenja je otkrivanje metala?
3. Kako se pojavila trgovija i kako se roba prenosila?
4. Zašto je došlo do raspada rodovog društva?
5. Objasni šta je matrijarhat.
6. Kakva su bila prva naselja?
7. Kako se zovu zajednice u kojima su se ljudi udruživali u kameno doba?

Aktivnosti

1. Aktivnost „Torba iz prošlosti“. Iz zatvorene torbe izvuci ilustracije predmeta iz prahistorije i scena iz života u prahistoriji na kojima su prikazana glavna otkrića i postavi ih na prethodno izrađenu vremensku traku sa obilježenim kamenom i metalnom dobi.

2. Razmisli da li predmet ili događaj u tabeli pripada kamenom dobu ili metalnom dobu i upiši ✓ ili X.

Predmeti i događaji iz prahistorije		Kameno doba	Metalno doba
	Početak zemljoradnje	X	✓
	Izrada glinenih posuda		
	Zemljanice		
	Razmjena proizvoda		
	Pronalaženje vatre		
	Otkrivanje točka		
	Za rodove starješine bile si birane najuglednije žene roda, koji je imao oko 100 članova. Ovaj period se naziva matrijarhat.		
	Primitivna oruđa od kamena		

Objašnjavat ćeš stvaranje prvog pisma i navodit ćeš prva poznata otkrivena pisma.

Aktiviraj tvoje predznanje

- ☐ Kakvim pismom pišu Kinezi danas?
- ☐ Od čega je sastavljeno pismo s kojim pišeš?

Prvo pismo se pojavilo u Mesopotamiji, a kasnije u Egiptu.

Prva pisma su bila pisana na glinenim pločama, papirusu i kamenu.

Prvi crteži na stijeni

Pojava prvih pisama

Prije pojave prvih pisama, pračovjek je ostavio tragove svuda gdje je prebivao: u pećinama, po zidovima stijena ili kasnije na glinenim pločama. Prve države su se pojavile na teritorijama današnjeg Egipta, Iraka, Kine i Indije. Tu su pronađena prva pisma i brojevi, kojima su prvo slikama a zatim znacima ljudi ovog vremena prenosili misli i poruke.

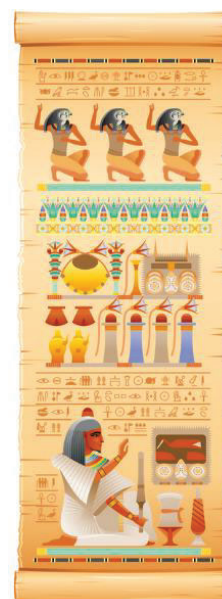
Сумерско писмо

Prvo pismo su stvorili Sumeri, koji su živjeli u Mesopotamiji (današnji Irak) u 3100 pr. n. e. Ovo pismo je bilo sa malim sličicama, s kojim su se označavale riječi i pojmovi. Zato se nazivalo **slikovito pismo**. U ovom pismu umjesto da napišu slovima riba, oni su crtali ribu, pticu u letu itd. Oni su pisali naoštrenim štapićima na glinenim pločicama, a zatim bi ih pekli

kako bi otvrdnuli. Tokom vremena, slike su se zamjenjivale jednostavnijim znacima, koji su nalikovali klinovima pa se tako ovo pismo nazivalo **klinasto pismo**. Ovo pismo je bilo teško za korišćenje jer je sadržalo oko 700 slika (znaci).

K	'	⊗	T	∩	P
B		λ	Y	⌒	C
G		→	K	φ	Q
D		∪	L	Δ	R
H		γ	M	W	Š, Š
W		γ	N	x	Th
Z		⌘	S		
Ch		○	'		

Fenikijska azbuka

Egipatsko hijeroglifsko pismo

Znaci koje su Egipćani pisali, nazvani su hijeroglifi, pa se i njihovo pismo zove **hijeroglifsko pismo**. Hijeroglifi su bili mješavina od znakova i slika. Egipćani su pisali na papirusu koji su dobijali od biljke papirusa iz bare ili na kamenu.

Fenikijsko pismo se pojavljuje oko 1000 g. pr. n. e. i bilo je sastavljeno od oko 20 znakova koji označavaju glasove. Ovo pismo je bilo prihvaćeno i usavršeno od Starih Grka, a kasnije i od Rimljana.

☐ Pokušaj napisati svoje ime ili drugu riječ fenikijskom azbukom.

Istražuj o pismu Maja, starom kineskom ili indijskom pismu.

Ako želiš da znaš više...

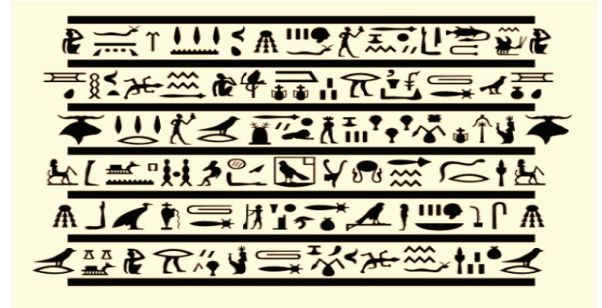
pleme Vukova. Početak napada će biti za dva dana.“

Ovo je indijsko slikovito pismo.

Značenje: „Poglavar plemena Bizona poziva poglavara plemena Jeleni da zajedno napadnu

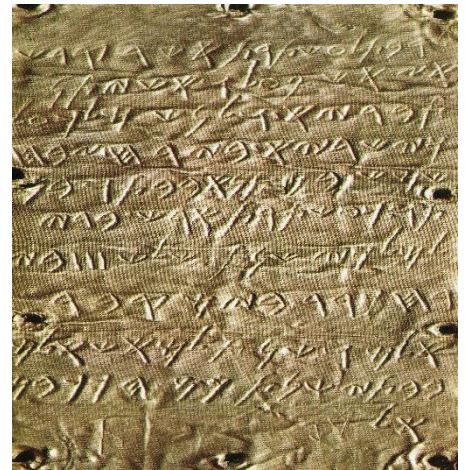
Crtanje na papirusu u Starom Egiptu

Hijeroglifsko pismo

Razmisli i odgovori

1. U kojim državama su pronađena prva pisma?
2. Koji je narod prvi sastavio prvo pismo?
3. Prije koliko godina se pojavilo prvo pismo?
4. Zašto se prvo pismo nazivalo slikovito pismo?
5. Kakvo je prvo pismo koje su kreirali Stari Egipćani?
6. Na čemu su pisali Stari Egipćani?
7. Kakvo pismo je fenikijsko pismo?

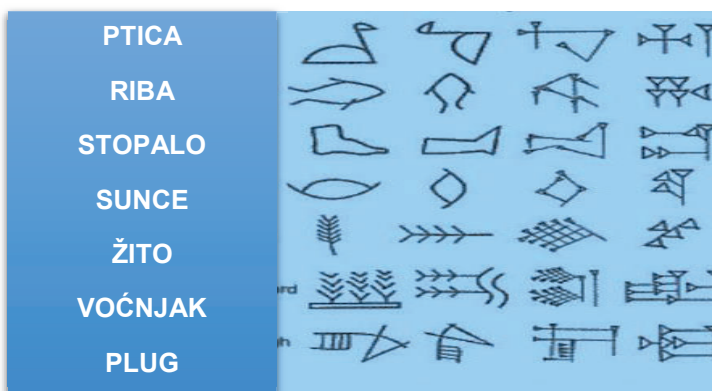
Fenikijsko pismo

Rad u malim grupama

Izradite plakat za jedno staro pismo.

1. Nađite na internetu ili iz druge literature fotografije jednog starog pisma.
2. Zapišite nešto više o tom pismu (kada je nastalo, ko ga je stvorio, kakvi su bili znaci, na čemu su pisali i nešto karakteristično za to pismo).
3. Prepišite nekoliko znaka na velikim bijelim listovima i njihovo značenje.

Sumersko slikovito pismo

Egipatsko hijeroglifsko pismo

Historijski periodi

Aktiviraj tvoje predznanje

Navodit ćeš osnovne historijske periode i locirati ćeš ih na vremenskoj lenti.

- ☐ Kojim otkrićem je počeo period historije?
- ☐ Šta misliš, da li period historije i dalje traje?

Stari vijek ili antička historija.
Srednji vijek ili srednjovjekovlje.
Novi vijek ili moderna historija.
Najnovije vrijeme ili savremena historija.

Historija je započela otkrivanjem prvog pisma, koje je bilo slikovito pismo.

Osnovni **historijski periodi** su: stari vijek ili antička historija, srednji vijek ili srednjovjekovlje, novi vijek ili moderna historija i najnovije vrijeme ili savremena historija. Period savremene historije i dalje traje.

Stari vijek ili antička historija je prvi period historije. Započeo je kao period historije čovječanstva, a završio V vijeka n. e. i raspadom Zapadnog

Rimskog Carstva. U ovom vijeku su mnogi narodi stvarali prve robovladarske države na teritoriji Mesopotamije, Egipta, Kine i Indije.

Herodot otac historije

U III vijeku prije naše ere bio je izgrađen Kineski zid za odbranu od neprijatelja. Vijekovima se stalno dograđivao.

Sumeri su živjeli u Mesopotamiji.

Piramide u Egiptu

Kovani novci u antici

Aristotel, filozof, matematičar, učitelj Aleksandra Makedonskog

Buda, skitnik i religiozni učitelj, koji je živio u Južnoj Aziji tokom 6 ili 5 vijeka pr. n. e.

U Evropi, značajnu ulogu su imale prve države: Antička Makedonija, gradovi države Atina i Sparta, ilirska kraljevstva, Rimsko Carstvo i drugi. Ljudi su u ovim državama pravili veličanstvene gradnje, kao: koloseume, antička pozorišta i druge građe. Započeli su začeci mnogih nauka: filozofija, matematika, astronomija, književnost i umjetnost. Ovo je bio period robovladarskih kraljevstva, carstva i imperija, kao: Makedonska Imperija na čelu sa Aleksandrom III Makedonskim, Rimski Imperija i druge. Ljudi starog vijeka imali su razne religije i vjerovali u više bogova.

Aleksandar III Makedonski,
vojskovođa i car Makedonske Imperije

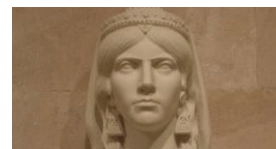
Antički vojnici, Makedonska falanga

Rimljani su bili mnogobošci.
Božica sreće, Fortuna.

Stari Grci su bili mnogobošci.
Grčki bogovi: Zevs, bog neba; Posejdon, bog mora i okeana i Adot, bog podzemlja.

Ilirska kraljica Fortuna

Aktivnosti

- ❑ Istražuj na internetu i u enciklopedijama kako su se ljudi oblačili u starom vijeku ili u antici.

Srednji vijek ili srednjovjekovlje

Srednji vijek ili srednjovjekovlje bio je dugi period u historiji. Trajao je oko 1000 godina, odnosno od V vijeka n. e. do perioda renesanse. Različna su tumačenja kada je završio, na početku 13, 14 ili 15 vijeka (izvor: Enciklopedija Britanika). Obuhvata vrijeme od pada Rimske Imperije do podema Osmanlijske Imperije. Ovo je bilo vrijeme zamaka i seljana, esnafa i manastira, katedrala i krstaških ratova. Velike vođe, kao Jovanka Orleanka i Karlo Veliki bili su dio srednjeg vijeka, ali i širenje crne čume i podema islama. Srednjovjekovlje je mračni vijek. Zato su ljudi koristili srednjovjekovna vremena, srednji vijek i mračni vijek. Tamni/mračni vijek obično se odnosi na prvu polovinu srednjeg vijeka, od 500 do 1000 godine. Vrijeme poslije 1000 godine je vrijeme **renesanse**, što znači **prerodba**. To je bila prerodba u obrazovanju, nauci, umjetnosti, literaturi, muzici i boljem životu ljudi uopšte.

Podsjeti se

- ☐ Nabroj velika geografska otkrića.
- ☐ Koje zemlje i kontinenti su otkriveni u to vrijeme?
- ☐ Koji je prvi Evropljanin putovao od Evrope do Indije oko Afrike?
- ☐ Po čemu je poznat Fernando Magelan? On je otkrio i prelaz od Atlantskog do Tihog Okeana, koji se danas naziva Magelanov moreuz.
- ☐ Marko Polo je bio trgovac i moreplovac, koji je u većem dijelu svog života putovao kroz Daleki Istok i Kinu. Koje je njegovo dostignuće?
- ☐ U kojem vijeku je bila otkrivena Amerika i od koga?

Kristifor Kolumbo
(1451 – 1506).

Amerika je otkrivena u oktobru, 1492 godine.

Marko Polo
(1254 – 1324)
Put svile.

Vasko de Gama
(1460 ili 1469 – 1524)
Otkrio je put do Indije.

Ako želiš da znaš više...

Značajniji događaji srednjeg vijeka su:

- 476 g. – Pad Rimske Imperije. Ovo je početak srednjeg vijeka.
- 570 g. – Rođen je Muhamed, prorok islama.
- 732 g. – Franki su pobijedili muslimane, sklanjajući islam iz Evrope.
- 1096 g. – Početak I krstaškog rata. Krstaški ratovi su bili ratovi između Svetog Rimskog Carstva i muslimana za svetu zemlju. Narednih 200 godina desili su se nekoliko krstaških ratova.
- 1206 g. – Džingis Kan je osnovao Mongolsku Imperiju.
- 1271 g. – Marko Polo je otišao na svoje poznato putovanje da istraži Aziju.
- 1347 g. – Crna smrt je započela u Evropi. Ova užasna bolest je ubila oko polovinu ljudi u Evropi.
- 1444 g. – Njemački pronalazač Johanes Gutenberg je izmislio mašinu za štampanje.
- 1453 g. – Osmanlijska Imperija je osvojila grad Konstantinopol (današnji Istanbul). Ovim događajem se označio kraj Istočnog Rimskog Carsva, poznato kao Vizantija (izvor: Britanika.)

Novi vijek ili moderna historija

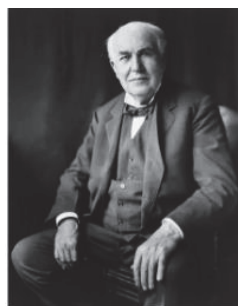
Novi vijek ili moderna historija je historijski period kolonizacije (nasilnog pretvaranja tuđe zemlje u pokornu zemlju) mnogih zemalja, novih država, mnogo revolucija, borbe za ljudska prava i prava žena. Ovo je vijek velikog broja pronalazaka koji su pridonijeli ljepšem životu. Otkriće parne mašine, električne energije, telefona, auta i mnogo drugih pronalaska, izazvat će ogromni i brzi napredak. O tome kada je počeo novi vijek postoje različita mišljenja i predmet je debate među historičarima, a trajao je do Prvog svjetskog rata (1914 – 1918). Među najznačajnijim pronalascima su: parna mašina usavršena od Škotlanđanina Džeims Vata u drugoj polovini 18 vijeka, električna energija, prvi auto na benzinu, vakcina protiv besnila, prvi prosti teleskop i mnogo drugih koji su pridonijeli brzom razvoju društva (izvor: Enciklopedija Britanika). Nastavljena su i istraživanja i otkrića novih zemalja i teritorija na planeti Zemlji.

Džeims Kuk
(1728 – 1779)
Istraživanje na
Južnom
Pacifiku.

Nikola Tesla
(1856 – 1943)
Sistem
naizmjenične
struje.

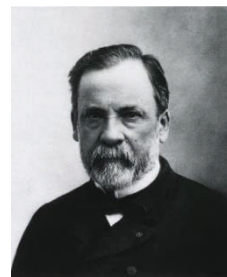
Tomas Edinson
(1847 – 1931)
Izumitelj fonografa (gramofona),
mikrofona, akumulatora, električne svjetiljke,
usavršio je telefon i druge pronalaskе.

Karl Benz
1886 godine
stvorio prvi auto
na benzinu.

Džordž Stivenson 1829
godine otkrio je
lokomotivu Raketu, koja je
pobjedila na takmičenju u
brzini sa 58 km/h i
postala model kasnijim
lokomotivama.

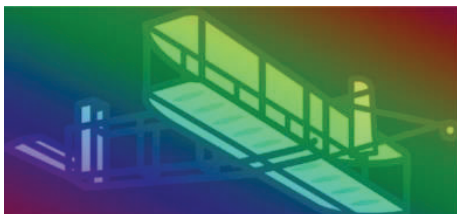

Luj Paster
(1822 – 1895)
Izumitelj vakcine protiv
besnila

Aktivnosti

Istražuj ko je otkrio prvu letjelicu, koordinativni sistem u matematici, parnu mašinu, mašinu za šivenje, padobran i drugo. Radite u paru i izradite multimedijalnu prezentaciju. Istražujte sa drugom/drugaricom o jednom od ovih pronalazaka novog vijeka.

Najnovije vrijeme ili savremena historija

Najnovije vrijeme ili savremena historija počinje od kraja Prvog svjetskog rata (1918.) i još uvijek traje. Pronalazak televizije bio je oko 1920. godine, a u prvoj polovini 20. vijeka stvoren je prvi kompjuter ENIAC. Drugi svjetski rat (1939. – 1945.) donio je mnogo žrtava i stradanja narodima. Ovo je vrijeme stvaranja nuklearnog oružja. U periodu nakon Drugog svjetskog rata počela su istraživanja svemira, kao i otkrića i pronalasci u oblasti tehnike, tehnologije, kulture i umjetnosti. Stalni razvoj raketa, svemirskih stanica i brodova. Sovjetski Savez (sada Rusija) lansirao je prvi vještački satelit na Zemlju. Sa stvaranjem interneta komunikacija ljudi je postala mnogo lakša i brža. Jurij Gagarin je 1961. postao prvi čovjek koji je posjetio svemir, a 1969. Amerikanac Nil Armstrong sletio je na Mjesec.

Nil Armstrong, američki kosmonaut.
Prvi čovjek koji je sletio na Mjesec.

Jurij Gagarin, ruski kosmonaut.
Prvi čovjek koji je posjetio svemir.

Filo Farnsvort (1906. – 1971.)
Američki izumitelj koji je razvio prvi potpuno elektronski televizijski sistem.

Aktivnosti:

Rad u malim grupama

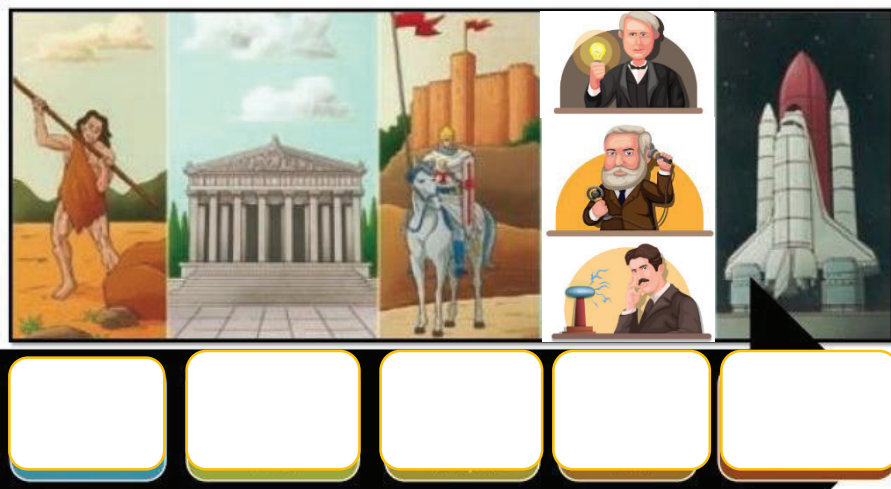
Drugi važni pronalasci u periodu najnovijeg vremena su: helikopter, mlazni motor, internet, raketa, svemirska stanica. Podijeljeni u grupama, istražujte na internetu ili u drugoj literaturi o jednom od ovih pronalazaka. Svaka grupa neka izradi poster.

Aktivnosti

1. Zapiši historijski period prema slikama.

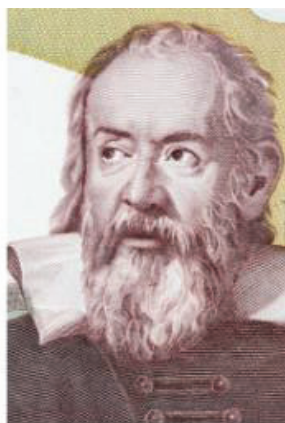
Prazmisli i odgovori

1. Kojim događajem je započela historija?
2. Na koje historijske periode je podijeljena historija?
3. U kojem historijskom periodu su započeli počeci historije?
4. Koliko vijekova je trajao stari vijek?
5. Navedi nekoliko razlika između starog i srednjeg vijeka.
6. U kojem historijskom periodu su ljudi posjetili Mjesec?

2. Navedi šta je karakteristično za:

stari vijek	srednji vijek	novi vijek	najnovije vrijeme
			

Ako želiš da znaš više...

Galileo Galilej (1564 – 1642)

Galileo Galilej rođen je u Pizi, Italija, 1564. godine. Izumio je prvi astronomski teleskop koji je koristio za proučavanje površine Mjeseca. Otkrio je i četiri najveća Jupiterova mjeseća. Galileo je bio uspješan astronom, fizičar, matematičar, filozof i pronalazač. Njegovi izumi su: teleskop, kompas i termometar.

Njegove poznate misli su:

- Matematika je jezik kojim je napisan univerzum.
- Radoznalost je ključ za rješavanje problema.

Vrijeme je za kviz

1. Zaokruži koje od ovih poznatih ličnosti su živjele u novom vijeku ili u modernoj historiji:

Kleopatra
(69 pr. n. e. – 30 pr. n. e.)

- a) Kleopatra b) Luj Paster c) Goce Delčev
č) Skenderbeg ć) Aristotel d) Nikola Tesla
dž) Jurij Gagarin đ) Aleksandar Makedonski

2. Zaokruži koji od ovih događaja su se desili u

srednjem vijeku:

- a) Izgradnja Via Ignacije b) Samoilovo carstvo c) Seoba Slovena
č) Krstaški ratovi ć) Stvaranje albanske azbuke d) Uništavanje Pompeje

3. Zaokruži koje od ovih starih civilizacija, carstva ili gradovi države su postojale prije naše ere:

- a) Mesopotamija b) SAD c) Stari Egipat č) Italija ć) Makedonska Imperija
d) Rimska Imperija dž) Turska đ) Ilirska kraljevstva e) Irak f) Sparta

4. Razmisli i zapiši o kojem historijskom periodu je riječ.

A

Početak televizije,
Drugi svjetski rat,
Istraživanje
svemira,
Prvi vještački satelit
Zemlje,
stvaranje interneta...

B

Vizantija, bitka na
Bjelasici 1014.
dominacijom
religije, Osmansko
carstvo je osvojilo
grad
Konstantinopolj
(današnji Istanbul).
Ovaj događaj
označava kraj
Istočnog Rimskog
Carstva, poznatog
kao Vizantija...

C

Otkriće struje,
telefona,
automobila,
vakcina, prvog
aviona, parne
mašine,
počeci pronalaska
železnice...

Č

Mesopotamija, Stari
Egipat,
pad Rimskog
carstva
nastanak prvih
država,
Makedonska
Imperija, ilirske
kraljevine,...

Aktiviraj tvoje predznanje

- Za šta koristiš kalendar u svakodnevnom životu?
- Kada planiraš slobodno vrijeme, da li i kako ti pomaže kalendar?

Kalendar je sredstvo za računanje vremena.

Riječ kalendar dolazi od latinske riječi **kalendae**, ime za prvi dan svakog mjeseca.

Računanje vremena kroz historiju

Šta je kalendar i za šta se koristi?

Kalendar je sistem za prikaz vremena za različite namjene: za određivanje radnih dana, vikenda i praznika, za planiranje rada i slobodnog vremena, za planiranje sporta i rekreacije i sl. Napravljen je na način da se određenim vremenskim periodima daju imena, kao što su: dani, sedmice, mjeseci i godine. Mjeseci i godine su u skladu sa kretanjem Sunca i Mjeseca.

Ali, kako se računalo vrijeme u prošlosti?

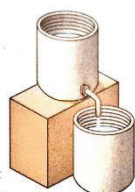
U prošlosti su ljudi računali vrijeme prema kretanju Sunca, Mjeseca, zvijezda, planeta itd. Ljudi su koristili razne uređaje i sredstva za mjerenje vremena, na primjer: pješčane satove, označene svijeće, vodeni sat, sat sa tegom, sat s klatnom, kvarcni sat. Danas se koriste analogni i digitalni sat. Za mjerenje dužih vremenskih perioda, vrijeme se računalo uz pomoć kalendara. Većina civilizacija je napravila svoj kalendar prilagođavajući drugi kalendar, preuzet od drugog naroda.

Solarni kvadrant

Sat od voska

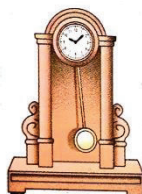
Vodeni sat

Peščani sat

Sat sa tegovima

Sat sa klatnom

Hronometar

Kvarcni sat

Solarni sat

Koje su vrste kalendara postojale u prošlosti?

Najstariji kalendari potiču iz asirsko-vavilonske države i staroegipatske države, iz koje je sadašnji kalendar nastao kroz rimski kalendar. Današnji kalendar vodi svoje porijeklo od starog egipatskog kalendara, koji se pojavio prije oko 6.000 godina. Drevne civilizacije Babilona, Egipta, Indije i Kine imale su visoko razvijen sistem za bilježenje vremena, a njihovi kalendari su bili zasnovani na kretanju Mjeseca ili Sunca. Dakle, kalendari se dijele na lunarne, izrađene prema kretanju Mjeseca, i solarne kalendare, izrađene prema kretanju Sunca. Ali postoje i lunarno-solarni kalendari.

Razmisli i odgovori

1. Kako su ljudi računali vrijeme kroz prošlost?
2. Kako je napravljen kalendar?
3. Kakve vrste kalendara postoje prema kretanju Mjeseca ili Sunca?
4. Odakle potiču najstariji kalendari?

Aktivnosti

Rad u malim grupama

Svaka grupa dobija štampani kalendar i treba da odredi kako su dani, nedjelje i meseci organizovani u okviru kalendarske godine.

U grupi razgovaraju za šta se kalendar koristi u svakodnevnom životu i zapisuju zaključke prema sljedećim smjernicama:

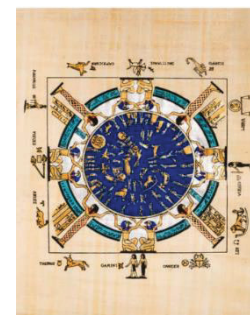
- ☐ Šta predstavlja kalendar?
- ☐ Koji su radni dani?
- ☐ Koji dani su praznici i vikendi?
- ☐ Za šta se kalendar koristi?

Istražuj iz enciklopedije i sa interneta:

- ☐ Kako se računalo i prikazivalo vrijeme u prošlosti?

2023		
Januar	Februar	Mart
Po U Sr Č Pe Su N 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31	Po U Sr Č Pe Su N 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28	Po U Sr Č Pe Su N 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31
April	Maj	Jun
Po U Sr Č Pe Su N 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30	Po U Sr Č Pe Su N 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31	Po U Sr Č Pe Su N 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30
Juli	August	Septembar
Po U Sr Č Pe Su N 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31	Po U Sr Č Pe Su N 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31	Po U Sr Č Pe Su N 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30
Oktoibar	Novembar	Decembar
Po U Sr Č Pe Su N 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31	Po U Sr Č Pe Su N 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30	Po U Sr Č Pe Su N 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31

Stari egipatski kalendar na papirusu

Kalendari iz prošlosti

Aktiviraj tvoje predznanje

Opisivat ćeš način računanja vremena prema različitim kalendarima koji su se koristili u prošlosti.

- ☐ Koji se kalendar danas koristi u našoj državi?
- ☐ Koje države koriste isti kalendar?

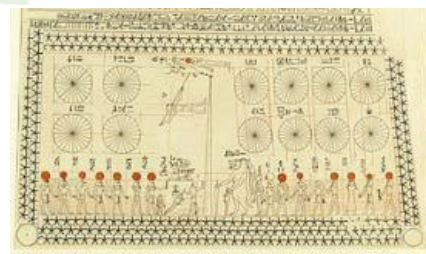
Egipatski kalendar.
Asirski kalendar.
Islamski kalendar.

Jevrejski kalendar.
Julijanski kalendar.
Gregorijanski kalendar.

Kada su nastali kalendari iz prošlosti i gdje su se koristili?

Egipatski kalendar

U dalekoj prošlosti, egipatski sveštenici su zabilježili da je između dva porasta vodostaja rijeke prošlo dvanaest punih Mjeseci, a da se tokom potopa na nebu prije izlaska sunca pojavila sjajna zvijezda (Sirijus). Tu pojavu su registrovali nekoliko godina zaredom i izračunali da između dva pojavljivanja zvijezde prođe 365 dana. Tako su sveštenici podijelili godinu na 12 mjeseci po 30 dana i 5 dodatnih dana, koji su ostali na kraju godine. Ovo se dogodilo prije oko 6.000 godina i prvi je poznati sastavljeni kalendar o kojem postoje saznanja.

Asirski kalendar

Godinje doba	Mjesec	Transliteracija	Značenje	Nazivni bog	B. dana	Gregorijanski mjesec
Proljeće	1	Nisan-Nisou	mjesec sreće	Enki	31	mart/april
	2	Iar-Ijar	mjesec ljubavi	Haja	31	april/maj
	3	Hzanan-Hziran	mjesec gradnje	Sin	31	maj/juni
Ljeto	4	Tamuz	mjesec letve	Tamuz	31	juni/juli
	5	Tobaah (Abi-Tobaah (Abi)	mjesec oranja plodova	Samaš	31	juli/avgust
	6	Elai-ilai	mjesec sijanja	Star	30	avgust/septembar
Jesen	7	Tišen I	mjesec darovanja	Anu	30	septembar/oktobar
	8	Tišen II	mjesec buđenja usopasnih sjemena	Marduk	30	oktobar/novembar
	9	Kanon I (Kisley)	mjesec zaleta	Nergal	30	novembar/decembar
Zima	10	Kanon II (Febeš)	mjesec odmora	Nabo	30	decembar/januar
	11	Uvati-Šebati (Švati)	mjesec popliva	Kanan	30	januar/februar
	12	Kadan-Šadan	mjesec stih duhova	Bohavi	29	februar/mart

Asirski kalendar je jedan od najstarijih kalendara u historiji.

Riječ je o lunarnom kalendaru, po kojem se vrijeme mjerilo uz pomoć Mjesečevih mijena. Podijeljen je na 12 mjeseci od po 29, 30 ili 31 dan. Ovaj kalendar se koristio u asirsko-vavilonskoj državi, koja se nalazila u Mesopotamiji.

Razmisli i odgovori

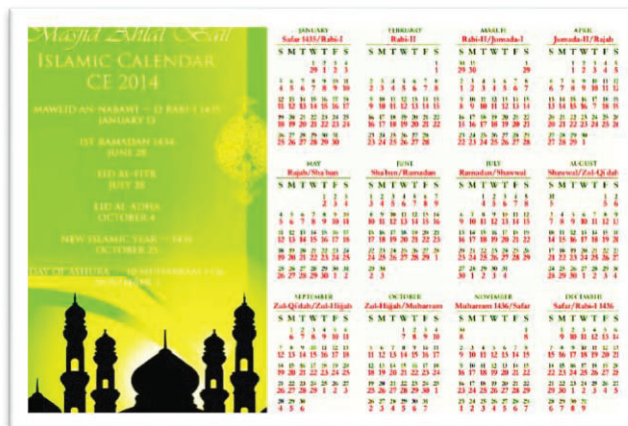
1. Izračunajte koliko je dana imala godina prema asirskom i egipatskom kalendaru.
2. Uporedite asirski kalendar sa kalendarom koji se koristi u našoj zemlji, prema broju dana u godini i vremenskim periodima koji ga određuju.

Islamski kalendar

Islamski ili **muslimanski kalendar** je mjesečev kalendar. Muslimani ga koriste za određivanje vjerskih praznika. Kalendar se sastoji od dvanaest mjeseci, a godina traje oko 354 dana. Islamski praznici, iako se slave na fiksne datume prema njihovom kalendaru, obično se pomjeraju 11 dana ranije svake sljedeće solarne godine, prema današnjem kalendaru. Prva godina kalendara se zove Hidžra (622. godine nove ere), godina kada se poslanik Muhamed preselio iz Meke u Medinu. Kalendar broji godine od tog događaja.

Mjeseci:

1. Muharem – Muharram.
2. Safer – Safar.
3. Rebi el-evel – Rabi' al-awwal.
4. Rebi el-ahir – Rabi' al-thani.
5. Džumade el-evel – Jumada al-awwal.
6. Džumade el-uhra – Jumada al-thani.
7. Redžeb – Rajab.
8. Šaban – Sha'aban.
9. Ramazan – Ramadan.
10. Ševal – Shawwal.
11. Zul kade – Dhu al-Qi'dah.
12. Zul hidže – Dhu al-Hijjah.

Od svih mjeseci, Ramazan ili Ramadan je najslavljeniji. Muslimani trebaju postiti dane ovog mjeseca. (Petak je najvažniji dan u nedjelji za muslimane i često se naziva „sveti dan“ ili „dan skupljanja“, dan kada se ide u džamiju.)

Razmisli i odgovori

1. Po čemu se islamski kalendar razlikuje od onog koji se koristi u našoj zemlji?
2. Koji mjesec je najznačajniji za muslimane i zašto?

Jevrejski kalendar

Jevrejski kalendar je lunarno-solarni kalendar, što znači da su mjeseci zasnovani na mjesecu, ali godine su prema Suncu. Kalendarska godina sastoji se od 12 lunarnih mjeseci od po 29 ili 30 dana. Početak svakog jevrejskog lunarnog mjeseca zasniva se na pojavi mladog mjeseca. U prijestupnim godinama dodaje se dodatni mjesec. Uvođenje prijestupnog mjeseca se zasniva na praksi da je praznik Pasha koji obilježava protjerivanje Jevreja iz Egipta, događaj koji se desio u proljeće i uvijek bi trebalo da bude u proljeće sjeverne hemisfere.

Jevrejski kalendar ima 7 dana u sedmici. Prvi je dan nedjelja, a subota je dan odmora. Ovaj kalendar se danas koristi u Izraelu i od strane jevrejskih vjernika za određivanje vjerskih praznika.

broj	mjeseci	dani
1	nisan	30
2	ijar	29
3	sivan	30
4	tamuz	29
5	av	30
6	elul	29
7	tišri	30
8	hešvan	29
9	kislev	20/29
10	tevet	29
11	švat	30
12	adar	29/(30)

Razmisli i odgovori

1. Koliko dana ima u godini po jevrejskom kalendaru?
2. Koje nacije ga koriste i zašto?

Julijanski kalendar

Julijanski kalendar je solarni kalendar. To je kalendar koji koriste neki pravoslavni vjernici. Za razliku od gregorijanskog kalendara, ovaj kalendar zaostaje za 13 dana u periodu 1900. - 2100. godine, a nakon 2100. godine razlika će biti 14 dana. Tokom okupacije Egipta od strane Rima, Rimljani su se upoznali sa novim načinom računanja vremena i Julije Cezar je odlučio da ga uvede i u Rimu, ali sa većom preciznošću kako bi se Sunce povezalo sa evropskim proljećem, ljetom itd. Po nalogu Julija Cezara, aleksandrijski matematičar Sozigen stvorio je rimski kalendar nazvan Julijanski. Tako je ovaj kalendar uveden u Rimskom Carstvu. Prema julijanskom kalendaru, godina počinje 1. januara i traje tačno 365 dana i 6 sati. Svaka četvrta godina se smatra prijestupnom i sastoji se od 366 dana.

JULIJANSKI KALENDAR ZA 2020, 2024, 2028, 2032 GODINU

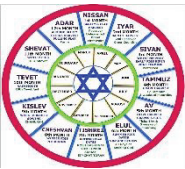
DAY	JAN	FEB	MAR	APR	MAY	JUN	JUL	AUG	SEP	OCT	NOV	DEC	DAY
1	1	32	61	92	122	153	183	214	245	275	306	336	1
2	2	33	62	93	123	154	184	215	246	276	307	337	2
3	3	34	63	94	124	155	185	216	247	277	308	338	3
4	4	35	64	95	125	156	186	217	248	278	309	339	4
5	5	36	65	96	126	157	187	218	249	279	310	340	5
6	6	37	66	97	127	158	188	219	250	280	311	341	6
7	7	38	67	98	128	159	189	220	251	281	312	342	7
8	8	39	68	99	129	160	190	221	252	282	313	343	8
9	9	40	69	100	130	161	191	222	253	283	314	344	9
10	10	41	70	101	131	162	192	223	254	284	315	345	10
11	11	42	71	102	132	163	193	224	255	285	316	346	11
12	12	43	72	103	133	164	194	225	256	286	317	347	12
13	13	44	73	104	134	165	195	226	257	287	318	348	13
14	14	45	74	105	135	166	196	227	258	288	319	349	14
15	15	46	75	106	136	167	197	228	259	289	320	350	15
16	16	47	76	107	137	168	198	229	260	290	321	351	16
17	17	48	77	108	138	169	199	230	261	291	322	352	17
18	18	49	78	109	139	170	200	231	262	292	323	353	18
19	19	50	79	110	140	171	201	232	263	293	324	354	19
20	20	51	80	111	141	172	202	233	264	294	325	355	20
21	21	52	81	112	142	173	203	234	265	295	326	356	21
22	22	53	82	113	143	174	204	235	266	296	327	357	22
23	23	54	83	114	144	175	205	236	267	297	328	358	23
24	24	55	84	115	145	176	206	237	268	298	329	359	24
25	25	56	85	116	146	177	207	238	269	299	330	360	25
26	26	57	86	117	147	178	208	239	270	300	331	361	26
27	27	58	87	118	148	179	209	240	271	301	332	362	27
28	28	59	88	119	149	180	210	241	272	302	333	363	28
29	29	60	89	120	150	181	211	242	273	303	334	364	29
30	30		90	121	151	182	212	243	274	304	335	365	30
31	31		91		152		213	244		305		366	31

Razmisli i odgovori

1. Ko je stvorio Julijanski kalendar?
2. Koje nacije ga koriste i zašto?
3. Za koliko dana zaostaje za kalendarom koji se danas koristi?

Aktivnosti

- Prema onom čemu služi kod nas, kao i prema drugim svojstvima, odredite i zapišite koji je to kalendar.

 	 	
□ Lunarno/sunčevi kalendar. □ Mjeseci su zasnovani na Mjesecu. □ Godine su prema Suncu. □ 12 mjesečevih mjeseci. □ Koristi se od judejskih vjernika za određivanje jevrejskih praznika.	□ Unazad je za 13 dana od gregorijanskog kalendara. □ Bio je unešen u Rimskom Carstvu 1. januara 46 godina pr. n. e. □ Za određivanje vjerskih praznika. □ Jedna godina traje tačno 365 dana i 6 sati.	□ Koristi se od svih muslimana za određivanje vjerskih praznika. □ Sastavljen je od dvanaest mjeseci, a godina traje oko 354 dana. □ Islamski praznici se slave na fiksne datume, prema njihovom kalendaru.

Aktiviraj tvoje predznanje

- ❑ Koji je prvi dan u sedmici prema kalendaru koji koristiš?
- ❑ Kada mjesec februar ima 29 dana? Zašto je to tako?

Objašnjavat ćeš računanje vremena po gregorijanskom kalendaru.

Gregorijanski kalendar je kalendar po kojem se vrijeme računa u našoj državi.

U Evropi, bivšim evropskim kolonijama i većem dijelu svijeta, koristi se gregorijanski kalendar.

Gregorijanski kalendar

Papa Gregorij XIII (1502 – 1585)
Statueta u Bolonji, Italija

Gregorijanski kalendar je **sunčev** kalendar. Zavisí od rotacije Zemlje oko Sunca. Prema ovom kalendaru, svaka godina ima 365 ili 366 dana, svaki dan ima 24 sata, svaki sat ima 60 minuta, svaka minuta ima 60 sekundi. On je promijenjeni

Julijanski kalendar	OKTOBAR				Gregorijanski kalendar	
P	U	S	Č	P	S	N
	1	2	3	4	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

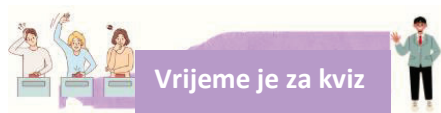
oblik **julijanskog** kalendara. Bio je predložen od talijanskog naučnika Lilia, a prihvaćen od pape **Gregorij XIII**. Prema njegovom imenu (**Gregorij**) nazvan je gregorijanski kalendar. Počeo je da se koristi 1582. Iz julijanskog kalendara, odnosno solarne godine, izbrisano je 10 dana. Tako je posljednji dan julijanskog kalendara bio 4. oktobar 1582. godine, a prvi dan po gregorijanskom kalendaru 15. oktobar 1582. godine. U našoj zemlji je uveden 1919. godine.

Ako želiš da znaš više...

Reforma kalendara je napravljena na osnovu naučnih istraživanja koja su došla do zaključka da Zemljina kugla ima eliptični oblik i da prilikom rotacije oko svoje ose tokom vijekova pravi grešku za 13 dana.

Razmisli i odgovori

1. Kako se naziva period od sedam dana?
2. Na koliko mjeseca je podijeljena godina prema Gregorijanskom kalendaru?
3. Po kojem kalendaru se računa vrijeme u našoj državi?

Papa Gregorij XIII sa dizajnerom gregorijanskog kalendara talijanskim matematičarom i doktorom Luidi Lilia.

1. Gregorijanski kalendar je:

- a) solarni kalendar, zavisi od rotacije Zemlje oko Sunca.
- b) lunarni kalendar, zavisi od rotacije Zemlje oko Sunca.
- c) lunarno-solarni kalendar, zavisi od rotacije Zemlje oko Sunca.

2. Po gregorijanskom kalendaru:

- a) svaka godina ima 365 ili 366 dana b) svaka godina ima 364 ili 365 dana
- c) svaka godina ima 366 ili 367 dana č) svaka godina ima samo 365 dana

3. Gregorijanski kalendar je počeo da se koristi u:

- a) 1682 godini b) 1582 godini c) 1583 godini č) 1852 godini

4. Iz julijanskog kalendara, odnosno solarne godine, bili su izbrisani:

- a) 10 dana b) 13 dana c) 12 dana č) 20 dana

5. Poslednji dan julijanskog kalendara bio je 4. oktobar 1582. godine, a prvi dan gregorijanskog kalendara bio je:

- a) 16 oktobar 1582 god. b) 12 oktobar 1582 god. c) 15 oktobar 1582 god.

Aktivnosti

1. Rad u malim grupama

a) Svaka grupa ima zadatak da istraži kako se računa vrijeme prema egipatskom, asirskom, islamskom, jevrejskom i julijanskom kalendaru (po jedan za svaku grupu).

b) U zaključcima bi trebali imati odgovore na sljedeća pitanja:

- ☐ Kada je godina počinjala?
- ☐ Koliko mjeseci, nedjelja i dana je bilo u godini?
- ☐ Kada je počinjao prvi dan u sedmici?
- ☐ Koja je razlika između kalendara koji istražuješ i gregorijanskog kalendara?
- ☐ Koje su ga države koristile ili ga još koriste?
- ☐ Na osnovu čega se vrijeme računalo s tim kalendarom? (Kretanje Sunca, Mjeseca, zvijezda ili planeta.)

c) Grupe pripremaju multimedijalnu prezentaciju sa fotografijama, slikama i zaključcima.

Ime	Dani
januar	31
februar	28 ili 29
mart	31
april	30
mai	31
juni	30
juli	31
avgust	31
septembar	30
oktobar	31
novembar	30
decembar	31

Aktiviraj tvoje predznanje

Imenovat ćeš vrste istorijskih izvora (materijalne i pisane) i opisati ih prema njihovim karakteristikama.

- ☐ Kako saznajemo o životu i radu ljudi u prošlosti?
- ☐ Koji dokazi postoje za to? Gdje se nalaze?

Materijalni izvori su: iskopine, posude, nakit i drugi artefakti.

(Artefakt je predmet koji su napravili ljudi, kao što je alat ili umjetničko djelo.)

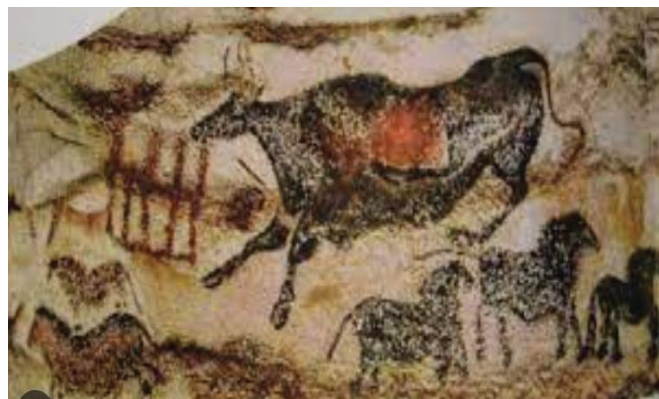
Pisani izvori su: izvještaji, putopisi, pisma, zapisi, novine, knjige istorijskih događaja.

Materijalni izvori i pisani izvori

Bez historije nećemo znati koja su najbolja djela naših predaka, ko su heroji naše prošlosti, šta je bilo najvažnije u njihovim životima. Predmeti i pisana svjedočanstva o životu i aktivnostima ljudi u prošlosti nazivaju se **historijskim izvorima**. Uz njih je moguće proučavati prošlost naših predaka. Izvori se dijele na **materijalne i pisane**. Koriste se i **usmena predanja** o prošlosti.

Stari predmeti
(materijalni izvor)

Crteži ljudi u prahistoriji
(materijalni izvor)

Stare knjige
(pisani izvor)

Materijalni izvori su: stari alati, oružje, odjeća, novac, nakit, posuđe, ostaci građevina, spomenici, ostaci umjetnina, predmeti za domaćinstvo i dr. Čuvaju se u muzejima, a neke, poput ostataka građevina, nalaze se na mjestu gdje su otkrivene.

Pisani historijski izvori su: izvještaji, putopisi, pisma, zapisi, novine, knjige... Čuvaju se na raznim mjestima: u

bibliotekama, muzejima, arhivima i drugim mjestima. Pisani izvori su vrlo pouzdani i pružaju značajne informacije o **prošlosti**.

Usmene predaje uključuju različite prikaze historijskih događaja koji se prenose usmeno s generacije na generaciju. To uključuje: **legende, mitove i pjesme**. U njima ima puno netačnosti, izmišljenih događaja i osoba, pa ih historičari vrlo pažljivo koriste.

Fotografije i crteži su izvori jer prikazuju određeni period prošlosti. Otkrivaju, na primjer: odjeću koju su nosili naši preci, oruđe koje su koristili i druge historijske događaje. Knjige obično sadrže informacije koje pomažu u otkrivanju određenog historijskog događaja.

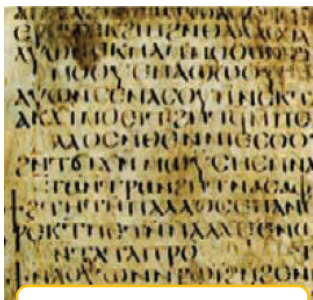

Statueta „Velika majka“ iz Govrleva
materijalni dokaz

Razmisli i odgovori

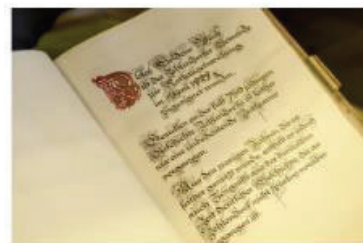
1. Šta su historijski izvori?
2. Kakvi mogu biti historijski izvori?
3. Zašto se najstariji materijalni izvori nalaze pod zemljom?

□ Odredi i zapiši koje od datih fotografija prikazuju materijalni ili pisani izvor.

Aktivnosti

Istražuj u svom domu ili u okolini.

1. Ima li starih predmeta u vašem domu ili u okolini? Kako to izgleda? Za šta je korišteno?
2. Koji ostaci prošlosti postoje u vašem mjestu prebivališta? Kakav je njihov historijski značaj?
3. Saznajte iz kojeg vremena dolaze. Da li neko od vaših rođaka (baka i djed) zna usmeno predanje o nekom događaju ili osobi iz prošlosti?

Arhiv, muzej, biblioteka

Aktiviraj tvoje predznanje

- ☐ Gdje se čuvaju materijalni izvori?
- ☐ Gdje se čuvaju pisani izvori?

Povezat ćeš različite vrste historijskih izvora sa institucijama u kojima se čuvaju (arhiv, muzej, biblioteka).

Svaki narod želi da sačuva svoje nacionalno bogatstvo, odnosno bogatstvo svoje prošlosti.

Gdje i kako se čuvaju materijalni i pisani historijski izvori jednog naroda, jedne zemlje?

Muzeji su ustanove koje prikupljaju, čuvaju i predstavljaju kulturno-historijsko naslijeđe jednog naroda, jedne zemlje.

Osnovni zadatak muzeja je muzejska djelatnost: istraživanje, prikupljanje, sređivanje, zaštita i čuvanje muzejske građe. U muzejima rade stručnjaci - kustosi, koji imaju sve informacije, pa mogu objasniti sve što posjetitelje zanima, o starom predmetu, dokumentu, fotografiji ili rukopisu.

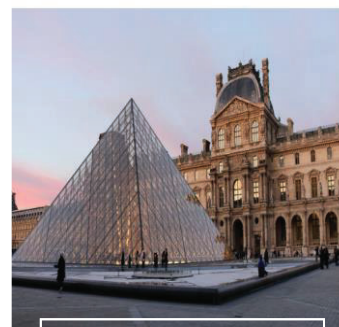
Arheološki muzej Makedonije

Muzej Makedonije

Aktivnosti

1. Posjeti muzeje na sljedeće linkove:
Музеј на Македонија
allinone.mk
2. Uradi virtuelne posjete.

Luvr – muzej u Parizu

Državni arhiv u Ohridu

Arhiv je ustanova u kojoj se arhivska dokumenta primaju, obrađuju i čuvaju, organiziraju radi boljeg pronalaženja i ponovne upotrebe. Zbirka starih dokumenata u arhivi čuva se na poseban način. Arhivski dokumenti mogu biti u obliku papirusa, pergamenta, papirnih dokumenata, filmova, traka, gramofonskih ploča, video kasete, fotografija i drugih elektronskih dokumenata.

Arhiv RS Makedonije

Biblioteka je

Nacionalna i univerzitetska biblioteka „Sv. Kliment Ohridski“ u Skoplju

ustanova koja prikuplja, obrađuje i čuva knjige i drugu lektiru. Knjige mogu biti u obliku papirnog dokumenta ili elektronske knjige. U našoj zemlji postoji veliki broj biblioteka, od kojih je najveća **Nacionalna i univerzitetska biblioteka (NUB) „Sv. Klimenta Ohridskog“**.

Aktivnosti

1. Posjeti biblioteke i arhive na sljedećim linkovima:

[Дома - НУБ „Св. Климент Охридски“ - Скопје \(nubsk.edu.mk\)](http://nubsk.edu.mk)

[Почетна | Државен Архив на Република Северна Македонија \(arhiv.mk\)](http://arhiv.mk)

2. Uradi virtuelne posjete.

Biblioteka

Biblioteka „Braća Miladinovci“ u Skoplju

TEMA 3: PRAHISTORIJA I HISTORIJA

Razmisli i odgovori

1. Koji je zadatak svake institucije koju virtualno posjetite?
2. Koji je zajednički zadatak muzeja, arhiva i biblioteka?
3. Šta arhivi čuvaju?
4. Koja institucija prikuplja, obrađuje i čuva knjige i druge materijale za čitanje?
5. Ko objašnjava sve što zanima posjetitelje u muzejima?
6. Ako vam je potreban historijski audio zapis, gdje ćete ga moći nabaviti, u kojoj ustanovi?

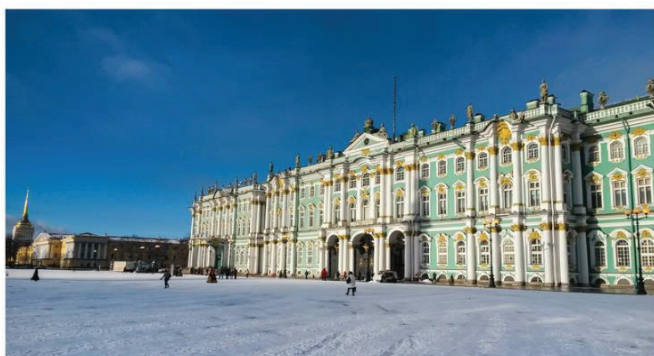
Aktivnosti

- Svaki učenik virtualno posjeti neku instituciju – arhiv, muzej ili biblioteku i ispred sebe zapiše na listu papira koje je vrste izvora identifikovao u svakoj od predstavljenih institucija.
- Diskusija i zaključci: povezivanje različitih tipova historijskih izvora sa institucijama u kojima se čuvaju.

Institucija	Materijalni izvori (iskopine, posude, nakit i drugi artefakti)	Pisani izvori (izvještaji, putopisi, pisma, zapisi, novine, knjige historijskih događaja)
MUZEJ	.	
ARHIV		
BIBLIOTEKA		

- Kojoj instituciji možeš dati nešto što je upisano u tabeli, ako ga imaš kod kuće i ne treba ti?

Institucija	Stare knjige	Sudovi, nakit	Stare novine, legende	Knjige iz historijskih događaja	Papirus, pergament	Razni artefakti
MUZEJ						
ARHIV						
BIBLIOTEKA						

Ermitaž – muzej u Sankt Petersburg, Rusija

Nacionalna biblioteka u Španiji

Aktiviraj tvoje predznanje

Navest ćeš i opisati poznata arheološka nalazišta u svijetu.

- ☐ Da li u tvom mjestu prebivališta postoji stari grad, kako se zove i po čemu je poznat??
- ☐ Jesi li ikada vidjeo staro posuđe, stari nakit, stare predmete...?

**Arheološka
nalazišta**

Arheološko nalazište je mjesto gdje su otkriveni materijalni ostaci starih kultura ljudske prošlosti.

Na arheološkim lokalitetima se vrše arheološka istraživanja. Ljudi koji se bave ovom djelatnošću zovu se **arheolozi**.

Ostaci prošlosti mogu se pronaći istraživanjem zemljišta ili, ako je lokalitet zatrpan, podzemnim istraživanjem. Mnoga ležišta su otkrivena slučajno. Kada se nađe na arheološko nalazište, lokalitet se prvo dokumentira, a iskopavanja počinju ako su raspoloživa sredstva i vrijeme. U svijetu postoji bezbroj arheoloških lokaliteta koji svjedoče o životu i radu ljudi u prošlosti. Među najpoznatijim arheološkim nalazištima u svijetu su: **Stounhedž, Kineski zid, piramide u Gizi, Maču Pikču, Čičen Ica, Akropolj, rimski Koloseum** i drugi.

Maču Pikču

Aktivnosti

1. Prati multimedijalne prezentacije za **arheološka nalazišta: Stounhedž, Kineski zid, piramide u Gizi, Maču Pikču, Čičen Ica, Akropolj, rimski Koloseum**, zatim odgovori na postavljene zahtjeve.

- ☐ Virtuelna posjeta svakog nalazišta posebno.
- ☐ Istražuj ko ga je izgradio, gdje se nalazi i odakle potiče.
- ☐ Opiši šta ti je ostavilo najveći utisak i to podijeli.

Sljedeći linkovi će ti pomoći za virtuelnu posjetu arheoloških

nalazišta.

- ☐ **Stounhedž**
- ☐ <https://www.bing.com/videos/riverview/relatedvideo?&q=How+Was+Stonehenge+Built&mid=0B61B68434F5C68953040B61B68434F5C6895304&&FORM=VRDGAR>
- ☐ **Kineski zid** (<https://www.youtube.com/watch?v=WXIfF7TN1QQ>)
- ☐ **Piramide u Gizi** [Take a Virtual Tour of the Pyramids of Giza | Mental Floss](#)
- ☐ **Maču Pikču** (<https://www.youvisit.com/tour/machupicchu>)
- ☐ **Čičen Ica** (<https://www.airpano.com/360photo/chichen-itza-mexico/>)
- ☐ **Akropolj** (<https://www.acropolisvirtualtour.gr/>)
- ☐ **Rimski koloseum** (<https://historyview.org/library/roman-colosseum/>)

Aktivnosti

1. Na karti svijeta označi mjesta poznatih arheoloških lokaliteta koje si istraživao i upiši njihova imena.

2.

KARTA SVIJETA

2. Rad u malim grupama

U grupi odredite koje arheološko nalazište u svijetu ćete istraživati. Napravite multimedijalnu prezentaciju i predstavite je svojim prijateljima. Razgovarajte o svojim utiscima o arheološkim nalazištima.

3. Napravi informativnu knjigu od arheološkog nalazišta koje si virtuelno posjetio. Šta je od njega ostavilo najveći utisak na tebe? Napiši šta od toga želiš da ti kustos objasni prilikom

posjete tom arheološkom lokalitetu.

4. Na vremenskoj traci označi građevine sa svjetskih arheoloških nalazišta po redu, prema vremenskom periodu kada su izgrađene, i rasporedi ih počevši od najstarije građevine.

TEMA 3: PRAHISTORIJA I HISTORIJA

Oko 2570
g. pr. n. e.
Najstarija
piramida u
Gizi.

Aktiviraj tvoje predznanje

Locirat ćeš poznata arheološka nalazišta na teritoriji naše države.

- ☐ Navedi arheološka nalazišta u našoj zemlji koje si posjetio.
- ☐ Objasni šta je arheološko nalazište.

Arheologija je historijska nauka koja se bavi iskopavanjem i proučavanjem materijalnih ostataka drevnih kultura i civilizacija.

Na teritoriji naše zemlje postoji mnogo **arheoloških lokaliteta**, a najznačajniji su: Kokino, Stobi, Herakleja, Samoilova tvrđava i drugi.

Mozaik iz Herakleje

Danas mnoge od tih zgrada iz prošlosti ljudi obnavljaju (popravljaju) kako bi izgledali kao nekada.

U našoj zemlji postoji mnogo arheoloških lokaliteta koji datiraju iz prošlosti. **Herakleja**, kod Bitolja; **Stobi**, kod Negotina; **Kokino**, megalitska³ opservatorija kod Kumanova; Samoilova tvrđava u Ohridu je dio arheoloških nalazišta u našoj zemlji.

Makedonija ima bogatu kulturnu i istorijsku prošlost sa preko 5.000 arheoloških nalazišta. Ali trebalo bi da bude mnogo više. Svaki kraj, svaki grad je ponosan na svoju prošlost. Na arheološkim nalazištima pronađeni su brojni ostaci starih građevina, crkava, manastira, džamija, fresaka. Oni govore o velikoj kulturnoj baštini naše zemlje. Mnoge zgrade iz prošlosti su uništene zemljotresima, požarima i ratovima.

Mozaik iz Stobija

³ Megalit - veliki prahistorijski kamen postavljen kao spomenik ili dio spomenika

Samoilova tvrđava

Kokino

Herakleja

Stobi

Aktivnosti

1. Na sljedećim linkovima, istražuj o arheološkim nalazištima:

Kokino (<http://tours.rcku.org.mk/eu/Kokino/>)

Stobi (<https://macedoniafromabove.mk/stobi/>)

Herakleja (<https://bitola.info/heraclea-lyncestisbitola/>)

Samuilova tvrđava (<http://macedoniafromabove.mk/ohrid/index.htm>)

Zapiši podatke istraživanja prema sljedećim uputama:

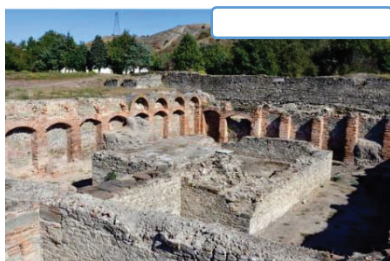
- Opiši šta ti je ostalo u sjećanju, šta te najviše privuklo da posjetiš to nalazište...
- Ko je to izgradio? Gdje se nalazi? Odakle potiče?

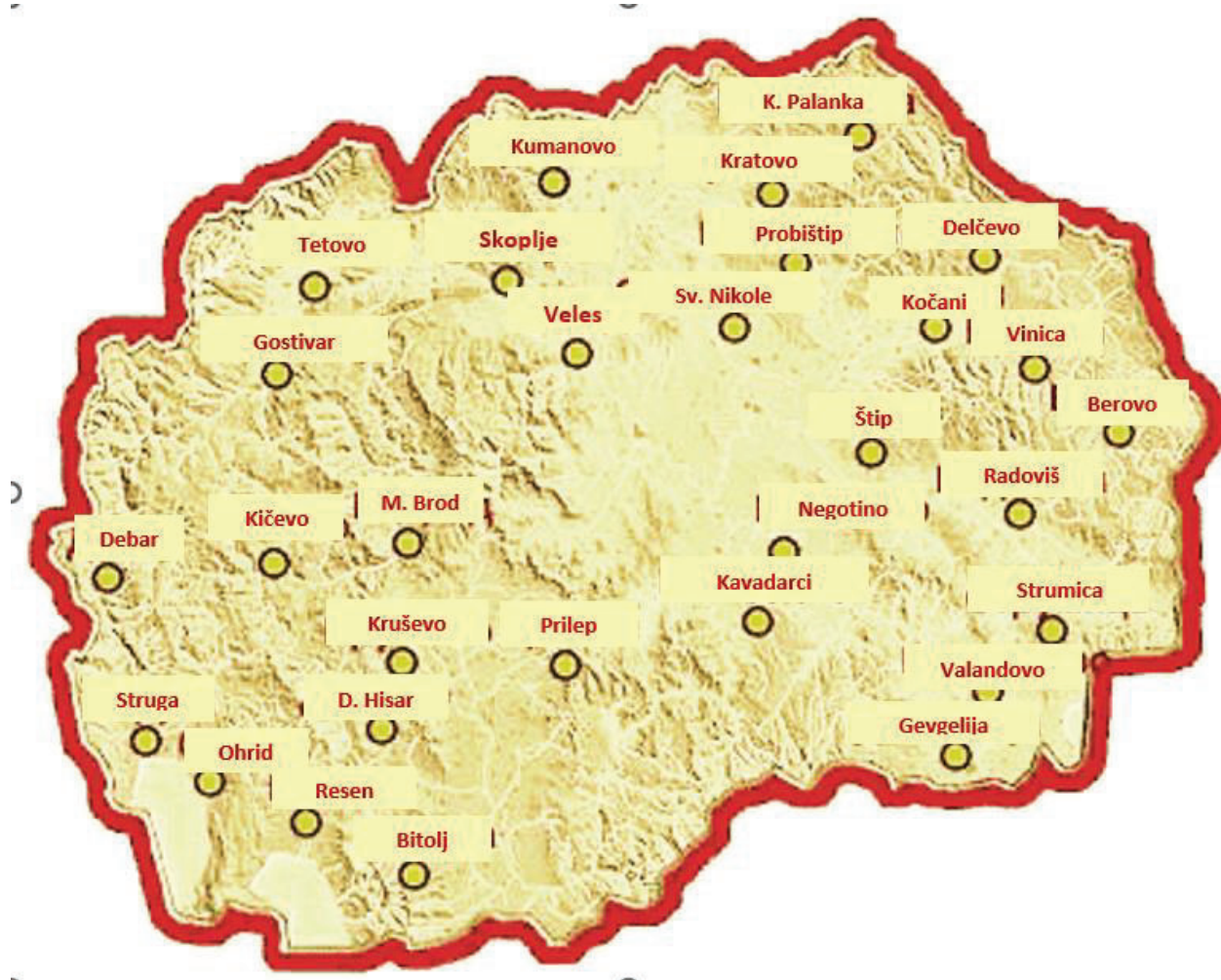
Rad u malim grupama

2. Svaka grupa priprema multimedijalnu prezentaciju za jedno arheološko nalazište (Kokino, Stobi, Herakleja i Samuilova tvrđava) po izboru članova grupe. Informacije o ovim arheološkim nalazištima možete pronaći na navedenim linkovima i iz druge literature.

3. U bijela polja upišite arheološko nalazište prikazano na fotografiji.

4. Na karti naše zemlje označi mjesta arheoloških lokaliteta koje si istraživao i upiši njihova imena.

5. Zajedno sa nastavnikom posjetite neko arheološko nalazište u našoj zemlji i pripremite izvještaj o posjeti.

- Kada je izgrađen/-a?
- Ko ga je izgradio?
- Objasni njegovo značenje.

- Gdje se nalazi?

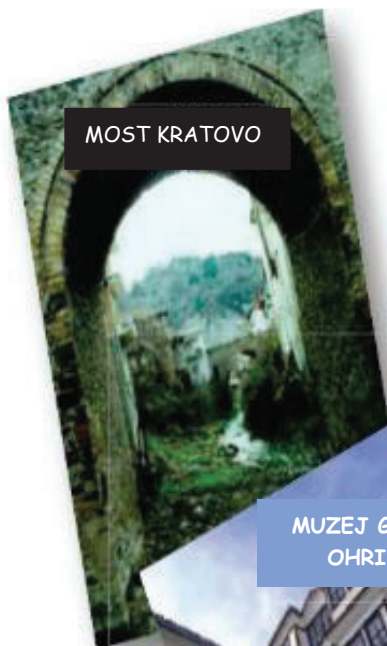
Ako želiš da više znaš...

- Istražuj i prikupi podatke o spomeniku kulture koji se nalazi u tvom mjestu življenja.

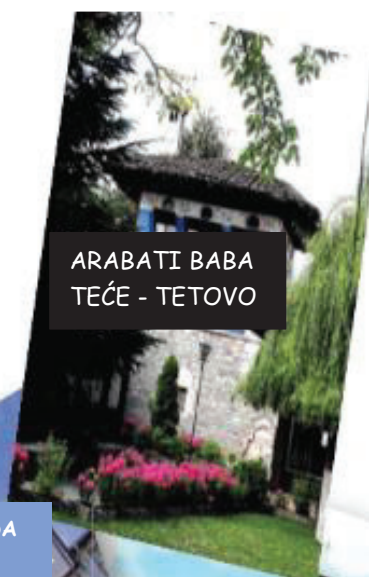
Napravi izvještaj prema sljedećem planu:

1. Kada je izgrađen?
2. Objasnite njegovo značenje.
3. Gdje se nalazi?
4. Ko ga je izgradio?

TEMA 3: PRAHISTORIJA I HISTORIJA

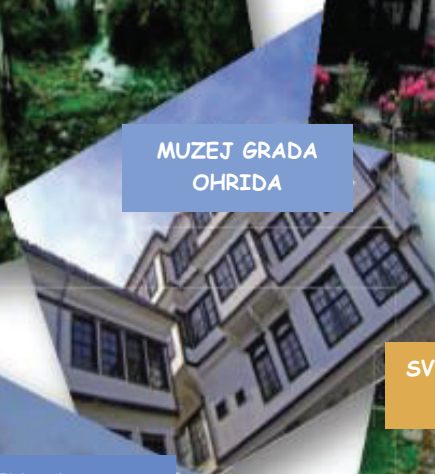

MOST KRATOVO

ARABATI BABA
TEČE - TETOVO

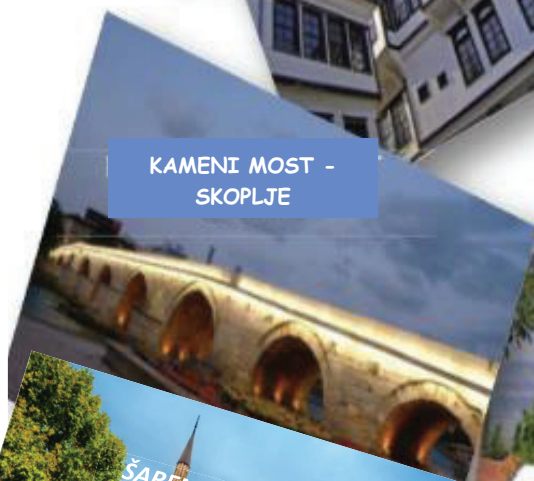
MUZEJ GRADA
OHRIDA

SVETI ĐORĐIJA -
ŠTIPSKO

KAMENI MOST -
SKOPLJE

ŠARENA DŽAMIJA U TETOVU

SVETI PANTELEJMON -
NEREZI, SKOPJE

Наслов на оригиналот: ИСТОРИЈА И ОПШТЕСТВО ЗА V ОДДЕЛЕНИЕ НА
ДЕВЕТГОДИШНО ОСНОВНО ОБРАЗОВАНИЕ

(Материјали за учење)

HISTORIJA I DRUŠTVO ZA V RAZRED

DEVETOGODIŠNJEG OSNOVNOG OBRAZOVANJA

(Materijali za učenje)

Izdavač: Biro za razvoj obrazovanja – Skoplje

Urednik: Abdulfeta Fetai

Autori:

Valentina Angelkovska

Žaklina Ristovska

Stručna podrška:

Rajmonda Neziri, koordinator

Ilir Memedi

Irena Borisovska

m-r Oliver Stanojoski

Prevedeno sa makedonskog jezika:

Izeta Babačić

Godina izdanja – 2024

Mjesto izdanja – Skoplje

Elektronsko izdanje

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

373.3.016:94(035)=163.4(497.6)

373.3.016:316.3(035)=163.4(497.6)

ANGELKOVSKA, Valentina

Historija i društvo za V razred devetogodišnjeg osnovnog obrazovanja

[Електронски извор] : materijali za učenje / [autori Valentina

Angelkovska, Žaklina Ristovska ; prevedeno sa makedonskog jezika Izeta

Babačić]. - Skoplje : Biro za razvoj obrazovanja, 2024

Начин на пристапување (URL):

https://brogovmk-my.sharepoint.com/:b:/g/personal/bro_macedonia_bro_gov_mk/Edd5Et_TD9NEniHKCSJ-AQEBAITP1aas31rQuBaC6q4MAA?e=1Z2WUK.

- Текст во ПДФ формат, 130 стр., илустр. - Наслов преземен од екранот. -

Опис на изворот на ден 03.07.2024. - Превод на делото: Историја и општество за V одделение на деветгодишно основно образование : (материјали за учење)

ISBN 978-608-206-178-8

1. Ristovska, Žaklina [автор]

COBISS.MK-ID 64020229

